

T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

POPÜLER DİNİ İNANIŞLAR VE DİN GÖREVLİLERİNİN ROLÜ
(ÇORUM ÖRNEĞİ)

Ömer ERENLER

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2017

**POPÜLER DİNİ İNANIŞLAR VE DİN GÖREVLİLERİNİN ROLÜ
(ÇORUM ÖRNEĞİ)**

Ömer ERENLER

**Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

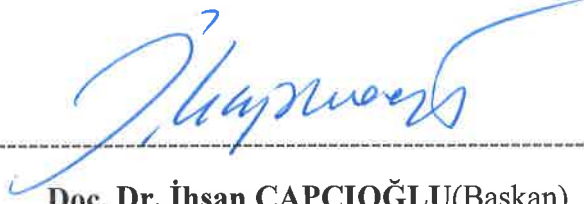
**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Sefer YAVUZ**

Çorum 2017

KABUL VE ONAY

Ömer ERENLER tarafından hazırlanan “Popüler Dini İnanışlar Ve Din Görevlilerinin Rolü (Çorum Örneği)” başlıklı bu çalışma, 02.02.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

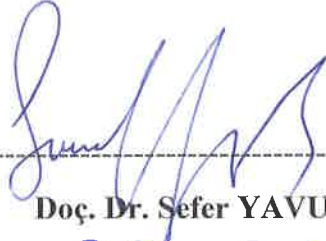
İmza

Doç. Dr. İhsan ÇAPÇIOĞLU(Başkan)

22.03.2017

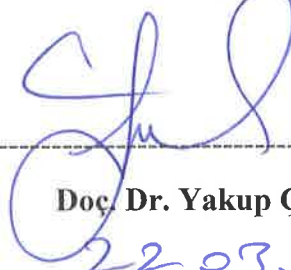
İmza

Doç. Dr. Sefer YAVUZ (Danışman)

22.03.2017

İmza

Doç. Dr. Yakup ÇOŞTU

22.03.2017

İmza

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (02/02/2017)

Ömer ERENLER

ÖZET

Erenler Ömer, **Popüler Dini İnanışlar ve Din Görevlilerinin Rolü (Çorum Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi, Çorum 2017

“Popüler Dini İnanışlar ve Din Görevlilerinin Rolü (Çorum Örneği)” adlı araştırmamız, Çorum örneğinde Popüler dini inanışları konu alarak din görevlilerinin halk inanışları üzerindeki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmamızda Çorum ilinde halk arasında popüler hale gelmiş birtakım inanışlar tespit edilmiş, hazırlanan anket sorularından hareketle elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Araştırmamızın evreni Çorum ili sınırları içerisinde görev yapan din görevlilerinden, (İmam-Hatipler, Müezzin-Kayyımlar, Kur’an Kursu öğreticileri) örnekleme ise; 2014 yılında Çorum İl Müftülüğü’nde görevli 235 din görevlisinden oluşmuştur.

Araştırmamız literatür taramasına dayanan teorik kısım, anket ve katılımcı gözlem uygulamasına dayanan ampirik kısım olmak üzere 2 bölümden oluşmuştur. Hazırlanan anket formu 450 katılımcıya uygulanmış ancak 235 tanesi analize uygun bulunmuştur.

Çalışma sonunda “Kurumsal dinin en önemli ayağını teşkil eden din görevlileri halk inanışları karşısında gösterdikleri farklı tepkilerle görev misyonunu yerine getirmeye çalışmakta mıdır?” Problemi doğrulanmaya çalışılmıştır, şeklinde ifade edilebilir. Bununla birlikte toplumda din yerine konulan kalıplaşmış bir takım ritüellere de bilimsel nitelik kazandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Popüler Din, Dini İnanış, Din Görevlilerinin Rolü, Çorum Örneği

ABSTRACT

Erenler Omer, **Populer Religious Beliefs and the Role of Religious officials (the sample of Çorum)**, Master Thesis, Çorum 2017

In the study named “Popular Religious Beliefs and the Role of religious officials (the sample of Çorum), it is aimed to research the role of religious officials on folk wisdom by focusing on popular religious beliefs in the sample of Çorum.

In our research a group of beliefs which become popular among the people in Çorum are identified, and the findings, by means of the prepared survey questions are interpreted.

The universe of our research consists of religious officials (İmam-hatips, Muezzins, Quran course instructors) employed in Çorum province. The sampling consists of 235 religious officials employed in the Office of Mufti in Çorum 2014. To the questions we ask to evaluate the role of religious officials on popular religious beliefs, 235 officials answered the survey questions among the 450 officials, we transmitted the survey.

This study consists of two parts which are the oretical part based on the literature review and the empirical part based on the particiband observation. In the second survey application and participant observation techniques are utilized.

As a result of our research, the main hypothesis of our study: “Religious officials have been trying to perform the aim of their responsibility in spite of the popular religious beliefs.” Is verified. However technicality is obtained to a group of rituals which are rigid and substituted for religion in the society.

Key words: Populer Regilion, Regilious Belief, The Role of religious officials, the sample of Çorum

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI	1
2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	2
3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	3
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	3
I. BÖLÜM	5
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1. POPÜLER DİNİ İNANIŞLAR	5
1.1. Popüler Din/Dindarlık.....	5
1.2. Dindarlık	7
1.3. Geleneksel Dindarlık	10
1.4. Gelenekçilik	11
2. POPÜLER HALK İNANIŞLARININ SOSYOLOJİK TEMELLERİ.....	13
2.1. Popüler Halk İnanışlarının Psikolojik Temelleri	15
2.2. Olumsuzluk ve Korku Hissi.....	17
3. TÜRK MODERNLEŞMESİ VE POPÜLER İNANIŞLAR.....	18
4. DİN GÖREVLİSİ VE HALK İNANIŞLARI.....	20
4.1. Din Görevlisi.....	20

5. POPÜLER HALK DİNDARLIĞI AÇISINDAN ÇORUM.....	25
5.1. Çorum İlinde Karşılaşılan Bazı Popüler Halk İnanışları	26
5.1.1. Telkin, Mevlit, Iskat	26
5.1.2. Cenazenin arkasından yapılan üç- beş- yedi- kırk- elli ikinci günler.....	28
5.1.3. Tekke Ziyareti ve Uygulamaları	28
5.1.4. Ağaç Kültü	30
5.1.5. Nazar, Nazar Boncuğu ve Kurşun Dökmek.....	32
5.1.6. Ezan okunurken bir iş yapılmaz inancı	34
5.1.7. Gece kül dökülmez, tırnak kesilmez inancı	34
5.1.8. İki bayram arası nikâh kıyılmaz inancı	34
5.1.9. Hayvan Ötmesi ile İlgili İnanışlar	35
6.1.14. Karabasan inancı.....	36
6.1.15. Suya okuma inancı	36
6.1.16. Lohusalık döneminde 40 gün o eve gidilemez inancı.....	36
6.1.17. Ölümle İlgili İnanışlar	36
6.1.18. Rüya ile amel edilmesi	37
6.1.19. Hıdırellez kutlamaları.....	37

II.BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

1. Örneklemin Olgusal Özellikleri	39
2. Din Görevlileri ve Popüler İnanışlarla İlgili Bulgular.....	47
2.1.Örnekleme grubunun Halkın Din Dışı Uygulamaları Adeta Dindenmiş Gibi Göstermelerinin Sebebi Sizce Ne Olabilir" İfadesine Verdikleri cevap durumları.....	72
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	74
KAYNAKÇA.....	80
EKLER	84
EK 1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ.....	84

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Cinsiyete Göre Dağılım.....	39
Tablo 2. Yaşa Göre Dağılım.....	40
Tablo 3. Medeni Duruma Göre Dağılımı.....	41
Tablo 4. En Son Mezun Olunan Okula Göre Dağılımı.....	42
Tablo 5. Çorum’da Çalışma Süresi.....	43
Tablo 6. Meslekteki Süreye Göre Dağılım.....	44
Tablo 7. Meslekteki Dağılım.....	44
Tablo 8. Görev Yapılan Yerleşim Birimi.....	45
Tablo 9. Gelir Durumuna Göre Dağılım.....	45
Tablo 10. Mesleki Yeterliliği Değerlendirmeye Göre Dağılım.....	46
Tablo 11. Din ve Dindarlık Algısını Değiştirme.....	47
Tablo 12. Örneklem Grubunun, “Halk Arasında Bid’at Ve Hurafe Yaygındır.” İfadesine Göre Katılımı.....	48
Tablo 13. Örneklem Grubunun, “Sırf Görev Yerimde Olay Çıkmasın Diye Bazen Din Dışı Uygulamalara Sessiz Kalıyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	49
Tablo 14. Örneklem Grubunun, “ Yanlış Dini Uygulamaları Söylediğimde Halktan Olumsuz Tepki Alıyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	50
Tablo 15. Örneklem Grubunun, “Cami Dışında Halkla İlgilenmek Onlar Üzerindeki Etkimi Artırıyor.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	51
Tablo 16. Örneklem Grubunun, “ Halkın Din Dışı Uygulamalarını Gördüğümde Suçluluk Duyuyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	52
Tablo 17. Örneklem Grubunun, “Dinden Olmasa Bile Bu Tip İnanışların Kişinin Manevi Hayatına Katkı Sağladığına İnanırım” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	52
Tablo 18. Örneklem Grubunun, “Popüler Halk İnanışı Konusunda Halk Benim Uyarılarımı Dinliyor.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	53

Tablo 19. Örnekleme Grubunun, “Uyarılarım Erkekler Üzerinde Daha Etkili Oluyor.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	54
Tablo 20. Örnekleme Grubunun, “Uyarılarım Kadınlar Üzerinde Daha Etkili Oluyor.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	55
Tablo 21. Örnekleme Grubunun, “ Cenazelerde Telkinin Şart Olmadığını Kolaylıkla Anlatıyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	55
Tablo 22. Örnekleme Grubunun, “Definden Sonra Telkin Duası Okumadan Mezarlıktan Dönebiliyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	56
Tablo 23. Örnekleme Grubunun, “Mevlid Okumanın Dini Bir Gereklilik Olmadığını, Mesuliyet Gerektirmediğini Anlatabiliyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	57
Tablo 24. Örnekleme Grubunun, “Cenazenin Arkasından Üç, Beş, Yedi, Kırk Ve Elli İkinci Günler Yapılmasının İslâmi Gelenekten Gelmediğini Anlatıyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	57
Tablo 25. Örnekleme Grubunun, “Tekkelerde Mum Yakmayı Kolaylıkla Engelleyebiliyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	58
Tablo 26. Örnekleme Grubunun, “Ağaçlara Çaput Bağlamayı Engelleyebiliyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	59
Tablo 27. Örnekleme Grubunun, “Nazar Boncuğunun Takılmasını Engelleyebiliyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	59
Tablo 28. Örnekleme Grubunun, “Tekkelere İsim Koymayı Engelleyebiliyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	60
Tablo 29. Örnekleme Grubunun, “Ağaç Kültüne Verilen Önemin Eski Dinlerden Geldiğini Anlatabiliyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	61
Tablo 30. Örnekleme Grubunun, “Ezan Okunurken Bir İş Yapılamaz” Anlayışını Değiştirebiliyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	61
Tablo 31. Örnekleme Grubunun, “Gece Kül dökülmez, İncancının Dinden Olmadığı Anlayışını Değiştirdim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	62
Tablo 32. Örnekleme Grubunun, “Gece Tırnak Kesmenin Günah Olduğu” İncancını Değiştirdim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	62

Tablo 33. Örnekleme Grubunun, “ İki Bayram Arası Nikâh Kıyılmaz” İncancını Değiştirdim” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	63
Tablo 34. Örnekleme Grubunun, “Baykuş Ötmesinin Uğursuzluk Olduğu” İncancını Engelledim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	64
Tablo 35. Örnekleme Grubunun, “Yatırların Arasından Ve Yanlarından Ağaç Kesilmez İncancını Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	64
Tablo 36. Örnekleme Grubunun, “Karabasan İncancının Dini Bir İçeriğinin Olmadığını Kabul Ettirdim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	65
Tablo 37. Örnekleme Grubunun, “Sınav Öncesi Gidilen Yatırları, Dökülen Sirke vb. Şeyleri Engellebiliyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	65
Tablo 38. Örnekleme Grubunun, “Okunmuş Suyun Şifa Olacağı” İncancını Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	66
Tablo 39. Örnekleme Grubunun, “Lohusalık Döneminde 40 Gün O Eve Gidilemez” İncancını Değiştirdim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	67
Tablo 40. Örnekleme Grubunun, “Zemzem Suyu İle Ölünün Azabının Hafifleyeceği” İncancını Değiştirebildim” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	67
Tablo 41. Örnekleme Grubunun, “Ölünün Arkasından Kesilen Kurbanla Ölünün Huzur Bulacağı” İncancını Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	68
Tablo 42. Örnekleme Grubunun, “Rüya İle Amel Edilmesi Gereklidir” İncancını Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	68
Tablo 43. Örnekleme Grubunun, “Mezar Taşlarındaki İsimleri Okumak Unutkanlık Yapar” İncancını Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	69
Tablo 44. Örnekleme Grubunun, “Kara Kedinin Önümden Geçmesi Uğursuzluktur” İncancını Değiştirebildim” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	69
Tablo 45. Örnekleme Grubunun, “Gece Köpek Ulumasına Yüklene İncancını Değiştirebildim” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	70
Tablo 46. Örnekleme Grubunun, “Hıdırellez Kutlamalarının İslâm Dininden Kaynaklanmadığı Gerçeğini Halka Kabul Ettirebildim” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	70

Tablo 47. Örnekleme Grubunun, “Ölünün Devr-i Iskatı Mutlaka Yapılmalıdır.” İnançını Tamamen Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı.....	71
Tablo 48. Örnekleme Grubunun, “Nazar Değen Kişiyeye Kurşun Dökmek Gerekir” İnançını Tamamen Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	71
Tablo 49. Örnekleme Grubunun, “Ölünün Canı İçin Yemek Yedirmek Dini Vecibelerdendir.” İnançını Tamamen Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı	72
50. Örnekleme Grubunun, “Halkın Din Dışı Uygulamaları Adeta Dindenmiş Gibi Göstermelerinin Sebebi Sizce Ne Olabilir? (Birden Fazla Seçenek İşaretleyebilirsiniz)” İfadesine Verdikleri Cevap Durumları	73

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
B.k.z.	: Bakınız
C.	: Cilt
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
S.	: Sayfa
S.S.	: Sayfalar arası
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İstatistik Paket Programı)
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ÜNİV.	: Üniversite
Yay.	: Yayınları
Y.Lisans	: Yüksek lisans

ÖNSÖZ

İlk insandan günümüz insanına gelinceye kadar, varlığını her zaman hissettirmiş olan “din”, toplumlar için vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Dinin bireyin yaşamında her daim var olması din görevlisinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu vesileyle “din” ve “din görevlisi” her zaman toplumlar için vazgeçilmez unsurlar olmaya devam etmiştir.

Dinler kendinden önceki din ve kültürlerin etkisinden tamamen sıyrılamazlar. Bireylerin sosyal, ekonomik, siyasi vb. yaşantıları yeni inanışları ortaya çıkarır ve bunlar zamanla gelenekselleşir ve din, geleneksel inanç, inanış, kültür gibi kavramlar birbirine girer. Bunlar zamanla adeta ayrılmaz bir bütün haline gelmiştir.

Popüler dini inanışlar, halk arasında meşhur hale gelmiş, yaygın inanış ve gelenekleri kapsayan ifadelerin tümüdür. Sürekli değişim ve gelişim içinde olan fen ve teknolojinin yanı sıra, popüler dini inanışlar insanların zihninde var olan anadan ve atadan kalmış, sebebini kendisinin de bilmediği inanışlardır. Nesilden nesile geçmiş adeta toplumla bütünleşmiş bu inanışlar günümüzde gelenekselleşmiş bir yapıya bürünmüş, adeta toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Diğer taraftan pek çok dini konuda olduğu gibi popüler dini inanışlarla ilgili olarak da insanların başvurdukları mercilerin başında “Cami” ve “Din Görevlileri” gelmektedir

Din görevlisinin cami içinde ya da dışında aktif olması, cemaatin ihtiyacı olan her konuda onların önderi olması, cemaati eğiterek her konuda saygı ve nüfuz kazanması gerektiği, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın temel gayelerden biridir.

Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatındaki Başkanlığın görevleriyle ilgili ifadeler, bir yönüyle “din adamlarının temel görevlerini” de göstermektedir. Bunlar, “İslâm dininin inanışları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek” şeklinde sıralanmıştır.¹ Din görevlisi sadece bunlarla sınırlı kalmamış, sosyal hayatla ilgili konularla da ilgilenmiştir. Popüler halk inanışlarının ortaya çıkmasında, kısıtlanmasında ve doğru bir şekilde anlaşılmasında din görevlilerinin etkilerinin olduğu kanaatindeyiz

¹ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633> (Erişim Tarihi: (2 Ocak 2017))

Bu çalışma Çorum örneğinde popüler dini inanışlarını konu alarak din görevlilerinin halk inanışları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

Âlim ve Hâkim ancak ALLAH (c.c)'tır; gayret bizden tevfik ALLAH Teâlâ'dandır.

Araştırmamız boyunca, tezin tamamlanmasına kadar şahsımdan yardımlarını esirgemeyen başta danışman Hocam Doç. Dr. Sefer YAVUZ olmak üzere, Doç. Dr. Yakup ÇOŞTU, Yrd. Doç. Dr. İsmet ALTIKARDEŞ, Doç. Dr. İhsan ÇAPÇIOĞLU hocalarıma, anketimize katılan din görevlisi arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Ömer ERENLER

Çorum/2017

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Din, iyi ve kötü, güzel ve çirkin, günah ve sevap gibi hayatın temel çelişkileri hakkında bilgiler veren, dünya hayatını yaşanır kılan en önemli değer kaynaklarından. “Din ve Din adamı” birey ve toplum hayatının ömründe her daim var olmuş ve hayatın önemli evrelerinde kendisini göstermiştir. Din ve Din adamı toplumsal dini davranışların yön bulmasında etkili olan unsurlar olmuşlardır.

Dinin hayatın içinde olması din adamının gerekliliğini meydana getirmiştir. Bireysel ve toplumsal anlamda rahat veren toplum modeli için dinin temel inanış ve ibadetlerinin öğretilmesi gerekmektedir. Fert ve toplum hayatının vazgeçilmez unsuru olan din hakkında din görevlileri topluma yön vereceklerdir. Popüler hale gelmiş inanışlar halk arasında meşhur hale gelmiş ve ayrılmaz bir bütün görüntüsüne bürünmüştür. Çalışmamızda tespit ettiğimiz çeşitli sebeplerle varlığını devam ettiren bir takım popüler inanışlar hakkında analiz yapılacaktır. Din görevlilerinin popüler hale gelmiş inanışların görünürlüğünün azalmasında etkilerinin olduğu kanaatindeyiz. Buradan hareketle araştırmamızın konusunu ve amacını belirlemeye çalıştık.

Araştırmamızın konusu, toplumda önemli bir yere sahip olan, popüler hale gelen dini inanış ve uygulamalar karşısında, din görevlilerinin rolünü ortaya koymaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatındaki Başkanlığın görevleriyle ilgili ifadeler, bir yönüyle “din adamlarının temel görevlerini” de göstermekte olduğunu daha önce zikretmiştik. Bireysel ve toplumsal dini davranışların yön bulmasında etkili olan din görevlilerinin, popüler hale gelmiş inanışlar karşısında bir takım etkileri bulunmaktadır.

Çalışmamızda din görevlilerine popüler dini inanışlar karşısında tutumlarını ölçen anket soruları sorulmuş ve bire bir görüşülerek mülakat yapılmıştır.

Bu çalışmada halk arasında meşhur hale gelmiş bir takım popüler dini inanışlar karşısında din görevlilerinin rolünü ortaya koymak amaçlanmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Bir araştırmada evren, çalışma kapsamına giren tüm elemanların oluşturduğu gruptan meydana gelir. Bizim çalışmamızda evren Çorum ili merkezinde ve merkeze bağlı köylerde (İlçe merkezleri ve ilçeye bağlı mahalle ve köyler de görev yapan din görevlileri dahil değildir) görev yapan, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı toplam 640 din görevlisinden (İmam-Hatipler, Müezzin-Kayyımlar, Kur'an Kursu öğreticileri) oluşmaktadır.² Araştırmamızda bu evrenin seçilmesinin nedeni, araştırmacının Çorum ilinde din görevlisi olarak görev yapması ve popüler inanışlarla sıkça karşılaşmasıdır. Ayrıca din görevlileriyle rahat iletişime geçebilmesi anket uygulamasını kolaylaştıracak olmasıdır.

Birçok durumda evrenin tümüne ulaşmak mümkün olmaz, mümkün olsa bile tüm evrenle çalışmak ekonomik olmaz. Bu nedenle genelde örneklem üzerinde çalışılır.³ Örneklem evrenin alt grubudur. Örneklem evreni temsil etmek amacıyla evrenden seçilmiş olan evrenin bir parçasıdır.⁴ Bizim çalışmamızın örnekleme ise; Diyanet İşleri Başkanlığı'na (DİB) bağlı olan Çorum İl Müftülüğü'nde 2014 yılında görev yapan 235 din görevlisinden oluşmaktadır. Örneklemin cinsiyete görev dağılımı ise şöyledir: 182 erkek ve 49 kadın katılımcıdan oluşmaktadır. 4 katılımcımız ise anketimizin cinsiyet bölümünü cevapsız bırakmıştır. Örneklem grubumuz meslekteki cinsiyet zorunluluğu nedeniyle erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre çokça fazladır. Örneklem grubumuzda 182 İmam-hatip, 46 Kur'an Kursu Öğreticisi, 28 Müezzin kayyımdan oluşmaktadır. Araştırmamızda tesadüfî örneklem tekniği seçilmiştir. Örneklem grubu olarak din görevlilerini seçmemiz kendimin Çorum ilinde din görevlisi olarak görev yapmam ve bu popüler hale gelmiş inanışlarla karşılaşmamdan kaynaklanmaktadır.

Çorum ili; Hititler, Frig, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi uygarlıklara ev sahipliği yapmış, çeşitli din ve kültürleri bünyesinde barındırmıştır. Günümüzde de bünyesinde Karadeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu Bölgesi gibi çeşitli bölgelerin inanış ve kültürlerini barındıran, sanayi ve modernleşmenin yanı sıra geleneksel yapıda da adından söz ettiren ender şehirlerden olup popüler halk inanışları açısından oldukça zengindir.

² Çorum İl Müftülüğü'nde çalışan din görevlilerinin sayısı, Çorum İl Müftülüğü'nden öğrenilmiştir. Bilgiyi veren personel, İl Müftü sekreteri Hamza Kolsuz'dur.

³ Şeref Tan, *Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme*, Pegem Akademi Yayınları, Mart 2012, s. 86.

⁴ Tan, a.g.e, s. 86.

3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Problem, bireyi, düşünsel ya da fiziksel yönden rahatsız eden, kararsızlık ve birden çok çözüm yolu gerektiren bir durumdur. Bir araştırma bilindiği üzere problem çözmeye yönelik bir süreçtir. Problem çözümü mevcut durumdan özlenen duruma ulaşmaktır. Bu amaçla araştırmacı, var olan problemin nedenlerini araştırır. Durumu aydınlatır ve problemin giderilmesi için karar dayanaklarına imkân sağlar yargılardır.⁵

Çalışmamızın anket soruları hazırlanırken problem alanından hareket edilmiştir. Problem alanımız din görevlilerinin popüler halk inanışlarının görünürlüğün azalmasında etkilerinin olduğudur. Yukarıdaki bilgilerden hareketle araştırmanın problemini şu şekilde ifade etmek mümkündür:

“Kurumsal dinin en önemli ayağını teşkil eden din görevlileri halk inanışları karşısında gösterdikleri farklı tepkilerle görev misyonunu yerine getirmeye çalışmakta mıdır?” şeklinde ifade edilebilir. Anket grubumuza çeşitli sorularla halk inanışları karşısındaki durumları betimlenmeye çalışılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamız, literatür taramasına dayanan teorik kısım, anket ve katılımcı gözlem uygulamasına dayanan ampirik kısım olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmamızın teorik kısmı oluşturulurken araştırma konumuzla ilgili Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, Dinler Tarihi, Halk Bilimleri alanında yapılmış çalışmalar, makaleler, kitaplar ve Diyanet İşleri Başkanlığı Mevzuatı taranmıştır. İkinci bölümde anket uygulaması, mülakat ve katılımcı gözlem tekniklerinden faydalanılmıştır.

Anket, belli bir konuda saptanmış hipotezlere ya da sorunlara bağlı olarak, bir evren ya da örnekleme oluşturan kaynak kişilere sorular yönelmek suretiyle sistemli veri toplama tekniği olarak tanımlanabilir.⁶ Anket bireylerin belli konulardaki bilgi, düşünce ve deneyimlerini ortaya çıkarmak için sorulan yazılı sorulardır. Araştırmamızda anket uygulamasını tercih etmemizin ana sebepleri; anketin sosyal bilimler açısından laboratuvar niteliği taşıması, doğru bilgiye kolay bir şekilde ulaştırması, ekonomik olması ve kişilerin farklı konulardaki görüş ve tecrübelerini kolay bir şekilde yansıtmasıdır.

⁵ Niyazi Karasar, *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*, Nobel Yayınları, Ankara 2012, s. 54-55.

⁶ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Pegem Yayınları, Ankara 2007, s. 140.

İncelememizde anket Çorum il merkezi ile il merkezine bağlı köy ve mahallelerde görev yapan din görevlilerine (İmam-Hatip, Müezzin-Kayyım, Kur'an Kursu Öğreticileri) uygulanmıştır. Anket uygulaması yapmak için gerekli resmi izinler alınmış olup deneklere gerekli açıklamalar yapılmıştır. Verilerin bilimselliği açısından, gönüllülük esas alınmıştır. Ayrıca objektif ve doğru veri elde etmek için gerekli açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmamızda Mustafa ARSLAN'ın (Türk Popüler Dindarlığı) anket formu ve anket maddeleri araştırma alanımıza uyarlanmıştır. Anket verilerindeki maddeler hakkında katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır.

Anket formunun ilk bölümünde cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, kaç yıldır Çorum'da çalıştıkları, mesleklerinde kaç yıldır görev yaptıkları, meslekleri, görev yaptığı yerleşim yerleri, gelir durumları ve mesleki yeterlilikleri gibi olgusal özelliklere ilişkin bilgiler toplanmıştır. Bu kısımda bağımsız değişkenler 10 sorudan oluşmaktadır.

Anketimizin ikinci kısım ise; 40 bağımlı değişken sorudan oluşmaktadır. Bağımlı değişkenler oluşturulurken Çorum'daki popüler inanışlar tespit edilmiş ve buradan hareketle tüm anket soruları oluşturulurken Arslan'ın⁷ (Türk Popüler Dindarlığı Çorum Örneği) çalışmasından hareket edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada kullandığımız anket formu toplam 50 sorudan meydana gelmiştir.

İkinci kısım din görevlilerinin popüler halk inanışları ile ilgili tutumlarını ve düşüncelerini ölçen sorulardan oluşmaktadır. Cevap şıkları tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum şeklinde düzenlenmiştir.

Anket yoluyla elde edilen verilerin analizinde SPSS (Statistical Package For Social Sciences) paket programı kullanılmıştır. Programı kullanmada uzman kişilerden yardım alınmıştır. Veriler değerlendirilirken anket formunda yer alan sorulardaki seçeneklerin frekans ve yüzdeleri tespit edilerek tablolar halinde verilmiştir. Cevaplama süresi ortalama 15-20 dakika olan anket formu, 450 din görevlisine uygulanmış fakat 235 anket formu analize uygun bulunmuştur.

⁷ Mustafa Arslan, *Türk Popüler Dindarlığı*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2004,

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. POPÜLER DİNİ İNANIŞLAR

1.1. Popüler Din/Dindarlık

Popüler terimi, halksal olana, halkın olana, halka ait olana işaret etmektedir.⁸ 19. yüzyılda *halk tarafından üretilen kültürel değerleri ifade eden bir kavram* olarak kullanılmaya başlanmıştır. Popüler sözcüğü halk tarafından yaygın kanaatle benimsenen, revaçta olan anlamında kullanılmaktadır.⁹

Popüler kavramı, Oliveira'ya göre, kutsal nesnelere sosyalizasyonu, dini doktrin ve teolojik sistemlerin yokluğu, sadece resmi âlimlerin görev alabileceği kurumsal meşruiyetin yokluğu gibi anlamları kapsamaktadır. Popüler dindarlık; derin bilgili, resmi ya da hâkim sınıf tarzlarından farklı özellikler gösteren dini bir ifade biçimidir. Günay'a göre popüler dindarlık, kendinde kökleşmiş kalıplaşmış unsurlar, şekilcilik, geleneksellik, ritualizm ve derin dini konulardan uzak olmak gibi özellikleri barındırmaktadır. Gellner'e göre ise popüler dindarlık tutumlarına sahip kişiler okuma ve yazma bilmeleri durumunda bunu dini kaynakları okumak için değil de büyü yapmak için kullanır.¹⁰ Geleneksel halk dindarlığı da diyebileceğimiz popüler dindarlık kavramında, şekilcilik ve gelenekselcilik temel karakteristik özelliklerdir.

Popüler din bir başka açıdan geniş toplum kesimlerindeki yaygın dini inanış ve uygulamaları ifade eder. Sadece halk arasındaki bazı eski din ve kültürlere ait inanışları değil, bunlar yanında din bilginleri tarafından belirlenen resmi, kitabi öğeleri de kapsamaktadır. Bu sebeple toplumumuzdaki popüler dindarlık olgusundan bahsettiğimizde, halk arasındaki birtakım eski kültür ya da dinlere ait inanışlar yanında, resmi, kitabi dinin bazı öğelerinin mevcudiyetinden de bahsetmiş bulunuyoruz.¹¹

⁸ Betül Ü. Kanburoğlu, *Popüler Kültür-Din Eğitimi İlişkisi İmam Hatip Liseleri Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, s. 16.

⁹ Arslan, a.g.e, s. 46-47.

¹⁰ Ercan Soyak, *Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battal Gazi Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 2013, s. 8.

¹¹ Arslan, a.g.e, s. 53.

Hepimizin en büyük soyut gerçeği olan “din” kişinin maddi ve manevi dünyasının en değerli kalesi konumundadır. Bireylerin sosyal hayatlarında ve düşüncelerindeki tercihlere, gruplaşmalara baktığımızda da yine “din” gerçeği ile karşı karşıya kalmaktayız.

Değer kaynağı olma bakımından din pek çok olgunun başında gelir. O toplumsal gerçekliğin temel yapılarından biridir. Toplumların yaşaması için en başta gelen toplumsal olgulardandır. Nerede insan varsa, orada din de vardır.¹² Din, sadece bir inanç alanı değildir. Kişilerin inançları, davranışlarına doğrudan etki etmekte ve bu şekilde de din yalnızca bireysel düzeyde kalmayıp topluma da yansımaktadır. Gündelik hayat içerisinde de din, kişilerin güvenliğini sağlayan bir ortam oluşturmakta ve toplumsal yaşamın ahlaki ve pratik yollarını sağlayarak kişilere huzur vermektedir.¹³

İnsanın tutum ve davranışlarını, insanlar arası ilişkileri, toplumsal hayatı belirleyen temel kurumlardan biri olarak sürekli varlığını sürdüren din, insan ve toplum hayatında son derece önemli bir kurum olarak her devirde düşünürlerin, sosyal bilimcilerin ilgi odağı olmuştur.¹⁴ Daha yaratılırken muhtaç yaratılan insan, hayatını devam ettirebilmek için nasıl yeme ve içmeye muhtaç ise manevi varlığını devam ettirebilmek için de dinin ritüellerine ve yüce bir yaratıcının varlığına muhtaçtır. Bundan dolayı insan hayatında din, her devirde düşünürlerin, önderlerin ve tüm insanlığın ilk sırasında yer almıştır. Her ilim dalının ortaklaşa kabul ettiği bir din tanımı yoktur. Dinin tanımı her ilme göre değişebilmekte ve farklılık gösterebilmektedir.

Dini tanımlarken gerek geçmişte yaşamış gerekse günümüzde mevcut bütün inanç şekillerini kuşatan ve hepsinde müşterek esasları ifade eden bir tanım yapmanın zorluğu ortadadır. Dinin bütün dinleri içine alabilecek bir tanımı ancak din kavramının sınırları kesin bir şekilde belirlendikten sonra yapılabilir. Sistemli ve kapsamlı bir tarif için öncelikli olarak şahsi tecrübe yoluyla elde edilmiş olan dindarlık kavramını tahlil etmek ve elde edilen sonucu dini gerçeklerle karşılaştırmak doğru olacaktır. Bütün zorluklarına rağmen yine de dinin çeşitli tanımları yapılmıştır ve bu tanımları yapanların kendi subjektif görüşlerini yansıtmaktadır. İslâm bilginleri dinin tarifini, Kur'an-ı Kerim'de yer alan açıklamaları ve İslam inançlarını göz önünde bulundurarak yapmışlardır. Buna göre hak dinin tarifi şu şekildedir: Din akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilahî

¹² Sefer Yavuz vd., , *Din Sosyolojisi El kitabı, Zihniyet ve Din*, Grafiker Yay. 1.Baskı, Ankara 2012, s. 592.

¹³ Cemile Zehra Köroğlu, *Türkiye'de Dini Hayatın İncelenmesi: Bütüncül Bir Yaklaşım*, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012/2, c.1, sayı: 2, s. 84.

¹⁴ M.Emin Köktaş, *Türkiye'de Dini Hayat İzmir Örneği*, İşaret Yay. İstanbul 1993, s. 11.

kanundur.¹⁵ Din, erişilemez ancak teslim olunan, sorgulanamaz fakat sorumluluk aşıl原因an, beşeriyete vahiy ile metafizik âlemden ve göklerden yön veren, bireysel ve toplumsal mutluluğu vaat ederken vaadini ebediyete taşıyan, fertlere ve toplumlara yaşam krokiğini sunan bir olgudur.¹⁶ Din ilahi bir kanun olup akıl sahiplerini kendi irade ve tercihleriyle, bizzat hayır olan ve peygamber tarafından tebliğ edilen şeylere sevk eder.¹⁷ Din kişinin dünya ve ahiret mutluluğunu inşa eden kurumdur.

Ayrıca dinin karakterinin objektif ve sübjektif iki yönüne işaret etmek gerekir. Sübjektif yön, insanın iç dünyasındaki duygusal yönü, objektif yön ise dışı akseden yönüdür. Dini sırf birtakım sübjektif duygulara irca etmek veya sadece bir aksiyon tarzı olarak görmek, onu eksik yorumlamak demektir.¹⁸ Bu açıdan da kişilerin dini inançları dine yükledikleri anlam ve muhtevalar, kişinin hayata olan bakış açısını etkilemekte, davranışlarını etkilemekte, kişisel ahlaktan toplumsal ahlaka gitmektedir. Böylelikle din bireysel anlamdan, toplumsala doğru kişileri kucaklayan bir sistem haline gelmektedir.

İnanış ise, “kişisel veya toplumsal bir düşüncenin, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir.”¹⁹ “Tanrı’ya, bir dine inanma, iman, itikat, birine duyulan güven, inanma duygusu” demektir. İnanmak, bir düşünceye, bir kanışa bağılı bulunma veya bağılı bulunan düşüncedir. İnanış, “bir şeyi güvenle doğru sayma tutumu” olarak nitelendiren Bedia Akarsu ise inanış kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: Yeterince gerekçesi bulunmayan, kesin olmayan bir şeyi doğru sayma; us yoluyla genelgeçer bir doğrulama yapmadan, başkasının tanıklığı üzerine kurulmuş kanıtları, bir kuşku duymaksızın onaylama; öznel olarak yeterli olan, ama nesnel olarak yeterli olmayan gerekçelerden ötürü bir şeyi doğru sayma; bütün yapıp etmelerimizin temelinde bulunan yaşamadan gelen zorunlulukla dış dünyanın (nesnelere, başka benlerin, Tanrının) var olduğunu kabul etme; bilimsel, ahlaksal, estetik ve fizikötesi açıklamalarda, önermelerin doğruluğunu onaylama.²⁰

1.2. Dindarlık

Dindarlık, insanın iman- amel temelinde ortaya koyduğu dini tutum, deneyim ve davranış biçimini, yani dini yaşantıyı veya dindarca hayatı; inanılan dinin emir ve yasakları

¹⁵ Türkiye Diyanet Vakfı, *İlmihal I. İman ve İbadetler*, I. Cilt, 2012 Ankara, 2012 s. 3- 4.

¹⁶ Tarık Güvendi, *Geleneksel Yapının Kırılma Sürecinde Dindarlık, (Oğuzeli Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2008, s. 32.

¹⁷ Bekir Topaloğlu vd., *İslam’da İnanç Esasları*, Çamlıca yay. İstanbul 2008, s. 17.

¹⁸ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yay. İstanbul 2010, s. 30-31.

¹⁹ Mayrambek Orozobaev, *Kırgızcadaki İslam Dışı Geleneksel İnanç ve İnanışlarla İlgili Söz Varlığı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, s. 35.

²⁰ Serkan Yılbır, *Türk Destanlarında İnanç ve İnanışlar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2006, s. 60.

doğrultusunda yaşamayı ifade eden ve inanç, bilgi, tecrübe/ duygu, ibadet, etki, organizasyon gibi boyutları olan bir olgu olarak anlaşılabilir.²¹

Her bireyin inandığı din tarafından yüklendiği birtakım sorumluluklar vardır. Bu sorumlulukların icrası, emir ve yasaklara uymanın samimiyeti dindarlık boyutunu göstermektedir. Dindarlık, bireyin sosyal hayatında, dini emir ve yasakları kendi yaşantısının bir göstergesi olarak sergilemesidir. Din ve dindarlık kelimeleri birbirinden bağımsız değerlendirilebilecek kavramlar değildir. Kişinin dindar yaşantısı din algısının bir neticesidir.

Dindarlık kelimesine, gerek günlük dilde gerekse bilimsel terminolojide yüklenen ya da yüklenmek istenen anlam ile aynı çerçevede din kelimesine verilen anlam arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle, Dindarlık kişiden kişiye değişen göreceli bir kavramdır ve din ile ilgili tanımlardan bağımsız olarak ele alınamaz. Öyle ki, din kavramının tanımında ortaya çıkan çeşitlilik, zenginlik ve bundan kaynaklanan belirsizlik, çoğu zaman dindarlık kavramı için de geçerli olabilmektedir.²² Kişilerin din algısındaki çeşitlilik din tanımlamalarında da çeşitlilik olmasına neden olmaktadır. Aynı din mensubu insanların dahi din algıları farklı olduğu için dindarlık algıları da farklı olmaktadır. Çünkü kişinin dini yaşantısı din algısının tezahürüdür. Bu sadece aynı dine mensup kişiler için geçerli bir durum değildir. Bu duruma çeşitli dinlerin penceresinden baktığımızda her bireyin din algısının farklı olduğu dolayısıyla dindarlık algılarının da farklı olacağı kaçınılmaz olacaktır.

Bir Hristiyanın dindarlık anlayışı ile bir Müslümanın dindarlık anlayışı ve dini yaşama tarzları arasında da belli hususlarda benzerlik veya farklılıklar görülebilmektedir.²³

Aslında dindarlık dediğimiz olay bireyin Allah ile olan ilişkisinin düzeyini temsil eden maneviyatın adıdır diyebiliriz. Dindarlık, bireyin inandığı dini gösterme, yaşama şeklidir. Dindarlığın bireye has olan, kendi vicdanında muhakeme kuran, iç dünyasına özel yönü vardır. Göreceli bir kavramdır. Doğrudan doğruya, somut anlamda ölçüp gösterebileceğimiz bir tarafı bulunmamaktadır. Fakat olayı somutlaştırmaya, yazı ve sayılarla ifade etmeye kalktığımızda karşımıza tipolojiler çıkmaktadır.

Günlük hayatta insanların çeşitli renk ve şekillerde ortaya çıkan dini hayatlarındaki farklılıkları gösterebilmek için sosyolojide çeşitli tipolojiler geliştirilmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu tipolojiler dindarlığı, insanın iman- amel temelinde ortaya koyduğu dini tutum, deneyim ve davranış biçimini yeni dini yaşantıyı ve dindarca hayatı, inanılan dinin

²¹ Ejder Okumuş, *Gösterişçi Dindarlık*, Özgü Yayınları, İstanbul 2005, s. 38.

²² Yakup Coştu, *Dine Normatif ve Popüler Yaklaşım "Bir Dini yönelim Ölçeği Denemesi"*, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2009, s. 121.

²³ Ramazan Çoban, *Lise öğrencilerinde Dindarlık ve Sanal Bağımlılık Arasındaki İlişki üzerine Bir araştırma (Burdur Gölhisar Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2013, s. 11.

emir ve yasakları doğrultusunda yaşamayı ifade eden ve inanış, bilgi, tecrübe, duygu, ibadet etki, organizasyon gibi boyutları olan bir olgu gibi tarif etmeye çalışmıştır.²⁴

Dindarlığa bu anlamda baktığımızda pek çok tipoloji ile karşılaşmaktayız. İnsanların dinsel yaşantılarındaki bu farklı desenleri ortaya çıkarabilmek için yapılan tipolojilerdir. Bu bağlamda sosyolojinin en etkili isimlerinden Max Weber'in de tüm insanlığın faydalanabileceği bir tipoloji geliştirmiş olduğu gözden kaçmamalıdır.

Weber, özsel anlamda birbiriyle kesişen birçok dindarlık tipolojisi geliştirmiştir. Onun din sosyolojisi ile ilgili sistematik çalışmasında, bütün dünya dinleri için kullanılabilir karşılaştırmalı, yapılan işle bağlantılı dindarlık tipolojileri bulunur: çiftçi dindarlığı, şovalye ve feodal beyler dindarlığı, bürokrasi, burjuva, küçük burjuva ve zanaatkar dindarlığı gibi. Weber, üst ve alt tabakaların dindarlığına ve dindarlıkta şehir-kır ayırımına özel bir önem verir. Bunun yanında büyüsel dindarlık, ayıncı dindarlık, kurtuluş dinleri, dünyevi zahitlik, uhrevi zahitlik... şeklinde de tipolojiler yapar.²⁵ Yaşanılan hayat, manevi hayata sirayet etmektedir. Zamanın ve çevrenin getirmiş olduğu şartlar kişinin manevi hayatını şekillendirmesinde etkili olmaktadır. Bireyde meydana gelen manevi boşluklar ve bu boşlukların bir şekilde doldurulması dindarlık boyutlarının çeşitlenmesine neden olmaktadır. Bireyin köklü dindar yaşantıdan geleneksel dindarlığa, köklü bir inançtan geleneksel inanışlara doğru yol alması, içerisinde pek çok etkeni barındıran bir durumu gözler önüne sermektedir.

Ülkemizde pek çok Din Sosyolojisi çalışması gerçekleştirmiş olan Ünver Günay, Erzurum ve çevresinde yaşanan dini hayatı araştıran, dini hayat tipolojisini;

a) şiddetinin azlığına ve çokluğuna göre; b) biçimine göre ikiye ayırmıştır. Birinci kısımdaki dini yaşayış tiplerini ateşli dindarlar, alaca dindarlar, mevsime göre dindar olanlar, beynamaz, dine karşı ilgisiz olanlar şeklinde beşe ayırıyor. İkinci kısımdaki tipleri ise, geleneksel halk dindarlığı, seçkinlerin dindarlığı, laik dindarlık ve tranzisyonel dindarlık olarak dörde ayırmıştır.²⁶

Yaptığımız araştırmalar ve yaşadığımız deneyimler göstermektedir ki, bu tipolojiler değişen zamana göre farklı isimler alabilir. Bunda değişen ve gelişen dünya, teknoloji, yeni kültürel hareketler, modernizm, jenerasyon farkı vb. sebepler etkilidir. Bu, bireydeki dindarlık algısını etkilemekte, yeni algılayış biçimlerine gitmesine vesile olmaktadır. Şu anda kişiye

²⁴ Mehmet Erkol, *Din- Dindarlık Kavramları ve Sosyolojik Bir Yöntem Olarak Dindarlık Ölçekleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2004, s. 62.

²⁵ Köktaş, a.g.e, s. 48.

²⁶ Köktaş, a.g.e, s. 49.

cazip gelen bir algı birkaç yıl sonra cazip gelmemekte, yine cazip gelemeyen bir dindarlık algısı ise çok cazip gelebilmektedir.

1.3. Geleneksel Dindarlık

Araştırmamıza temel teşkil eden, Popüler dindarlık kavramının temel karakteristik özelliğinin şekilcilik ve gelenekselcilik olduğunu daha önce ifade etmiştik. İnceleyeceğimiz bütün popüler dini inançların temelinde geleneksel dindarlık algısı yattığı için bu kavramın ne olduğu üzerinde durmayı tercih ettik.

Toplumda meydana gelen hayat tarzları bir önceki nesilden beslenerek gelir. Toplumun geçmiş yaşayış tarzları ile gündelik yaşayış tarzları sürekli olarak harmanlanmaktadır. Toplumda kabul gören yaşayış biçimleri, değer yargıları, inançlar, toplumsal ritüeller geleneğin birer parçası durumundadır. Bu yaşayış biçimleri pek çok maddi ve manevi unsurun bir arada olmasına neden olmuştur. Bireyin maddi ve manevi unsurlarının ayrılmaz birliktelik oluşturmasından nasibini “Gelenek ve Din” kavramları da almıştır. Gelenek ve Din’in birlikteliğinden geleneksel dindarlık meydana gelmiştir. Çünkü halk dini yaşama ve yaşatma anlamında geleneğe başvurur. Halk, geleneklerini devam ettirirken dini inancını da gelenekleriyle besler. Zira halkın yaşamış olduğu rûhiyat, halkın mevcut bilgisi, geleneği dışsallaştırıp dini dosdoğru bir şekilde yaşayabilecek güçte değildir. Bu da dini bilgiden yoksun sayılabilecek halkın dindarlık noktasında geleneğe başvurmasını kaçınılmaz hale getirecek, bilgi ve davranış farklılıklarına yol açacaktır. En genel anlamıyla gelenek toplumları toplum yapan ve asimile olmanın önüne geçen bir kavramdır. Manevi güçle yetişen bireylerin bütünlüğünü ifade eder. Gelenek ve din arasında çok ince çizgiler vardır. Konunun daha iyi anlaşılması açısından bu kavramların ne tür anlamlar ifade ettiği izah edilmeye çalışılacaktır.

Gelenek, bir toplulukta zaman içinde meydana gelen ve toplum içerisinde kabul gören maddi ve manevi husus ve alışkanlıklardır. Bunlara adet de denir.²⁷ Bir topluluğun kendinden önceki nesillerden devralıp kısmen dönüştürerek sonraki nesillere aktardığı; inanış, kurum ve seremonileri de içeren her türlü toplumsal pratiğe gelenek denir.²⁸ Gelenek her daim varlığından söz ettirmiş bir olgudur. Zaman içinde toplumlara yerleşmiş ve nesilden nesile kısmi dönüşümlere uğrayarak devamını sağlamıştır. Dönüşümünde birtakım inanışlar, toplumsal pratikler, örf ve adetler vb. etkili olmuştur.

²⁷ Şamil İslâm Ansiklopedisi, 3. Cilt, Dergâh Ofset Baskı, İstanbul 2000, s. 38.

²⁸ Ali Coşkun vd., , *Din Sosyolojisi El Kitabı, Geleneksel Toplum Ve Din*, Gafiker yay. 1.Baskı, Ankara 2012, s. 171.

Örf ve âdetsiz bir toplum düşünülemez. Bazen siyasi rejimlere rağmen, örf ve âdetler yaşar ve yaşatılır.²⁹ Bir toplulukta pek çok maddi ve manevi unsur yer almaktadır. Toplumda meydana gelen bu unsurlar, zengin bir kültürü yansıtmakta, zengin bir geleneği de ortaya çıkarmaktadır. Gelenek tek bir yargıya karşılık gelen bir ifade değil içerisinde koca bir toplumun pratiklerini barındıran bir olgudur. Bu yüzden toplumlar her türlü zorlama ve baskıya rağmen geleneğinden ayrılmamıştır. Geçmişinden ve geleneklerinden koparılmış bir toplum düşünülemez. Geleneğinden koparılmaya çalışılan bir toplum tıpkı sudan çıkmış bir balık gibi ne yaptığını bilemez. Dini yaşantıda kişiler geleneklerinden ayrılсын ya da bir kenara bıraksın gibi bir iddiamız yoktur. Fakat din ile olan münasebetini de iyi ayarlamak gerekmektedir. Temel sorunumuz dinin gelenek ile yoğrulmasından ötürü, geleneklerin zamanla din gibi algılanmaya başlanmasıdır.

Din ile ilişkisi göz önüne alındığında gelenek, dinin taşıyıcısı olan kültürel alandır. Burada dinin otantik olup olmadığı sorusu önemli değildir. Önemli olan halkın din olarak neyi yaşadığıdır. Sosyolojide halk dini olarak kavramsallaştırılan bu yaşantı biçimi, din araştırmacıları ve reformatörler (mücedditler) tarafından kısmi biçimde hurafelerle karışmış olarak değerlendirilir.³⁰ Dini bilgiden yoksun sayılabilecek halkın dindarlık noktasında geleneğe başvurması kaçınılmaz olacaktır. Bu da bilgi ve davranış farklılıklarına yol açacaktır. Birey aslında geleneğini unutmamalı, unutturmamalıdır. Lakin, Şariin ortadan kaybolmasının akabinde geleneğin dinselleştirilmesi, dini olanın insani olanla yer değiştirmesi olayı devreye girmektedir. Bu yer değiştirme sürecinin altında yatan sebebi tek bir nedene dayandırmak çok doğru olmayacaktır. İlerleyen konularda da değineceğimiz üzere bunların altında yatan pek çok sosyolojik, psikolojik, siyasi, kültürel vb. sebepler bulunmaktadır. Biz elimizden geldiği kadarıyla bunlara bütüncül bir bakış açısıyla bakmaya çalışacağız. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in yaklaşımında din, bütüncül bakış açısı gerektiren bir olgudur. Eğer sadece bir ayetten veya bir hadis-i şeriften yola çıkarsanız çözmeye çalıştığınız konuya bir kördüğümde siz atmış olursunuz. Aslında çözüme yaklaştığınızı düşündüğünüzde bile çözümsüzlüğe doğru hızla ilerlemiş olursunuz. Bunun için dinin doğru anlaşılıp yorumlanmasında, geleneğin, gelenekçiliğin, dinin, tanımının ve adresinin doğru tespit edilmesi kaçınılmazdır.

1.4. Gelenekçilik

Popüler dini inanışların beslendiği temel unsur toplumların geçmişleridir. Bu inanışları yaşatan toplumların algıları gelecekle ilgili olmaktan çok geçmişle ilgilidir, denebilir.

²⁹ Mustafa E.Erkal, *Sosyoloji (Toplum Bilimi)*, Der yayınları, 14.Basım, İstanbul 2009, s. 14.

³⁰ Vejdî Bilgin, *Uhudağ Üniv. İlahiyat Fak. Makale*, Cilt 12, Sayı, 2003, s. 196.

Zamanın değiştirme gücünü kabul etmezler. Eskinin devamının olması gerektiğine inanıp bunu kutsal bir temele dayandırırılar. İncelemeye aldığımız popüler dini inanışların hemen hepsi gelenekçilikten beslendiği için bu kavram üzerinde durmayı tercih ettik.

Gelenekçilik, toplumdaki inanış, kurum ve kuralların meşruluklarını geçmiş dönemlere dayandıran davranış veya düşünüş biçimidir. Geleneksel olanı modern olana tercih etme tavrıdır. Bir başka deyişle geleneklerin ve geleneksel değerlerin korunup yaşatılması gerektiğini savunan yaklaşıma gelenekçilik denilmektedir.³¹

Gelenekçilik, semavi otoritenin kurumlarında hassas görevlere sahip olduğunu düşünen insanların mensubu oldukları kurumların tutum ve davranış yasalarını zamanın değiştiriciliği karşısında aslını muhafaza edebildiğini iddia etmektir. Her Őeyden önce geleneksel topluluklar, kendi varlıklarının temelini kutsal bir kökene dayandırırılar. Gelenekçilere göre de gelenek, medeniyeti vahye bağlayan zincirdir. Gelenekçilik, yaşayanları öldürmeye değil ölenleri yaşatmaya çalışır. Gelenek ve gelenekçiliğe din bağlamında bakıldığında din, insanların kendilerine ulaşmaları için belli bir yürüyüş istikametini kutsala dayalı tutum ve davranışlar sunarak geleneği ifade eden yollar döşemektedir. Gelenekçilik ise bu yolda yürümeyi bırakarak yolun kaldırımlarına oturan, yola yürümek, yol almak için dizilmiş taşları sahiplenen, bu yol benim diyen insanları temsil etmektedir. Dinin esası değişmez, diğer bir ifade ile kutsala olan yürüyüşün istikameti değişmez, bunun yanında din değişmediği halde insanların onunla ilgili anlayışları değişebilmektedir.³²

Bireyin hayata olan bakış açısında gelenekçi bir bakışın izlerine her daim rastlanmaktadır. Kültürleri, gelenekleri nasıl insanlar üretiyorsa, popüler inanışlarda da halkın bir üretimi söz konusudur. Toplumu bir araya getiren bireylerin kişisel analizlerine baktığımızda bunu açıkça görmekteyiz. Bireyin yetiştiği ortam, onun dünyaya açılan penceresidir. Bireye görme yetisini adeta yetiştiği toplum verir. Dışa açılmamış kendi içinde kalmış küçük yerleşim yerlerinde gelenekçilik dediğimiz kavram açık ara öne çıkmaktadır. Köylerde, mahallelerde ve küçük ilçelerde yaygın bir Şekilde karşımıza çıkan geleneksel yapı, toplumların ilim ve fenden yoksun oluşu, gelenekçi toplumların ayakta kalmasına imkân sağlamaktadır. Bireylerin mensubu olduğu topluluktan ihraç edilme korkusu da eklendiği zaman kendisinden başka doğrunun olmadığını iddia eden geleneksel yaklaşım kaçınılmaz olacaktır.

³¹ Coşkun, a.g.e, s. 171.

³² Güvendi, a.g.e, s. 51-52.

Gelenekselci toplumda eskinin devamı, yeninin inşasında bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeniye öldürme de büyümesine ve yeşermesine imkân vermemektedir. Böylelikle gelenekselci toplumlarda insani olan geleneklerin dinin değişmez asıllarının önüne geçmesi işlevsel hale gelmektedir. Burada asıl sorun aslında din ile ilgili olmayıp insanların kutsala ulaşma noktasında kendi doğruları ile dinin asıllarının yer değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Küçük yerleşim yerlerinde, sanayinin gelişmediği, ulaşımın güç olduğu, tarım ve hayvancılığın geçim kaynağı olduğu, değişime ve gelişime kapalı, aklın ve bilimin yerini efsane ve mitolojinin aldığı, dışa kapalı olan yerlerde geleneksel topluluğa rastlamak daha olasıdır.

Geleneksel toplumlarda din, bireylerin dünya görüşüne yön verir. Statüler atıf yolludur, doğuştan elde edilmiştir. İletişim yüz yüze olup anonim ilişkiler egemendir. Toplumsal hareketlilik asgari düzeyde olup oldukça azdır. Ekonomi daha ziyade tarıma dayalıdır. Eğitim ve öğretim sadece üst düzey belli seçkinlerin elindedir. Toplumsal değişme yavaş olup birkaç nesli kuşatır. Değişimi reddeden ve geleneğin aktardığı değerlerle varlığını sürdüren, örgütlenmelerin aile ve kabile üzerinden gerçekleştiği toplumsal hareketliliğin oldukça zayıf olduğu, yazının çok az kullanıldığı, sanayinin gelişmediği, basit ilkel araçların kullanıldığı, bireyin kendi dışındaki evrene kutsal kodlarla bağlandığı modern öncesi kişilerden oluşan topluluk, geleneksel toplumun özelliklerini yansıtmaktadır.³³

Bu bağlamda yaptığımız mülakatları göz önüne aldığımızda köylerde görev yapan din görevlilerinin geleneksel yapıyla çok sık karşılaştıkları ve mücadelede zorlandıkları, oysa şehir merkezinde görev yapan görevlilerin geleneksel yapıyla daha az karşılaştıkları anlaşılmaktadır.

2. POPÜLER HALK İNANIŞLARININ SOSYOLOJİK TEMELLERİ

Popüler inanışlarının sosyolojik temelinde derin bir geçmiş dolayısıyla zengin bir gelenek ve gelenekçilik yatmaktadır. İnsanın sosyal bir varlık olması diğer insanlardan ve kültürlerden etkilenmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Tabiatı gereği insanın hayatında örf, adet, gelenek, göreneklerin ve atalarından gördükleri inanış ve uygulamaların çok önemli bir yeri vardır.

Gündelik hayatımızdaki yavan söz ve kabuller, “günlük işlerimizi yürütmek için faydalandığımız zengin ancak dağınık, sistematik olmayan, genelde bağlantıları belirsiz ve söze dökülemeyen bilgi” olarak ortak duyu bilgisi, şüphesiz popüler dini inanışların ortaya

³³ Güvendi, a.g.e, s. 51.

çıktığı bilişsel ve sosyolojik zemine işaret etmektedir.³⁴ Popüler halk inanışları bünyesinde pek çok unsuru barındırır. Çoğu zaman insanın farkında bile olmadığı ortak bilgiler ve ön kabuller, popüler halk inanışlarının sosyolojik temeli konumundadır. Birey farkında olmaksızın görünümlere, inanışlara kendi vicdanında vazgeçilemez bir değer yükler.

Takke, sarık, sakal, türbe, şeyh, birtakım menkıbevi şahsiyetler, tesbih, sakallı şerif vb. şeylerin, mevlit ve aşure kutlamaları benzeri ritüellerin halk katında sembolik değerleri malumdur. Hatta birtakım batıl inanış ve davranışların da halk arasında yerleşmiş olup sürekli canlılığını muhafaza etmesi, bunların halk katında birtakım sembolik işlevler görmesi oldukça yaygındır. Semboller bir görsellik kazanmakta, somutlaşarak gündelik hayatın nesnel bir gerçeği olmaktadır. Onlar böylelikle bir “kültürel şifre” vazifesi görerek halkın dini ve geleneksel hayatını derinden etkilemekte, olayları değerlendirmelerinde bir bakış açısı, kavramsal çerçeve imkânı vererek halkın davranışlarına yön vermektedir. Dolayısıyla popüler dindarlığın ortaya çıkmasında (dini) semboller önemli bir faktör olarak işlev görmektedir.³⁵

Kitlelerin en önemli özellikleri arasında sayabileceğimiz, Türk kültürünün de belirgin özellikleri arasında sayılan özelliği geleneklerine, örf ve âdetlerine bağlı olmasıdır. Eskiye söküp atmayı adeta ihanet olarak algılar. Kendi özünü korumaya çalışır. Ülkelerini dahi değiştirse, yeni bir dine dahi geçse örf ve âdetlerde, geleneklerde bulunan inanışlarının izlerini silmezler, devam ettirirler. Günümüz Türkiye’inde eski Türk inançlarındaki inanışların hala ömrünü devam ettirmesi bunun en açık ispatıdır.

Popüler halk dindarlığı en kuvvetli tarafıyla sosyal bir olgudur. Bireysel boyutlarının varlığıyla birlikte, toplumsal boyutlarıyla daha ön plana çıkmaktadır. Çünkü popüler dindarlığın can damarı toplumdur. Toplumu oluşturan bireylerin örflerine, âdetlerine ve geleneklerine bağlı olması, bireyin sosyal bir varlık olması, diğer insanlarla etkileşim içerisinde olmasına vesile olmuştur. Popüler dindarlık dediğimiz inanışları, halkın kanunlarla, yasalarla öğrenmesi söz konusu değildir, bilakis birlikte yaşamaktan, örf, adet, anâneler, kültür, coğrafya ve daha pek çok unsuru bir arada bulunduran olgulardan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla popüler inanışın temelini insan olmamızdan, daha doğrusu sosyal varlık olmamızdan beslenmesi kaçınılmazdır, denebilir.

Birleştirici ve bütünleştirici bir yöne sahip olan din, bu yön doğru kullanılmadığında yanlış uygulamalara ve tahribatlara neden olmaktadır. İnsan, mensubu olduğu toplumda cereyan eden çeşitli sosyal, ekonomik, kültürel vb. faktörlerden etkilenen bazen de onları etkileyen bir potansiyele sahiptir. Doğası gereği sadece görünenle yetinmeyen insan, doğaüstü

³⁴ Arslan a.g.e, s. 115.

³⁵ Arslan, a.g.e, s. 113-114.

güçlere ihtiyaç duyar. Onların gizli vasıflarını hayal eder. Bu neredeyse tüm insanlıkta bulunan ortak bir alışkanlıktır. Kuşaktan kuşağa geçmiş, manevi yönüyle yükselen insan, bu inanışlara vazgeçemeyeceği oranda değer yüklemiştir.

2.1. Popüler Halk İnanışlarının Psikolojik Temelleri

Psikolojiyi: “İnsanın iç yaşantıları ve bunların dışa yansıyan belirtilerini bütüncü bir şekilde inceleyerek, sebep ve sonuçları hakkında düzenli bilgiler oluşturmaya çalışan bir disiplin” olarak tanımlayabiliriz.³⁶

Halk tabakasının gönlünü saran, sarabilen şey akılcılıktan çok duygusallıktır. Akılcılığın kuru ve soğuk mantık örgüsü yerine coşkulu bir gönül yolu insanlara daha çekici gelmektedir. Bu sebeple de onlar, akıldan ziyade gönle hitap eden şeylere daha bir ilgi ve alaka göstermektedirler. Nitekim sufiler halkın bu duygusal yönüne hitap ederek halk arasında büyük bir konum ve itibar elde etmişlerdir. Yine biz mevlit, türbe ziyareti, birtakım hikâye ve kıssalar vb. gibi halk arasında yaygın birçok inanış ve ritüelin, halkın duygu ve gönül yoluna hitap etmesi sebebiyle hala devam ettiğini görebiliyoruz.³⁷ İnsan akli ve duygularıyla beraber hareket eden bir varlıktır. Fakat duygu ve akıl birleşip kitlelere yayıldığında psikolojik olarak akıldan ziyade duygusallık ön plana çıkar. Dolayısıyla insanların duygu yönü ağır basmaktadır, zaten popüler dindarlık dediğimiz ifade bir yönüyle insanlarda bulunan duygu özelliğinin ağır basmasından da kaynaklanmaktadır. Araştırmamızda inceleyeceğimiz popüler inanışların varlık sebeplerine baktığımızda da insanların bu inanışa yükledikleri duygu dünyasına şahit olmaktayız. İnanış kişinin ne kadar gönül dünyasına hitap ediyorsa o kadar kalıcı ve bir o kadar etkili olmaktadır. Kişi bu şekilde huzur bulmakta ve yaşamının bereketlendiğine inanmaktadır. İnsanı insan yapan en önemli özelliklerinden birisi, duygu dünyasının çok zengin olmasıdır. Hatta toplumun gönlünde taht kuran kişiler öncelikle halkın gönlünde bu yolla taht kurmuşlardır. İnsanların gönül dünyasına girmeyi başarabilenler kitleleri peşlerinde sürüklemişlerdir. Kişinin hayatında var olan dünyevi ve uhrevi yaşantılara baktığımızda psikolojik temellerin izine rastlamaktayız. Efsaneler, sohbetler, türbe ziyaretleri, mevlitler, yardımlar ve daha pek çok unsurun özünde bu gerçek yatmaktadır. Hem dünyevi hem uhrevi mutluluğu sağlamanın yolu, dünyadan beklentilerinizin tam karşılığını bulacağı adres, duygu dünyanızın beklentilerinizle örtüşmesine bağlıdır.

Popüler halk inanışlarında psikolojik temellerden duygu dünyasıyla bağlantılı olarak içgüdüsel davranış da önem arz etmektedir. Bir insan olarak içgüdüsel davranmaktan

³⁶ Hayati Hökelekli, *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Kitabevi Yay. İstanbul 2008, s. 3.

³⁷ Arslan a.g.e, s. 117.

kendinizi soyutlayabilme şansınız yoktur. Bazen bir inancın gerçek olmadığını bildiğiniz halde o inanıştan kendinizi koparamazsınız. Çünkü içgüdüsel davranış elinizde olmadan aklın ve mantığın önüne geçebilir. Rahmani müdahale ile olasılıkların alt üst edilebileceği aklın bir köşesinde bulunmaktadır.

İçgüdüsel davranış insan için çok önemlidir. Bu önem, kitlesel inanışlar açısından daha bir öncelik arz etmektedir. Bu konuda ünlü bilim adamı Charles Darwin karşıtı bir hikâye anlatılır. C. Platt'ın "Popular Süperstitions" adlı ünlü kitabında bahsettiği ve hurafe ve yaygın halk inanışlarının anlaşılmasında temel olarak aldığı bu hikâyeye göre, Darwin bir arkadaşı ile çetin bir problemi tartışıyordu: "İçgüdü karşısında akıl". O aklın daima içgüdüyü kontrol edebileceğini savunuyordu. Onlar bir gün hayvanat bahçesinde idiler. Darwin yılanlar bölümüne gitti ve yüzünü zehirli yılanların bulunduğu cam bölme doğru dayadı. Yılanlardan birisi bu açık tecavüze cevap verdi ve gergin diliyle Darwin'in yanağına doğru keskin bir vuruş hamlesi yaptı. Bir bilim adamı olması hasebiyle herhangi bir tehlikenin olmadığını bilmesine rağmen Darwin başını ani bir refleksle geri çekti. Arkadaşına döndü ve kendisinin önceki tezlerinin yanlış olduğunu açıkça itiraf etti: içgüdü akıldan daha güçlü idi.³⁸ Burada Darwin bireyin duygu dünyasının ne kadar güçlü olduğunu öğrenmiştir. İnsana söz söyleyip, fiiliyata geçiren güç duygu dünyasından geçmektedir. Kişinin kendini toplumdan soyutlayamaması, olaylara kayıtsız kalamaması yine temelinde kendini toplumun ayrılmaz bir parçası olarak görmesinden de kaynaklanmaktadır.

Kişi, toplumdaki tabaka ya da sınıfsal konumuna karşılık gelen bir kültürel niteliğe sahip olmaktadır.³⁹ Bu kültürel başlangıç onun hem dünyevi hem de uhrevi yaşantısına yön verir. Ait olma hissi bireye temsil ettiği konumuna uygun hareket etme zorunluluğunu psikolojik olarak yüklemektedir. İnsan kendisini yaratılış gereği bir yerlere ait görmek durumunda hissetmektedir. Yalnızlığı ve aidiyetsizliği sadece Allah'a yakıştırırız çünkü insanın yalnız başına bu dünyada galip gelme şansı, yalnız başına yaşama şansı yoktur. Popüler halk inanışlarının bu yönüne baktığımızda kişinin kendisini belli bir sınıfa, belli bir tabakaya ait gördüğü anlaşılır. Bu duygu insanın dini yaşantısında net bir şekilde kendini gösterir. Kişi bu duygudan kendisini soyutlayamaz. Bu duygudan referans almadan dini hareketlilik gösteremez, gösterecek olsa ait olduğu tabaka ile çarpışması kaçınılmaz olacaktır. Kişinin kendini toplumdan bir parça olarak kabul edebilmesinde inanış dünyasının ve kültürel yaşantısının katkısı büyüktür. Birey kendini ancak bir topluma ait görerek hayatına devam edebilmektedir.

³⁸ Arslan, a.g.e, s. 117-118.

³⁹ Arslan, a.g.e, s. 128.

2.2. Olumsuzluk ve Korku Hissi

Popüler dinin yüksek tipli-evrensel dinler içinde bile hayatiyetini devam ettirmesi, insanların birtakım ihtiyaçlarının varlığını teyit etmektedir. Bu faktör popüler dindarlığın halk arasında sürekli yaygın olarak bulunmasını sağlayan en önemli faktörler arasındadır. Çünkü halk tabakası dinden birtakım ihtiyaçlarını giderecek, sıkıntılardan kendisini kurtaracak yardımlar bekler. Mutluluk ve refah isteğine paralel olarak sıkıntılardan, hastalık ve birtakım kaza ve belalardan kurtulmak ve şifa aramak da popüler dinin yararlandığı hedefler arasında olduğu görülmektedir.⁴⁰ Kişi tüm korkulardan kurtulamayacak olsa bile bu inanışları devam ettirir.

Tüm bunlarla birlikte bireyin popüler inanış hayatında sadece sosyal, içgüdüsel, psikolojik, örf ve adetler gibi temeller yatmaz, bireyin hayatına giren ya da girmesi muhtemel sıkıntılarda nasibini alır. Başa gelen musibetleri defetmek ve gelmesi muhtemel musibetleri engellemek veya bireyin içinde yaşadığı korkular dolayısıyla popüler inanış baş gösterir. Bu duygular yenilmeye çalışılır. Muska takma, fala bakma, türbe ziyaretleri, üfürükçülere gitme, medyumlara gitme, hocalara okutma, okunmuş bir şeyler yeme içme gibi örnekler ülkemizin en gelişmiş yerinden tutunda en ücra köşesinde kalmış bir köyüne varana kadar rastlanmaktadır. Yapılan akademik çalışmalarda bireylerin popüler inanışlarının temelinde yatan sebepleri incelediğimizde de dünyalık işlerinin ters gitmesi, olumsuzluklar, kaza ve belaların önüne geçmek vb. sebepler tespit edilmiştir.

İnsanın pragmatist yönü dinden ihtiyaçlarını karşılayacak, sıkıntılarını giderecek faydalar beklemesine sebep olur. İnsanın duaya daha çok yöneldiği an, aciz olduğunu hissettiği andır. Bu anlarda insan dertlerinin ve sıkıntılarının hemen gitmesini, ihtiyaçlarının biran önce karşılanmasını ister. Türbelerde yapılan dualarının kabul olacağı düşüncesi, bu mekânları çocuk sahibi olmak, evlenmek, iş bulmak, geçim sıkıntısından kurtulmak, imtihanlarda veya derslerde başarılı olmak, aile geçimsizliğini düzeltmek, nazar ve benzerlerinden kurtulmak isteyenlerin başlıca uğrak yeri etmiştir.⁴¹ Dünyevi mutsuzlukları bir kenara bırakıp dünya mutluluğunu sağlamak da popüler inanışların temelinde yatan başka bir sebeptir. Popüler halk inanışlarının uğrak yerlerinden birisi olan türbe ziyaretlerinin nedenleri arasında tespit edilen bu tutumlar halk inanışlarının altında yatan sebepleri gün yüzüne çıkarabilmemiz açısından önem arz etmektedir.

⁴⁰ Arslan, a.g.e, s. 118-119.

⁴¹ Asiye Altan, *Beykoz Yüşa Türbesi Bağlamında Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyal Yönden İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 28.

3. TÜRK MODERNLEŞMESİ VE POPÜLER İNANIŞLAR

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulması, halifeliğin kaldırılması, Tevhidi Tedrisat Kanunu, Latin Alfabesinin kabulü ve özellikle laik düzene geçiş kademeli ancak oldukça süratli olmuştur. Nasıl ki her doğum sancılı oluyorsa bu sürecinde kendine göre sancılı bir dönemi olmuştur. Çünkü yüzyıllar boyunca alışılan gelen Osmanlı'nın düzeninden oldukça farklıdır. Yeniliklerin tümü eskilerden beslenerek geldikleri için Türk modernleşmesi de bünyesinde gelenekleri ve geleneksel inanışları barındırmıştır.

Modernleşme, gelenekselden moderne doğru geniş kapsamlı bir toplumsal değişim sürecini kapsamaktadır. Modernizm, modernlik ve modernleşme gibi kavramlar özü itibariyle, Batı'da temelleri Rönesans, Reformasyon, modern bilim düşüncesi ve özellikle Descartes felsefesi başta olmak üzere, 17 yüzyıl felsefeleri tarafından atılan, Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi ve bunun sonucunda zuhur eden teknolojik gelişmelere paralel olarak, sosyolojik ve ekonomik olarak kapitalist ekonomi ve yaşam formuyla karakterize olan ve Aydınlanma düşüncesiyle birlikte kemale eren felsefi, sosyal, ahlaki ve politik içeriklere sahip olan bir düşünme ve yaşama tarzına gönderme yapan veya onlarla ilişkili bir mahiyete sahiptir.⁴²

Modern bir toplumun akılcı, bilimsel ve laik esaslara göre yeniden inşası, geleneksel anlayış ve yaşayışta çok önemli değişiklik ve yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmiş olduğundan, Türkiye Cumhuriyetinin bu ilk döneminde gerçekleştirilmiş bulunan inkılaplar Türk toplumunun kaderi açısından hayati önemi haiz bulunmaktadır.⁴³

Bir günü diğer gününden farklı olan dünyamızda, ilmin ve bilimin ilerlemesi, her geçen gün akıllı teknolojilerin ortaya çıkması, köylerin boşalıp kentleşmenin hızla artması birey ve toplumların maddi yaşantısının yanında dini yaşantısının üzerinde de etkisini göstermiştir. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde etkisini daha şiddetli hissettiren, mahalle baskısı diyebileceğimiz toplumsal baskı ve kontrol, dinin kisvesi altına büründürülerek gücünü hissettirmiştir. Fakat kentleşmenin ve ilerlemenin olduğu yerlerde bu güç artık giderek gevşemiş, popüler dini yaşayışın alanında bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Modernleşme öncesinde toplumlarda bulunan alışkanlık ve gelenekler kolaylıkla din çatısı altında toplanmıştır. Popüler halk inanışlarının hakim olduğu toplumlarda modernliğe geçiş sürecinde dahi alışkanlık ve gelenekler din kisvesi altında güçlülere varlıklarını

⁴² Mustafa Asım Coşkun, *Geleneksellik ve Modernlik Ekseninde Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim İhtisas Kursları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010, ss. 12-14.

⁴³ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2010, s. 590.

hissettirmişlerdir. Modernleşmeyle birlikte bu anlayış hem toplum algısında hem de din algısında değişimler meydana getirmiştir.

Yenileşen koşulların ortaya çıkardığı yansıma din algısında da değişimleri getirmiştir. Dindar kesimin din üzerinde kabullenmek istemediği modernleşme aslında kaçınılmaz bir olgu olarak hayatımıza girmiştir. Popüler inanış yapısı İslam aleminin modernleşmesinin önünde engel olarak duran bir sistem gibi algılanmıştır. Bu hassas oluşum günümüzde yer yer aşınmış olsa da varlığını devam ettirmektedir. Sanki modernlik ve dindarlık ikisi bir arada tezat oluşturur inanışı özellikle geleneksel din toplumlarında yaygındır. İdeal bir dindarın dini yaşayışında dinin modernleştirilmesi hoş karşılanmaz. Dünyevi bir plan dairesinde değerlendirilir. Hayatımızda ki mü'min profiline baktığımızda da bu gerçeği görürüz: İslam ve modernite bir arada bulunmaz. Klasik Müslüman modernlik ve İslâm arasındaki ilişkiyi zararlı görür. Hâlbuki modernleşmeyle beraber dini, ilmi, siyasi, ekonomik vb. gelişmelerden ötürü, Hz. Peygamber zamanındaki İslam âlimlerinin görüşleriyle tek başına yetinmek yeterli olmamıştır. Günümüzde sık sık başvuru alan içtihatlar bunun belirgin göstergesidir.

İslâm modernleşmesinin imkânsızlığı üzerindeki geleneksel-dini hassasiyet bugün yer yer aşınmış olsa da yine de aslolan Müslüman tavrı ve onun modernleşme karşısındaki tutumudur. Hatta temel problem, modernleşmeye dinsel bir aktör olarak katılan Müslümanların konumudur.⁴⁴ Modernleşme ve İslâm ekseninde bakıldığında da dinin modernleşme mevzuunda öteden beri problemlili olduğu görülür. Öyle ki modernleşme yanlıları zaman zaman bu uğurda önlerinde engel olarak gördükleri dini her söylevi reddetmekten geri durmamıştır.

Modernleşme uzunca bir süre din karşıtı söylemler için kullanılmıştır. Modernleşme yanlıları, bu yolda engel olarak her birimi, özellikle dini reddetmekten de çekinmemişlerdir. Bu birimler arasında din, ön sırada yer almaktadır. Geleneksel zihniyet yapıları, örf, adet ve hiç kuşkusuz din, modernleşme karşıtı söylemlerin kaynağı olarak görülmekle kalmaz aynı zamanda da reddedilir. Dinin modernleşme ekseninde ele alınışı, genellikle onun olumsuz bir şekilde tanımlanmasıyla biçimlenir. Çünkü din öteden beri anti modern bir söylemdir ve bu nedenle de hiç kuşku duyulmaksızın üstüne gidilmelidir.⁴⁵

Modernleşmeyle kırılmaya çalışılan popüler yapı, Türk toplumunda tam zemin bulamamıştır. Osmanlı'nın girişimleriyle ayet ve hadislerden referans alınarak modernleşme gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Çünkü özünde İslâm dini uhreviyâtının yanı sıra bir o kadar da dünyayı düşünen bir dindir. Birey, ahireti için ne kadar çaba gösterirse bir o kadar da

⁴⁴ Necdet Subaşı, *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İz Yayıncılık: 453, İstanbul 2004, s. 13.2

⁴⁵ Subaşı, a.g.e, s. 133.

dünyası için çaba göstermesi gerekir. Geleneksel zemin modernleşme çabalarına “din elden gidiyor” vb. cümleler kurarak toplumu bu işten soyutlamaya çalışmıştır. Neticede Batılı yaklaşım sergileyen fikir dini, modernitenin önünde tamamen engel olarak görmüş ve reddetmeye başvurmuş, dini hassasiyet gösteren popüler yapı ise modernitenin İslâm dininin özüne aykırı olduğu ve ona zarar verdiği fikrine sürüklemiştir. Haliyle tarihimizde yapılan radikal değişikliklerin alt yapısında da bunun derin izlerine rastlanmakta ve geleneksel inanış zinciri radikal kararlarla kırılmaya, toplumun hissiyatı değiştirilmeye çalışılmıştır.

Ülkemizin mevcut toplum yapısı bize modernleşmeyle paralel olarak yeni neslin popüler inanışlara ilgisinin azaldığını göstermektedir. Bununla beraber Müslüman modernleşmesinin ne olduğu kesin çizgilerle belirli olan bir durumda değildir. Yapılan değerlendirmeler İslâm kökenli mi yoksa modernlik kökenli mi olduğu noktasında net bilgiler vermez.

4. DİN GÖREVLİSİ VE HALK İNANIŞLARI

4.1. Din Görevlisi

Geçmişte “hademe-i hayrât (hayırlı işler görevlileri)” adıyla anılan din hizmetlilerine bugün ülkemizde “din görevlileri” diyoruz. Din hizmetlerini düzenleyen kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 22.06.1965 gün ve 633 sayılı kanunda, Başkanlığın görev ve yetkileri belirtilirken, “İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, toplumu din konusunda aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.” denilmektedir. Kanunun çizdiği genel çerçeveden hareketle, Diyanet İşleri Başkanlığının camilerde ve cami dışında ifa ettiği hizmetlere “din hizmetleri” ve bu hizmetlerin gerçekleştirilmesi sırasında görev alanlara da “din görevlileri” adı verilebilir. Din görevlilerinin dinî ibadetlerin ifası sırasında kendilerine hizmet verdiği kişi ve gruplara ise “cemaat” denir. Ancak, tekrar hatırlatmalıyız ki, bu hizmetler “din” tarafından belirli birtakım kişi veya kuruluşlara verilmiş “imtiyazlı” bir görev veya “meslek” değildir. İnsanları, doğruya, iyiye, güzele, hak ve adalete yönlendiren din görevlisi, huzursuz ve mutsuz gönüller için bir umut ışığı; öksüz, yetim, kimsesiz ve haksızlığa uğramış kişiler için emin ve güvenilir bir melce ve sığınak; katı kalpli suçlular için ıslah edici bir mürebbî; kin ve nefretle dolu kalplere sevgi zerk eden bir gönül doktoru; her türlü günah kirine bulaşmış kimselere pişmanlık ve tövbe kapılarını açan bir yol gösterici; toplumun ahlâkî değerlerini koruyan ve toplumsal yozlaşma ve kötürümleşmeye karşı

yardımlaşma, dayanışma ve kardeşlik duygularını pekiştiren hasbî bir lider ve rol modeldir.⁴⁶ En azından öyle olması hedeflenmiştir denebilir.

Bilindiği gibi Diyanet İşleri Başkanlığı merkez ve taşra teşkilatıyla birlikte ülkemizde, Cumhuriyetle birlikte kurulan yeni toplumsal düzende dini işlerinin yürütülmesi görevini üstlenmiş bulunmaktadır. Böylece, laik sistem içinde kendisine toplumun dini hayatının düzenlenmesi ve yönetilmesi görevi verilen Diyanet teşkilatı ve onun mensuplarının dini otoritesi daha da kurumlaşmış ve sağlam temeller üzerine oturma olanağı elde etmiştir.⁴⁷

Araştırmamızda din görevlisi, camilerde cemaate namaz kıldırın kişi, halkla bizzat birebir ilgilenip içlerinde yaşayan, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kadrolu olarak atanan, cemaate dinî bilgi ve eğitim veren aynı zamanda memur statüsünde bulunan kişi anlamında kullanılmıştır. Anket uygulamamız Çorum ili merkez camilerinde, merkeze bağlı köy camilerinde görev yapan İmam-Hatipler, merkeze bağlı müezzin- kayyımlar, merkeze ve merkez köylerine bağlı görev yapan Kur'an kursu öğreticileri üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Din görevlilerimiz din konusunda resmi merciin sesidir. Eskiden din görevlilerinin, dinin dışında pek çok işlevi vardı. Evlilikten tutun da pek çok gelenek ve göreneğin yürütülmesine kadar pek çok ritüel din görevlileri başkanlığında yürütülürdü. DİB'le her ne kadar yetkileri sınırlandırılrsa da din ile alakalı işlerin doğru yürütülmesinden mesul tutulmuştur. Mevzuatın sınırları dışında pek çok görev ve sorumlulukla, din görevlileri karşı karşıya kalmaktadır. Din görevlisi tanımından hareketle din görevlisi, İslam inanç esaslarının doğru anlatılıp anlaşılmasından, halkı din konusunda doğru bilgilendirmekten sorumludur denebilir. Dolayısıyla o toplumsal yozlaşmanın önüne geçmekle mükelleftir. Din dışı uygulamalara saygı çerçevesinde bizzat müdahale ehliyetine ve liyakatine sahiptir. Popüler hale gelmiş olan halk inanışlarında, halkın dinin aslından gelen genelgeçer bir kabul olmadan dayanaksız bir şekilde inanması söz konusudur. Bu durumda da din görevlisi popüler halk inanışlarını açıklamakla, halkı bu konuda aydınlatmakla mükelleftir. Aslında din görevlisi tanımı sadece belli bir gruba yüklenecek bir sıfat değildir. Din alanında sağlam bilgiye ve liyakate sağlam bireyler din görevlisi olarak adlandırılabilirler. İncelememizde DİB'e bağlı üç grup (İmam-Hatip, Müezzin-Kayyım, Kur'an Kursu Öğreticisi) din görevlisi örneklem alınmıştır.

⁴⁶ Ferhat Koca, *Din görevlisi Cemaat ilişkisi*, Diyanet Aylık Dergi, Ekim 2008, s. 17.

http://www2.diyaret.gov.tr/DiniYay%C4%B1nlarGenelMudurlugu/DergiDokumanlar/Aylık/2008/ekim_2008.pdf (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2015).

⁴⁷ Ünver Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum Kitaplığı: 6, Emek Matbaacılık, 1. Baskı, Ağustos 1999, s. 155.

Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatında din görevlilerinin görevlerine baktığımızda; sorulan dini soruları usulüne göre cevaplandırmak veya cevaplandırılmasını sağlamak, dini bilgiler vererek, isteyen vatandaş ve soydaşlarımızla bunların çocuklarına, görevli bulunduğu camide veya amirlerince tayin edilecek yerlerde Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmek⁴⁸ gibi görevlerinin olduğu görülmektedir.

Araştırmamızın ilk ve önemli ayağını İmam-Hatipler oluşturmaktadır. Fıkıh literatüründe imâmet amme hukuku alanında “devlet başkanlığı”, ibadetlerde ise “cemaate namaz kıldırma” anlamında kullanılır.⁴⁹

Sözlükte “kendine uyulan, önder, halife, ordu komutanı, delil” gibi anlamlara gelen imam, dini bir kavram olarak, devlet başkanı, bir ekolün veya hareketin önderi, cemaate namaz kıldırın kimse demektir.⁵⁰

“Kendisine uyulan, önder” manalarına gelen imam kavramı, fikhî olarak “devlet başkanı, cemaate namaz kıldırın kişi” demektir. İmam kavramı, Kuran-ı Kerim’de genel olarak “bir topluluğa önderlik ederek yol gösteren kişi” manasında kullanılmaktadır. Bu anlamın dışında ilimde ileri düzeye ulaşmış din bilginleri için de insanlara bilgileri ile rehberlik ettikleri için “imam” kavramı kullanılmaktadır. İnsanlara bilgi ve öğüt verdikleri, Cuma ve bayram günlerinde vaaz ettikleri için imamlara aynı zamanda “hatip” denilmiş, zamanla bu iki kavram birlikte kullanılarak imamlara “imam-hatip” denilmiştir.⁵¹

İmam-hatipler Müslüman toplumların ihtiyaç duyduğu rehber kimselerdir. Ülkemizde din görevlileri içerisinde sayısal çoğunluğu İmam-hatipler oluşturmaktadır. Türlü zorluklara

⁴⁸ Din görevlilerinden istenen görevler sadece bunlarla sınırlı kalmamıştır. Görevlendirildiği cami, mescit ve benzeri yerleri zamanında ibadete açmak ve bu yerlerde vakit, cuma, teravih, bayram ve cenaze namazlarını kıldırın; vaaz etmek, cuma ve bayram hutbelerini usulüne uygun olarak okumak ve diğer irşat faaliyetlerinde görev almak; Ramazan ayında uygun bir vakitte mukabele okumak, Başkanlık yayınlarını tanıtmak, bu yayınların dağıtımında ve isteyenlere temin edilmesinde yardımcı olmak, ayrıca bulunduğu ülkede Başkanlığın görev alanı ile ilgili yayınları ve İslam Diniyle ilgili faaliyetleri takip etmek, Hastahane, hapishane ve benzeri yerlerdeki vatandaş ve soydaşlarımızın dini ve manevi ihtiyaçları ile ilgilenmek, Görev alanı ile ilgili konularda ve yaptığı çalışmalar hakkında yıllık faaliyet raporu hazırlamak, Görev alanı ile ilgili konularda amirlerince verilen diğer görevleri yapmak gibi maddelerde ekli dir. Bkz. *Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve çalışma yönergesi (Mevzuat)*, R-10/44, Nisan 2006, s. 50-51. Kaynak: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633> (Erişim Tarihi: 02.01.2017)

⁴⁹ Muhtemel bir karışıklığı önlemek için de birincisine “büyük imâmet” (el-imâmetü'l-kübrâ / el-imâmetü'l-uzmâ), ikincisine “küçük imâmet” (el-imâmetü's-suğrâ) ya da “namaz imamlığı” (imâmetü's-salât) denilir (bk. İMÂMET). Ancak imam kelimesi, sözlükteki “önder ve öncü” anlamıyla da bağlantılı olarak dinî literatürde bundan daha zengin bir kullanıma sahip olmuş, fıkıh ekolleri gibi geniş kapsamlı fikir hareketlerine ve sosyal oluşumlara öncülük eden, görüşleri ilim muhitinde geniş yankı uyandıran âlimler de imam diye anılmıştır. Devlet başkanlarına “halife, sultan, emîrü'l-mü'minîn” gibi adların verilmesi ve bunun yaygınlık kazanmasıyla birlikte yalnız olarak imam kelimesiyle namaz kıldırın kimsenin kastedildiği ve böyle bir kullanımın giderek yaygınlık kazandığı da söylenebilir. Cemaatle namazda imamlık yapmaya i'timâm, imama uymaya iktidâ, uyan kimsese de muktedî veya me'mûm denilir. Bkz. *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 22.cilt, s. 22.

⁵⁰ İsmail Karagöz, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB. Yay. 5.Baskı, Ankara 2010, s. 314.

⁵¹ Adem Turan, *İmam-Hatip Görevlilerinin Ailevi Yaşantısının Psikolojik Tahlili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011, s. 8.

karşın dine hizmet etmek, din dışı oluşumlarla mücadele etmek onların amaçlarından. İmam-Hatiplerin Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatındaki istenen görevlerine baktığımızda da; cemaati dini konularda aydınlatmak Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmek ve dini bilgiler vermek; yaz Kur'an kursları ile ilgili olarak verilen görevleri yapmak görevleri arasındadır.⁵²

Araştırmamızın bir diğer ayağı da Müezzin-kayımlar'dan oluşmaktadır. Sözlükte “çağrıda bulunan, ezan okuyan, kâmet getiren kimse” mânasındaki müezzin kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de “münâdî” anlamında iki âyette geçmektedir (el-A'râf 7/44; Yûsuf 12/70). Müezzinler için sâih (çağırın, davet eden; Taberî, VIII, 439) ve mükebbir (tekbir alan) gibi unvanlara rastlanmaktadır.⁵³ Günümüzde camilerde, İmam-hatiplerle beraber il, ilçe merkezlerinde ve bazı mahalle camiîlerinde görev yapmaktadırlar. Halk İmam-hatipten görev olarak ne bekliorsa müezzin kayımlardan da aynısını beklemektedir. Gerek DİB'de gerekse sosyal hayattaki görev misyonları aynıdır.

Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatında isteyen vatandaşlara Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmek ve dini bilgiler vermek, Din konusunda halkı bilinçlendirmek konularında imam-hatibe yardımcı olmak, müftülükçe yapılacak program gereğince mukabele okumak, gerektiğinde dini gün ve gecelerde düzenlenecek programlarda görev almak görevleri arasındadır.⁵⁴

⁵² Vakit namazlarından en az yirmi dakika, cuma namazlarından en az bir saat önce camide bulunmak, gerekli hazırlıkları yapmak ve ezan okunmadan önce yerini almak, Camilerde vakit namazları ile cuma, bayram, teravîh ve cenaze namazlarını kaldırmak, Cuma ve bayram hutbelerini, zamanında ve usulüne uygun olarak okumak, Görev alanı ile ilgili konularda amirlerince verilen diğer görevleri yapmak. 442 sayılı Köy Kanununun 23 üncü maddesi gereğince Köy İhtiyar Meclisinin tabii üyesi olan köy imam hatipleri bu Yönerge ile tespit edilen görevlerine ek olarak köy ihtiyar meclisi üyeliği görevlerini de yaparlar. Bkz. *Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve çalışma yönergesi (Mevzuat)*, R-10/44, Nisan 2006, s.37. Kaynak: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633> (Erişim Tarihi: 02.01.2017)

⁵³ Münâdîlik İslâm'dan önce Araplar'da mevcuttu. Mekke'de Dârünnedve'de yapılacak toplantılar münâdîler vasıtasıyla duyurulduğu gibi şehirlerde ve kabileler arasındaki önemli olaylarla umumi toplantılar müezzin veya münâdî adı verilen şahıslar tarafından halka ilân edilirdi. Bkz. *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. c. 31, s. 491.

⁵⁴ İmam-hatibin bulunmadığı zamanlarda imam-hatiplik görevlerini de yapmak, Görev alanı ile ilgili konularda amirlerince verilen diğer görevleri yapmak, Cami ziyaretlerinin İslâm adabına ve caminin emniyetine uygun bir şekilde yapılmasını sağlamak; camilerin avlu ve müştemilatında islami kurallara uymayan ibadetin huzurunu ihlal eden her türlü davranışı, satıcılık, dilencilik gibi cemaâtı rahatsız edici faaliyetleri ve görüntü, ses ve çevre kirliliğini önlemek için gerekli tedbirleri almak. Camiyi müftülükçe tespit edilecek zamanlarda ibadete açmak ve kapatmak, Namaz vakitlerinde, vakit cetveline göre ezan okumak, Vakit namazları ile cuma, bayram, teravîh ve cenaze namazlarında ibadetin gerektirdiği her türlü müezzinlik hizmetlerini yapmak, gereken hallerde tekbir almak ve salâ vermek, Camide huzur içinde ibadet yapılabilmesi için müftülük veya cami imam-hatibi tarafından yapılan düzenlemelerden, müezzin-kayımlarca yerine getirilmesi gerekli görülen işleri yapma Cami minaresi ve ses cihazının ibadet maksadı dışında kullanılmasına engel olmak, Ehil olmayan kimseler ezan okutmamak, müezzinlik yaptırmamak. (Değişik: 17/04/2006 tarihli ve 27 sayılı onay) Cami ve çevresinin bakım ve temizliğini yapmak, camideki teberrükât eşyasının günlük, haftalık ve genel temizliğini yapmak, bunları korumak, tertipli ve düzenli bulunmasını sağlamak; şadırvan, abdest alma yeri ve tuvalet gibi yerlerin temizliğinin vakıf, dernek, köy tüzel kişiliği, belediye veya ilgililer tarafından yapılmasını sağlamak Bkz. *Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve çalışma yönergesi (Mevzuat)*, R-10/31, Nisan 2006, s. 37-38..

Araştırmamızın bir diğer son ayağını da Kur'an Kursu öğreticileri oluşturmaktadır. Kişilere ve özellikle yeni yetişen kuşaklara ilk sistemli temel dini bilgiler veren, Kur'an okumasını öğreten kurumlar olarak Kur'an Kurslarıdır⁵⁵ ve kurslarda öğreticilik yapan görevlilerimiz, Kur'an kursu öğreticilerimizdir.

Yüzyıllar boyunca İslam ilimlerinin öğretildiği merkezler, İslam medeniyetinin tamamlayıcı yönünü teşkil etmiş ve kendi alanları içerisinde bir boşluğu doldurmuşlardır. Bir eğitim kurumu olarak camiler merkezi konumlarını korumakla beraber bunlara ek olarak çeşitli eğitim kurumları ilk dönemlerden itibaren var olmuştur. Peygamberimiz zamanında başlayan Kur'an eğitimi faaliyeti dört halife döneminde de aynı hızla devam etmiş ve bu dönemde de "Kur'an" merkezli eğitim uygulamaları yapılmıştır.⁵⁶ Günümüzde bu uygulamaları yapan görevlilerimiz ihtiyaç odaklı açılan Kur'an kurslarında görev yapan din görevlisi, Kur'an kursu öğreticileridir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı il ve ilçe müftülüklerince ihtiyaç odaklı açılan Kur'an kurslarında görev yapan, bu görevi üstlenen din görevlilerimiz, Kur'an kursu öğreticilerimizdir. Halkın küçükten büyüğe müracaat edip ders aldığı bu görevlilerimiz, dinin doğru anlatılıp anlaşılmasında rol oynarlar. Müfredat programına göre öğrencilere itikat, ibadet ve ahlak konularında bilgiler vermek ve ibadetlerin yapılmasını uygulamalı olarak öğretmek görevleri arasındadır.⁵⁷

Tarihimizin her döneminde önemli görevlerde bulunan din adamları, devletin yönetiminden hukuka, din işlerinden milli mücadelenin başarısına varıncaya kadar pek kıymetli vazifelerde bulunmuşlar, devlet ile halkı bütünleştiren çimento görevi görmüşlerdir.

⁵⁵ Günay, a.g.e, s. 257.

⁵⁶ Celal Sürgeç, *Diyanet İşleri Başkanlığı ve Eğitim Faaliyetleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2010, s. 55.

⁵⁷ Kurs öğrencilerine usulüne göre Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğretmek, Yüzünden okumayı öğrenenlere tecvit ve tashih-i huruf konularında bilgiler vermek ve Kur'an-ı Kerim'i bu kurallara uygun okumayı öğretmek, Hafızlık yapmak isteyenlere, Kur'an-ı Kerim'i usulüne göre ezberletmek, Namaz sureleri ile dualarının aslına uygun okunuşlarını sağlamak, ezberletmek ve meallerini öğretmek, Ders kitabı olarak Başkanlıkça yayınlanan kitapları okutmak; Başkanlık yayınları bulunmadığı takdirde Başkanlıkça tavsiye edilip gönderilen kitapları okutmak, Görev alanıyla ilgili konularda amirlerince verilen diğer görevleri yapmak DİB mevzuatında görevleri arasındadır. Bkz. *Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve çalışma yönergesi (Mevzuat)*, R-10/31, R-10/30, ARALIK 2002

Her insan genel sağlığı ile alakalı ve de mensup olduğu dini ile ilgili az ya da çok bilgiye sahiptir. Tarihin en derininde dahi inanış sistemlerinin izlerine rastlanmıştır. Maddi hiçbir şeyle ölçemeyeceğimiz din kavramını, adeta kutsal ile aracılık yapacak olan din görevlisinin elinde yön bulmuştur. Bu anlamda ilk akla gelen isim İmam-Hatiplerdir. Ülkemizde genellikle en ücra mezralarda dahi devlet tarafından görevlendirilmiş, ehliyet sahibi İmam-Hatipler bulunmaktadır. Bu önemli ve bir o kadar zor yolculukta kutsal emanet din görevlilerimizin ellerine bırakılmıştır. Onların her hareketinin dine mal edilmesi hasebiyle yaşamının her anına dikkat etme zorunluluğu doğmuştur.

5. POPÜLER HALK DİNDARLIğI AÇISINDAN ÇORUM

Her şehir kendi tarihsel şartları içerisinde vücuda gelmiştir. Her şehir çeşitli etkinlikler yapmak için veya doğal sebeplerle bir araya gelir. Şehirlerin oluşumunda esas olarak sembolik-manevi değerler ve fiziki-sosyal ihtiyaçlar rol oynar.⁵⁸ Çorum ili, Doğu Karadeniz ile Batı Anadolu Bölgelerine açılan bir kapı durumunda olup, İç Anadolu'nun kuzeyi ile Orta Karadeniz Bölgesinin iç kısımlarında oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Çorum'un gerek konumu, gerekse de yer şekilleri, iklim, nüfus ve tarım özellikleri, pek çok bakımdan Karadeniz ile İç Anadolu Bölgesi arasında bir geçiş teşkil etmektedir. Morfolojik bakımdan da Orta Karadeniz Bölgesindeki az yüksek, parçalanmış ve aşınmış dağlarla İç Anadolu platoları arasında bir geçiş yerinde bulunmaktadır. Samsun, Sinop, Ankara, Çankırı, Kastamonu, Amasya, Yozgat ve Kırıkkale illeri ile komşudur. Tarih içerisinde çok eski bir yerleşmeye sahip bir şehir olarak Çorum, ilk çağlardan itibaren önemli devletlerin hâkimiyetine girmiştir. Hititler, Frigler, Persler, Galatlar, Helenler, Pont Krallığı, Roma ve Bizans bunların başlıcalarındandır.⁵⁹

Tarihte önemli devletlere hizmet etmiş olan şehir 7000 yıllık geçmişin daha öncesine sahip olan bu şehir 15. yy.'da Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Şehirde Cumhuriyetle birlikte, özellikle son 45-55 yılda belirgin şekilde sosyal değişmeye maruz kaldığı gözlenmektedir. Başkente olan konumu, geçiş yolu üzerinde olma vb. sebeplerden ötürü Çorum sosyal ve ekonomik anlamda önemini ve gücünü giderek artırmaktadır. Ankara yolu üzerine kurulan Organize Sanayii Bölgesi Çorum'un gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Çorum ilinin toplam nüfusunu incelediğimizde dalgalanmalar olsa da merkez nüfusunda sürekli bir artışın

⁵⁸ İbrahim Sarıçam, Seyfettin Erşahin, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3.Baskı, Ankara 2008, s.215.

⁵⁹ Arlan, age, s.195-196

olduğu, şehrin göç vermesine karşın göç aldığı gözlerden kaçmamaktadır. Günümüzde tarım kenti olmaktan yavaş yavaş çıkan kent sanayii kenti olma noktasında oldukça iddialıdır.

Çorum, barındırdığı çok önemli arkeolojik değerler nedeniyle Anadolu'nun uygarlık tarihine ışık tutmaktadır. Bölgede yaşamış olan uygarlıkların kalıntıları, bitişik veya üst üste bulunmaktadır. Bir Hitit höyüğü yanında bir Frig, Roma, Bizans devri mezarı veya taban mozaikleri, diğer yanda Selçuklu kervansarayına ait yıkıntı yerleri ve onun yanında Osmanlı eserlerine rastlamak mümkündür. Çok sayıda tabii ve yapma mağara mevcuttur. Yazılı tarih öncesi ve sonrası uygarlıkların kalıntıları, yapılan kazılarla gün ışığına çıkmakta ve Çorum bölgesinin uygarlık tarihinde eski bir medeniyet merkezi olduğunu göstermektedir.⁶⁰

Çorum ilimiz köklü geçmişi ve köklü medeniyetlere ev sahipliği yapması dolayısıyla, halen bünyesinde pek çok etnik grubu barındırmaktadır. Zengin kültürel yapısını koruyan şehrimiz popüler halk inanışları noktasında da zenginliğini kaybetmemiştir. Zengin geleneksel yapının nadir örneklerine rastlayacağımız Çorum ilimiz gerek sanayii gerek modernleşme gerekse geleneksel yapının devamlılığını barındırmanın getirdiği özgünlükten dolayı popüler halk inanışları açısından iyi bir örnek oluşturacağı kanaatindeyiz.

5.1. Çorum İlinde Karşılaşılan Bazı Popüler Halk İnanışları

Bu bölümde açıkladığımız popüler halk inanışları Çorum şehrinde bulunan ve oradaki ikametimiz boyunca bizim de sıklıkla karşılaştığımız ve gözlemlediğimiz başlıca uygulamalardır.

5.1.1. Telkin, Mevlit, Iskat

Telkin cenaze defin işlemleri sırasında karşılaşılan bir uygulamadır. Cenaze kabre konulduktan ve başında Kur'an okunup dua yapıldıktan sonra, cemaat kabri terk eder. Kabrin başında sadece bir kişi kalır ve ölüye yüksek sesle hitap ederek ona iman esaslarını hatırlatır. Buna telkin denir. Telkin, ölünün kabirde kendisine sorulan sorulara cevap vermesine yardımcı olur ümidiyle yapılır. Hanefi fıkıh bilginlerinden rivayet edilen bir görüşe göre, Kur'an okuma işleminin tamamlanmasının arkasından ölünün kabri başında böyle bir telkinin yapılması ne emredilir ne de yasaklanır; dileyen yapar, dileyen yapmaz.⁶¹ Hiç bir hak mezhepte telkin yapılmasıyla alakalı kati bir delil bulunmamaktadır. Hatta Mâliki'lerde

⁶⁰ Demet Cılaş, *Çorum İlinde Yaşayan Aleviler Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2006, s. 44.

⁶¹ *İslâm İlmihali*, Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Yay. İstanbul 2007, s. 454.

definden sonra telkin yapmak mekruhtur. Günümüzde Anadolu halkı cenazenin defninden sonra telkin yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Çorum’da telkin her cenaze töreninde yapılır. Cenazenin vazgeçilmez bir uygulaması durumundadır. Cenaze defnedildikten sonra herkes gider. Cenazenin birinci dereceden bir yakını imam-hatibin yanında durur ve imam-hatip telkin duasını okur böylece defin işlemi tamamlanır.

Mevlit: Kelime olarak “**doğmak**” , “**doğum**” , “**doğum zamanı**” ve “**doğum yeri**” manalarına gelir. Halk arasında mevlid denilince Süleyman Çelebi tarafından yazılan ve asıl adı, “**Vesiletü’n-Necat**” (Kurtuluş yolu, vesilesi) olan mevlid ve âdet üzere okunması anlaşılır. Süleyman Çelebi Mevlid olarak şöhret bulan eserini hicri: 812 (Miladi: 1409-1410) yılında Bursa’da yazmıştır. Muhtemelen o tarihlerde S. Çelebi Bursa’daki Ulu Cami’de imamlık yapıyordu. S. Çelebi’nin “**Vesiletü’n- Necât**”ı Türkçe’de kendi nev’inde yazılan bir eserdir. Daha sonra bu konuda bir çok eser yazılmıştır. Mevlid, 15’inci asır eski Anadolu Türkçesiyle yazılmıştır. Açık sade bir dil kullanılmıştır. Uslûbu da sade ve külfetsizdir. Müellif samimiyetle duygu, heyecan ve düşüncelerini anlatmıştır.⁶²

Süleyman Çelebi Hazretleri mevliti, aslında Hz. Peygamber (sas)’in diğer peygamberlerden üstün olduğunu vurgulamak için yazmıştır. Fatımi devletinde ilk olarak başlayan mevlit merasimleri, zamanla başka devletlere ve ülkemize yayılmıştır. Mübarek gecelerde ve ölümlerin arkasından yapılan vazgeçilmez bir gelenek halini almıştır. Çorum ilimizde dahil olmak üzere ülkemizde, insan hayatında önem arz eden önemli gün ve gecelerde bu merasimler baş göstermektedir. Bir bebeğin dünyaya gelmesinde, bir gencin askere gitmesinde, evlenme merasimlerinde, ölüm halinde vs. bu merasimler yapılmaktadır.

Mevlitler dinde varmış gibi, ibadet çeşitleri arasına katılmıştır. Bundan dolayı mevlit merasimleri düzenlemek ve mevlit okutmak bid’attır. Ölümlerin kırkinci, elli ikinci gecelerinde mevlit okumak, İslâm ile ilgisi olmayan bir merasim ve ibadet şekli haramdır.⁶³

Anketimize katılan deneklerimizle mevlitle ilgili yaptığımız mülakatlarda, mevlit okutmanın halk tarafından dini bir görev olarak algılandığını söylemişlerdir. Mevlitin dini bir yaptırımının olmadığını anlatmaya çalıştıklarında sıkıntı yaşadıklarını, halkın bunu geçmişlerine karşı yapmaları gereken dini bir görev olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Bir görevlimiz de mevlitle ilgili konuştuğunda müftülüğe şikâyet edildiğini söylemiştir. Yine görevlilerimiz halk tarafından mevlit okutmazsak konu komşu ne der, ayıp olur günah olur gibi ifadeler kullanıldığını söylemişlerdir. Halkın mevlit okumanın din görevlisinin birinci

⁶² Şamil İslâm Ansiklopedisi, 5. Cilt, Dergâh Ofset Baskı, İstanbul 2000, s. 228-229.

⁶³ Şamil İslâm Ansiklopedisi, 5. Cilt, Dergâh Ofset Baskı, İstanbul 2000, s. 228.

görevlerinden birisi olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Bazı görevlileri de anket formumuzun kenarına köylerde sağlıklı bilgileri olmayan kişilerin olduğunu, bu kişilerin vesilesiyle de mevlit gibi popüler inanışların canlılığını koruduğunu yazmışlardır.

İskat: Düşürmek, sakıt etmek gibi manalarına gelir. İskât-ı salât: Ölenin kazaya kalmış farz namazlar ile vitir namazının fidye ile ödenmesine denilmektedir. Devir: İskat-ı salâtın tutarının çok olması halinde mevcut parayı hükmen çoğaltmak için paranın fakire verilmesi... Fakirin de bunu para sahibine hibe etmesi suretiyle yapılan verme- alma muamelesine denir. İskat ve devir hakkında bir nas ve icma yoktur. Namaz borcunun iskatı, nassa dayanmamaktadır. Ancak bu, bir ümit işi bir ihtiyattır. İskatta bir miktar para imam başkalığında maddi durumu zayıf olan insanlara verilip geri alınır. Parayı almamış olsalar da yüklü miktarda para alınmış kabul edilir. Vefat eden kişinin namaz ve oruç gibi eksik kalan ibadetlerine kefaret olacağına inanılır. İslam dininde namazın kılınmaması durumunda kaza edilebilmektedir. Kılınmayan namazlar için ölünün kabre konulmasının ardından yapılan devri iskat hakkında ayet ya da hadis bulunmamaktadır.⁶⁴ Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde de yoğun bir şekilde karşılaştığımız bu uygulama az da olsa Çorum yöresinde de karşımıza çıkmaktadır.

5.1.2. Cenazenin arkasından yapılan üç- beş- yedi- kırk- elli ikinci günler

Ölümün üçüncü, beşinci, yedinci, kırkıncı, ve elli ikinci günlerinde yapılan özel merasimler Hz Peygamber zamanında ve İslâm'ın özünde olmayan uygulamalardır. Diyanet İşleri Başkanlığı resmi internet sitesinde 12.12.2012 tarihinde yapmış olduğu açıklamaya göre bu günlerde yapılan özel merasimlerin dinin özünden kaynaklanmadığı doğrultusundadır.⁶⁵ Fakat mevcut durumda bu uygulamalar aşırı derecede ülkemizin her yöresinde yaygın hale gelmiştir. Görüştüğümüz tüm din görevlisi arkadaşlar böyle uygulamaların oldukça fazla olduğunu beyan etmişlerdir. Hatta karşılaşmadığını söyleyen hiç olmamıştır.

5.1.3. Tekke Ziyareti ve Uygulamaları

Tekkelerde mum yakmak: Türbe, mezar, tekke vb. yerlere mum yakma âdeti, eski cahiliyet çağından kalma adetlerden biridir. Arkeologların çoğu bu âdetin en ilkel ateş kültü ile ilgili olduğuna kanidirler. Yani “Ateşe tapınmaktan” kalma bir adet olduğu

⁶⁴ Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslâm İlmihali*, Uysal Kitabevi, 2.Baskı, 4.Cilt, Ankara 1980, s.290-291.

⁶⁵ Diyanetten ezber bozan açıklama, Kaynak: <http://www.mynet.com/haber/guncel/diyanetten-ezber-bozan-aciklama-667014-1> (Erişim Tarihi: 2 Aralık 2015)

söylenilmektedir. Türbelerde kandil (mum) yakmak adeti Fenikelilerden intikal etmiş bir ananedir. Fenikeliler Sur şehrinin hamisi ve ilahı olan Melkâres'in heykeli önünde devamlı kandil yakarlardı.⁶⁶

Mum yakma: Dilek kabulü için genel bir ritüeldir.⁶⁷ Popüler dini inanışlar bünyesinde yapılan ziyaretlerin toplumsal hayatla iç içe olduğuna şahit olmaktayız. Mum yakma ritüeli, Çorum ilimizin pek çok yerinde rastlayabileceğimiz halk arasında meşhur hale gelmiş inanışlardandır. Popüler dindarlık kapsamında yapılan her bir araştırmacının kolaylıkla karşılaşılabileceği inanışlar arasındadır. Halk tekkelere mum yakıp dua edildikten sonra o duanın kabul edileceğine inanır.

Tekke ziyareti ve çocuklara isim verme: Popüler halk inanışlarının en yaygın örneklerine rastlayabileceğimiz alanlardan bir tanesi de şüphesiz tekke ve türbelerdir. Tekke ve türbe ziyaretlerinin popüler dindarlık içerisinde önemli bir yeri vardır. Çünkü bireyler genellikle yaptıkları tekke ve türbe ziyaretlerini dini bir gereklilik olarak algılamışlardır. Çoğu hurafe olan bu inanç, her uyarıya rağmen halk arasındaki konumunu korumuş, halk dindarlığı arasında önemli bir fenomen olmuştur. Konuyla alakalı yetkili mercilerin akademik çalışmaları, tekkelere asılan uyarıların halk arasında çok etkili olmadığını göstermektedir.

Çoğu zaman türbe-yatır ziyaretleri dünyevi amaç ve fonksiyon üstlenseler bile, dini amaçlı olarak gösterildiklerinden gündelik hayatımızın normal akışı içinde, çoğu kez dikkat bile çekmeden var olmaktadır.⁶⁸

Hemen her toplum çocuklarına ad verirken belli etkenleri göz önünde bulundurmaktadır. Bu etkenlerin içerisinde toplumsal, ekonomik, siyasi, kültürel vb. pek çok etken bulunmaktadır. Çorum'da da çocuğu olmayanların çocuğu olması, erkek çocuğa sahip olmak, bundan sonra çocuklarının olmaması, çocuk ölümlerinin durması vb. sebeplerden ötürü tekkelere adak adayıp isimlerinin ne koyulacağını önceden belirlediklerine şahit olmaktayız. Dileklerinin kabul olması durumunda tekkelerdeki zatların isimleri veya Satı, Yeter, Satılmış, Dursun, Duran gibi isimlerin konulduğunu görülmektedir.

Yatırların arasından ve yanlarından ağaç kesilmez inanışı: Türbe ziyaretlerine oldukça düşkün olan halkımızda, yatırların arasından ve yanlarından ağaç kesilemeyeceği inancı mevcuttur. Yatırların arasından ya da yanlarından ağaç kesmenin, oradaki herhangi bir malzemeyi götürmenin kişi açısından hiç hayırlı olmayacağı, yapıldığı takdirde yapanın başına bir kaza veya bela geleceği, türbedeki zatın gece kişinin rüyasına girerek onu rahatsız

⁶⁶ Kemalettin Erdil, *Yaşayan Hurafeler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 21. Baskı, Ankara, 2013, s. 57.

⁶⁷ Ali Köse, Ali Ayten, *Türbeler Popüler Dindarlığın Durakları*, Timaş Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 2010, s. 104.

⁶⁸ Asiye Altan, *Beykoz Yüşa Türbesi Bağlamında Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyal Yönden İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 11.

edeceği inancı mevcuttur. Yaptığımız mülakatta din görevlileri halkın bunu çok önemseydiği, türbe, mezarlık gibi yerlerden herhangi bir şey götürmediklerini ifade etmişlerdir.

Sınav öncesi gidilen yatırlar ve dökülen sirke vb. şeylerle ilgili inanışlar: Ziyaret fenomeninin toplumsal hayatla fonksiyonel bir biçimde bütünleştiğini görmekteyiz. Hastalıklar, çaresizlikler ve sıkıntılar içerisindeki insanlar için ziyaret olayı bir sığınak ve hatta birçok durumlarda son bir çaredir. Kuraklık, sünnet, evlenme, çocuk sahibi olma gibi hayatın kritik safhaları ve anları için de oralar, bir güven ve ümit kaynağıdır. Uzun ayrılıklar, insan hayatı bakımından mühim geçitler ve sınavlar, her çeşit arzu, istek ve dilekler bu yolla korunmaya, beklentiye, huzura kavuşuyor ve dönüşüyor. Bu fonksiyonel bütünleşmeden anlaşılıyor ki, ziyaret fenomeninde, din, kültür ve toplum iç içedir.⁶⁹

Türbe ve yatırlar, birçok dilek ve isteklerin yapıldığı ve bu amaçla birçok insanın kendilerine akın ettiği kutsal mekânlardır.⁷⁰

İnsan fıtrata gereği Allah ile her zaman irtibat olmak ister. Allah'a yakın olmak için Allah'a yakın kişilerle de irtibat kurmak ister. Allah'a nispet ettiği bazı düşüncelerini zamanla Allah'a yakın gördüğü kişide hisseder. Böylece inandığı şeyi somut hale getirmeye çalışır. Yatırlara gidilip dökülen sirkeler, yatırlara sunulan dilekler bunların belli başlılarından. Çorum'da türbe ziyaretleri oldukça yaygın durumdadır. Yapılan türbe ziyaretlerinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunlarda birisi de yatırlardan medet umarak yapılan uygulamalardır. Hayatın kritik döneminde yapılan bu ritüelle, yatırımın manevi gücüyle bireyin dileklerinin yerine getirileceğine inanılır.

5.1.4. Ağaç Kültü

Ağaçlara çaput bağlamak: Kuzey ve Orta Asya uluslarının eski dinleri olan Şamanizm'e mahsus önemli unsurlardan biridir. Şamanist Türklerin inanışlarına göre her dağın, her kutlu pınarın, göl ve ırmakların, kutlu ağaç ve kayaların "izi" sahipleri vardır. İşte Türkler Müslüman olduktan sonra bu adetlerini büsbütün bırakmamışlardır. Evliya saydıkları ulu kişilerin türbelerine, orada biten ağaçlara ya da o yörede bulunan bazı kayalara çaput bağlamak suretiyle eski âdetlerini Müslümanlaştırmak istemişlerdir.⁷¹

Dilek kabulü için genel bir ritüeldir. Çaput bağlamanın en temel mantığı türbede yatan veliye ziyaretçiyi hatırlatma görevi üstlenmesidir. Bir nevi "Beni unutma!" mesajı taşır. Çaput

⁶⁹ Rukiye İçli, *Sosyolojik Açıdan Ziyaret Fenomeni Örneği (Erzurum Abdurrahman Gazi Türbesi Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2007, s. 7.

⁷⁰ Arslan, a.g.e, s. 321.

⁷¹ Erdil, a.g.e, s. 54-55.

ritüelinin yaygınlaşmasının nedeni ise kolay elde edilebilir bir nesne olmasındandır. Çaputun hastalıklarla alakalı dileklerle de ilgisi vardır. Çaputun yağmur, rüzgâr veya güneşte zamanla eriyip yok olmasıyla birlikte, şifa dilenilen hastalığın da yok olacağına inanılır. Bu konudaki bir başka yorum ise hastalıkların bu bez yoluyla hasta kişiden ağaca aktarılacağı inanışıdır.⁷²

Çorum'da bu uygulamaya daha çok türbe civarlarında rastlanmaktadır. Köylerde bulunan türbelerin yakınlarındaki ağaçlara çaput bağlanıldığı deneklerimiz tarafından ifade edilmiştir.

Ağaç kültü: Bu uygulama çaput bağlama uygulamasıyla benzerlikler gösterse de bir takım farklılıklara da sahiptir. En eski dönemlerden bu yana ağaca verilen kutsallık inanışı Türklerde kendini hep göstermiştir. Ağaç kültürünün bu anlamda tarihimizde önemi hiç düşmemiştir. Özellikle kabirlerde, mezarların başında bulunan asırlık ağaçlara yüklenen inanç, o ağaçlara bağlanan çaputlar, eski Türk destanlarındaki ağacın kutsallığı, ağaçla ilgili inanışlar bunun bir göstergesidir.

Eski Türklerde daha çok tek ağaçlar ve bunlardan da çam ve benzeri cinsten olanların kutsal sayıldığı görülmektedir. Nitekim araştırmacılarına göre, bütün Altaylı kavimlerde en çok çam ve kayın ağacı kutsal kabul edilmekte ve bunlardan sonra da çınar ve servi ağacı gelmektedir. Buryatlar, Yakutlar, Çeremisler, Başkurtlar, Kazaklar ve Kırgızlar, arazide tek duran ulu ve yaşlı çam, kayın, servi ve çınar ağaçlarına nezirler adamakta, kurbanlar sunmakta, birtakım dini törenlerle onlardan dilekte bulunmaktaydılar. Bu anlamda, ağaçlar kuruyup gitseler bile, yine de onlara nezirler ve kurbanlar sunulmaya devam edilmektedir.⁷³

Yaptığımız incelemelerde Çorum ilinde ağaç kültürünün dilek taşları, çaput bağlama, ağacın kutsallığı, ağacın yaşı, ağacın cinsi vb. inanışlarla birlikte baş gösterdiği gözlemlenmiştir. Ağaca verilen önemin türbelerin olduğu alanlarda daha önem arz ettiği görülmüştür. Çorum'da her ne kadar ağaç kültü eskiye oranla azalsa da özellikle yaz aylarında

⁷² Köse- Ayten, a.g.e, s. 103-104.

⁷³ Yakut Türklerinde kayın ağacı kadar, karaçam ağaçları da kutsaldı. Bu bağlamda, Yakut Şamanlarının her birisinin ayrı bir ağacı olurdu. Şaman olmak isteyen bir genç, bir ağaç diker ve bu ağaç büyüüp geliştikçe, buna paralel olarak Şaman gencin de rütbesi yükselirdi. Şamanın ölümü ile birlikte ağacı da yok edilirdi. Dolayısıyla, Şaman ile ağacı arasında bir bağ olduğuna inanılırdı ve birinin hayatının ötekiyle kaim olduğu düşünülürdü. Yakutlar; Tanrının gökte ilk şamanı yarattığında, onun evinin önüne bir de sekiz dallı bir ağaç dikmiş olduğuna, gökteki şamanın ebediyen yaşadığı gibi, ağacın da ebediyen yaşadığına ve ölen kişilerin ruhlarının da gökteki bu ağacın dalları arasında uçup durduklarına inanmaktaydılar. Nitekim, gök yahut dünya ağacı denilen bu ağaç hakkındaki inanışların bütün Doğulu kavimlerde var olduğu görülmektedir. Altaylarda Türkçe konuşan topluluklar bu ağacın tepesinde Bay Ülgen'in oturduğuna inanmaktaydılar. Yerin ve her şeyin merkezinde bulunan bu ağacın, yeryüzünün bütün ağaçlarının en yükseği olduğu düşünülmekte ve bu ağacın en tepesinde de Bay Ülgen'in ikametgâhının bulunduğu kabul edilmekteydi. Nitekim, Altaylı şamanların davullarının üzerinde bu dünya ağacını tasvir eden şekiller bulunur. Efsaneye göre de ağacın merkez dağının zirvesinde büyüdüğü kabul edilmektedir. Bu anlamda, Abakan Tatarları dünyanın merkezinde demir bir dağın var olduğuna ve bu dağın üzerinde de yedi dallı beyaz bir kayın ağacının dikili olduğuna inanmaktaydılar. Bkz. Ramazan Işık, *Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler*, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9:2 Elazığ, 2004, s. 95-96.

türbe ziyaretleriyle birlikte ziyaretçi sayısı açısından oldukça fazlalaşmaktadır. İncelememizde Çorum'da türbelerdeki ağaçlara, mezar başlarında bulunan asırlık ağaçlara daha önem verilmekte olduğu gözlemlenmiştir. Elvan Çelebi köyünde bulunan Elvan Çelebi Dede Türbesi bunun tipik bir örneğidir. Taşlar yapıştırılan, ağaç dallarına çaputlar bağlanan türbelerden olup ziyaretçiler tarafından oldukça ilgi çekmektedir.

5.1.5. Nazar, Nazar Boncuğu ve Kurşun Dökmek

Nazar: 1. Göz atma, bakma, bakış. 2. Göz değmesi, nazara gelme demektir. Kur'an-ı Kerim, nazardan bahsetmiş ve Hz Peygamberde hadislerinde nazarın gerçek olduğunu bildirmiştir. Hz. Muhammed, nazardan korunmak için Allaha sığınmayı, Felak ve Nâs sureleri başta olmak üzere bazı duaları okumayı önermiştir. Nazardan korunmak için nazarlık denilen mavi boncuk, sarımsak, at nalı vb. nesnelere, içinde ne yazılı olduğu bilinmeyen acayip bir takım şifrelerle yazılmış muskaları takmak batıl inanıştır.⁷⁴

Nazar dünyanın çok yerinde köklü bir inanış oluşturur. Korkulduğunu önlemek için de beraberinde korunma ve önleme pratiklerini de birlikte taşır. Özellikle en savunmasız çocuklar görüldüğü için, onları nazardan korumak için pek çok uygulama yapılmaktadır. Güney Almanya'da çocuklara nazar değmesin diye alına insan pisliği sürüldüğüne rastlanmaktadır. İtalyanlar çocukların iç giysisini ters giydirmekte, İngilizlerde çocuklara parlak giysiler giydirmemeye özen gösterilmektedir.⁷⁵

Tarihin binlerce yıl eski dönemlerine giden araştırmacılar, insanlığın hemen her döneminde bir batıl inanç ya da hurafe kalıntılarına rastlamıştır. İnsanların ilimden ve bilimden olan yoksunluğu, tıbbi çaresizlik, gündelik hayatta karşılaşılan ani ve hızlı aksilikler yaşamın gidişatını köklü yönde değiştirmiştir. Benzeri nedenlerden ötürü her millet ve dinde nazara yakın inanışlar hep baş göstermiştir.

Araştırmamızda Kur'an-ı Kerim'deki ayetler, Hz. Peygamber'in nazarın gerçek olduğu ile ilgili hadisleri, nazar inanışının gerçekliğini Müslümanlar açısından tartışılmaz hale getirmiştir. Gerçekliği İslâm dinince kabul edilen nazar, olası ya da olmuş göz değmesi, aksiliklerden korunma ihtiyacını doğurmuştur. Bu doğumda nazar boncuğu ilk sıralarda yer alır ve Anadolu halkının her yerinde rastlayabileceğimiz bir korunma şekli olarak ortaya çıkmıştır. Nazar boncuğunun kökü eski Türk dinlerinden Şamanizm'e dayanır. Nazardan

⁷⁴ *Dini Terimler Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay. Ankara 2009, s. 276.

⁷⁵ Zekiye Çağınlar, *Adana Halk İnançları içinde Nazara Bağlı hastalık, Ölüm Anlatıları ve Bunlardan korunmak için Kullanılan Yöntemler*, Kaynak:

http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/zekiye_cagimlar_adana_nazar. s. 2. (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2016).

korunma yöntemleri sadece nazar boncuğu ile değil, at, eşek, köpek kafasını evin ya da bahçenin kenarlarına asmak, hayvanın boynuna muska yazdırmak, nefesi keskin hocalara müracaat etmek, at nalı, hayvan kemiği ya da pisliği vb. korunma yöntemleri halk arasında meşhur hale gelmiştir. Yine Hz. Peygamberin nazarlık ya da benzeri şeyler takmanın İslâmi inanış sistemine ters olduğu hatta bu tip pratiklerin şirk koşmak olduğu hadis kitaplarında yer almaktadır. Diyanet İşleri Yüksek Kuruluna nazar boncuğu takmanın hükmü sorulduğunda verilen cevap şöyledir:

“Göz değmesine karşı nazar boncuğu takmak caiz midir?”

Tüm tedavi ve korunma yöntem ve sebeplerine başvurduktan sonra sonucu yüce Allah’tan beklemek İslam inancının gereğidir. İslam inancında, nihai etkiyi Allah’tan başkasına atfeden tutum, davranış ve inanışlar yasaklanmıştır. Bu sebeple nazar boncuğu ve benzeri şeylerin, bunlardan medet ummak amacıyla boyuna veya herhangi bir yere takılması caiz değildir. Bu tür davranışlarda bulunanlar hakkında Rasulüallah (s.a.s.) “Kim nazarlık takarsa Allah onun işini tamama erdirmesin” (Ahmet b. Hanbel, Müsned, IV, 154) buyurmuştur. Diğer bir hadiste ise nazarlık takan ve nazarlığa koruyucu etki atfeden kimsenin Allah’a ortak koşmuş olacağını ifade edilmiştir (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 156). Nazardan korunmak için böyle hurafeleri terk edip Hz. Peygamber (s.a.s.)’in öğrettiği duaları yapmak gerekir (Buhari, Tıb 37; Tirmizi, Tıb 16; İbn Mace, Tıb 32; bkz. Tecrid-i Sarih Tercemesi, 12/90). Bu çerçevede felak ve nas sureleri yanında Hz. Peygamber (s.a.s.)’in torunlarına yaptığı şu dua da okunmalıdır: “Her türlü şeytan ve zehirli hayvanlardan ve bütün kem gözlerden Allah’ın eksiksiz kelimelerine sığınırım” (İbn Mace, Tıb 36).”⁷⁶

Genelde göz şeklinde olan nazar boncukları, insanları kötü kem gözlerden koruduğuna inanılır. Çoğu insan evinde, arabasında, üzerinde kem gözlerden korunmak için bu figürü takarlar. Süs eşyası olarak da mavi renkli cama göz şeklinde yapılır. Hem inanış hem de gelenek olarak nazar boncukları halen güçlü bir şekilde yerini korumaya devam etmektedir. Çorum ilimizde bu devamlılıktan nasibini almıştır. Nazar boncuğu ve nazarlık uygulaması şehrin hemen her yerinde yaygın bir şekilde devam ettirilmektedir.

Nazardan korunmak için, nazar değen kişiye nazar boncuğu, at nalı vb. takmanın yanında, nazardan korunma yöntemi olarak, nazar değen kişiye kurşun dökerek nazarın yok edileceğine inanılmaktadır. Bu inanış halen varlığını yöremizde az da olsa devam ettirmektedir. Nazar değen kişi bir oturtulur. Başını bir örtü ile örtülür. Nazar değen kişinin başı üzerine bir kap tutulur. İçinde su bulunan bu kaba ocakta eritilen kurşun dökülür. “Kem

⁷⁶ Diyanet, *Nazar boncuğu Caiz midir?* Kaynak <https://kurul.diyaret.gov.tr/SoruSor-nazar-boncuğu> (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2015).

gözler çatlasın vb.” beddua ifadeleriyle nazar eden kişiye beddua edilerek nazarın yok edileceğine inanılır.⁷⁷

Kurşun döktürmekten başka nazar isabetinden kurtulmak için “muska kazdırılması, düğümler bağlatılması, tuz çatılması, un yakılması, üzerlik otu ve nazarlık otu” yakılıp, dumanları ile hastanın tütsülenmesi bu esnada bazı lüzumsuz sözlerin söylenmesi⁷⁸ uygulamalarının da halk arasında yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

5.1.6. Ezan okunurken bir iş yapılmaz inancı

Tüm yurttta ve Çorum’da halkın ezana olan saygısından dolayı ezan okunduğunda televizyon, radyo, iş makinası vb. ses çıkaran cihazlar kapatılır, ezan bitine kadar da açılmaz. Bazı insanlar bunu dinin gerekliliği gibi algılar ve üzerinde hassasiyetle durur.

5.1.7. Gece kül dökülmez, tırnak kesilmez inancı

Çorum’da bulunan mevcut inanışlardan biri de gece kül dökülmeyeceği ve tırnak kesilmeyeceği inanışdır. Dini bir dayanağı bulunmayan bu inanışlarda, gece kül döküldüğünde üzerine basılması halinde kişiye cinlerin musallat olacağına ve psikolojisinin bozulacağına inanılmaktadır.

5.1.8. İki bayram arası nikâh kıyılmaz inancı

İslam dini aileye büyük önem vermiştir. Aile olmanın şartı da, şartları uygun olan kadın ve erkeğin kendi iradeleriyle evlenmelerinden geçmektedir.

Bazı yerlerde, halk arasında bir inanış var. Ramazan Bayramı ile Kurban Bayramları arası kastedilerek: “iki bayram arasında nikâh kıyılmaz” denilmektedir. Bu sözün dini bir dayanağı yoktur.⁷⁹ Ancak bu, bir yanlış anlama sonucu ortaya çıkmıştır. Hatta Peygamberimizin hanımı Hz. Aişe’nin nikâhı iki bayram arasında, Şevval ayında kıyılmıştır. Bu sebeple iki bayram arasında düğün yapmak ve nikâh kıymakta dini yönden hiçbir sakınca yoktur.⁸⁰ Çorum ilinde din görevlileriyle yaptığımız mülakatlarda özellikle alevilerin yoğun olarak yaşadığı yerleşim yerlerinde görev yapan görevlilerin, halkın iki bayram arasında nikâh kıyılmaması gerektiğine inandıklarını söylemişlerdir. Bazı görevlilerin bu inanışla son

⁷⁷ Göz değmesi, Kaynak: <http://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/?p=kitap&i=1.0.672>. (Erişim Tarihi: 01 Ocak 2017)

⁷⁸ Muhammed Osmanoglu, *Bid'at ve Hurafeler*, Yasin Yayınevi, 8.Baskı, İstanbul 2013, s. 301.

⁷⁹ Diyanet açıkladı: İki bayram arası düğün olur mu? Kaynak <http://www.haberler.com/diyaret-acikladi-iki-bayram-arasi-dugun-olur-mu-6904010-haberi/> (Erişim Tarihi 25 Aralık 2016)

⁸⁰ Lütfi Şentürk, Seyfettin Yazıcı, *İslam İlmihali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 404-405.

yıllarda karşılaşmadıklarını fakat geçmiş yıllarda sıkça karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Yine bazı din görevlilerimizde iki bayram arası yakınına evlendirecek olan anne ve babaların gelip bu konuyu sorduklarını ifade etmişlerdir. Hatta bir din görevlimiz Ramazan ayında arefe günü bir kişinin dini nikâh kıydırttığını, bugün nikâhın kıyılmaması durumunda ise Kurban Bayramının bitimine kadar beklemesi gerektiğini söylemiştir. İşin dini boyutunu din görevlisinin anlatmasına rağmen o gün dini nikâh kıymak durumunda kaldığını ifade etmiştir. Bu durum bize bu inanın varlığını hala devam ettirdiğini göstermektedir.

5.1.9. Hayvan Ötmesi ile İlgili İnanışlar

Baykuş Ötmesi ile ilgili inanış: Tarih boyunca hayvanların bazı yeteneklerini insanlar farklı yorumlayıp yanlış dini inanışlara gitmişlerdir. Baykuş ötmesi de eski toplumlardan bugüne kadar bir uğursuzluk olarak, Babil ve Mısırlılar gibi Yahudi ve Hristiyanlarda da uğursuzluk olarak algılanmıştır.⁸¹ Çoğu yörede ölümün habercisi olarak görülen bu kuş, Çorum yöresinde de ölümün habercisi olarak görülmüştür.

Ayrıca öteden beriden mana çıkarmak, bazı nesnelere uğur ve uğursuzluk olduğuna inanma âdetinin Romalılarla putperest Araplarda çok yaygın olduğu bilinmektedir. Kuşların uçuşuna, ötüşüne göre hükümler çıkardıkları bilinmektedir.

Kara kedinin önünden geçmesi uğursuzluk getirir inanışı: Çorum'da mevcut olan inanışlardan biriside kişinin önünden kara kedinin geçmesiyle uğursuzluk olacağı inanışıdır. Bazı insanlar kara kediyi uğursuz olarak görmekte ve kendisine bu durumun bir zarar açacağına inanmaktadırlar. Görüştüğümüz katılımcılarımızdan özellikle köylerde görev yapan din görevlileri bu inanışlarla karşılaştıklarını vurgulamışlardır. İl merkezinde görev yapan görevlilerimiz böyle durumlarla karşılaşma oranlarının düşük olduğunu ifade etmişlerdir.

Köpek uluması ile ilgili inanış: Toplumda genel olarak baykuş ötmesini, uçuşunu, gece kuşu, saksagan kuşunun ötmesini, köpek ulumasını veya kara kedi geçmesini ve benzeri şeylerin uğursuzluk getireceği inanışına rastlanır.⁸²

Bunun gibi ezan okunduğunda köpeğin uluması da halk arasında çeşitli inanışlara yol açmıştır. Ölümün habercisi, ölüm döşegindeki kimsenin melekleri görmesi, şeytanların kaçmasını görmek gibi inanışlar bunlardan bazılarıdır.

⁸¹ *Uğursuzluk*, Kaynak: <http://www.diyaretislamansiklopedisi.com/ugursuzluk/> (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2017)

⁸² Osmanoglu, a.g.e, s. 294.

6.1.14. Karabasan inancı

Karabasan uyku felcidir. Derin uyku ve uyuşukluğun anormal şeklidir. Fizyolojik felç durumudur. Karabasan, kişinin uyku halinde veya uyandığını zannettiğinde başına gelen bir durumdur. Uyandığınızda ya da uyandığınızı sandığınız bir anda yatakta hareket edememe, kıpırdayamama, konuşamama durumudur. Karabasan uyku felcinin başlıca belirtilerindedir. Geçici iskelet kası felcidir. Genelde aşırı yorgunluk, çok yemek, stres kaynaklı yaşanır.⁸³ Halk bunu genellikle bir cin çarpması, işlenen günaha karşı verilen bir ceza olarak algılamaktadır.

6.1.15. Suya okuma inancı

İncelememizde din görevlilerimiz düzenlenen küçük dini programlarda, genellikle mevlitlerde, kadınların altın vb. günlerinde ortaya bir miktar su konur ve o su içildiğinde şifa dağıtır inancı olduğunu belirttiler. Yine yaptığımız görüşmelerde Alevi köylerinde görev yapan görevlilerimizden bazıları, benzer uygulamanın Alevi Dedesi eşliğinde de yapıldığını, suya okunduğunu ve orada bulunan herkese şifa amaçlı az miktarda dağıtıldığını ifade etmişlerdir.

6.1.16. Lohusalık döneminde 40 gün o eve gidilemez inancı

Doğumdan hemen sonraki 40 günlük süreye lohusalık dönemi denilmektedir. Çorum ilinde doğumdan sonra 40 gün boyunca o eve gitmenin uğursuzluk getireceğine inanılır. Kırk günden önce yeni doğan bebeğe bakmanın çocuğa zarar vereceğine inanılır. Halk eğer birinci dereceden yakını değilse mümkün mertebe 40 günden önce o eve gitmez. Çorum'da kırsal yerlerin hemen her yerinde bu inanışla karşılaşmaktadır.

6.1.17. Ölümle İlgili İnanışlar

Ölünün arkasından kesilen kurbanla huzur bulacağı inancı: İslam dininde bütün kurbanlar Allah rızası için kesilir. Sevabı umularak kesilen kurbanın mükâfatı Allah katındadır. Fakat Çorum'da bu uygulama olmazsa olmaz uygulamalardandır. Ölünün huzur bulması için yapılması zorunlu bir ritüel olarak değerlendirilmektedir.

Ölünün canı için yemek yedirmenin dini vecibelerden sayılması inancı: Çorum'da tüm yurttaki olduğu gibi ölünün canı için yemek yedirmek oldukça yaygın bir uygulamadır. Sosyal birlikteliğe yol açan bu uygulamalar Çorum'da cenaze sahibi ve yakınlarının yapmış

⁸³Karabasan nedir, nasıl olur? Kaynak: <http://genelsaglikbilgileri.com/karabasan> (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2017).

olduğu uygulamalardandır. Ölen yakınlarına karşı görevlerini yerine getirmek için ölümün bazen belirli günlerinde bazen de belirsiz günlerinde ölünün ruhu için yemek verilir. Fakat buradaki asıl mesele çoğunluğun bu ritüeli dinin bir emri olduğunu zannederek yapmasıdır.

Mezar taşlarındaki isimleri okumanın unutkanlık yapacağı inancı: Çorum'da, yaşayan halk inanışlarından biri de mezar taşlarındaki isimleri okumanın unutkanlığa yol açacağı inanışıdır. Fakat konuyla alakalı dini bir hüküm bulunmamaktadır.

Zemzem suyu ile ölünün azabının hafifleyeceği inancı: Çorum ilimizde, ölen kişinin yıkanması esnasında zemzem suyu temin edilip ölünün üzerine bir tas zemzem suyu dökülür. Bunun ölüye fayda sağlayacağına, azabının hafifleyeceğine inanılır.

6.1.18. Rüya ile amel edilmesi

İnsan uyuduğunda da beyin işlevini devam ettirir. Kişi bazen kendisini huzurlu hissettiği rüyalar bazen de huzursuz hissettiği rüyalar görür. Fakat bazı insanlar rüyanın kesinlikle gerçekleşeceğini zanneder. Çorum ilimizde bazı insanların görmüş oldukları rüyaları hemen din görevlilerine anlattıkları, korku ve elem yaşadıkları rüyanın gerçekleşmesinin önüne geçmek için din görevlilerine Kur'an okuttukları, komşulara ve fakirlere ikramda buldukları bizzat Çorum'daki görev dönemimizde yaşayarak gördüğümüz uygulamalardandır. Ayrıca yapılan görüşmelerimizde din görevlileri de benzer uygulamaların olduğunu belirtmişlerdir.

6.1.19. Hıdırellez kutlamaları

Daha çok Batı Türk dünyasında kutlanan bir halk bayramı, Hızır ve İlyas isimlerinin halk ağzında aldığı şekilden ibaret olan hıdırellez, kökü İslam öncesi eski Orta Asya, Ortadoğu ve Anadolu yaz bayramlarına dayanan, Hızır yahut Hızır ve İlyas kavramları etrafında dini bir muhtevaya bürünmüş halk bayramının adıdır. Bu bayram, merkezini özellikle Anadolu ve Balkanlar'ın, Kırım, Irak ve Suriye'nin teşkil ettiği Batı Türkleri arasında, bugün kullanılmakta olan Gregoryan takvimine göre 6 Mayıs (eski Julyen takvimine göre 23 Nisan) günü kutlanmaktadır.⁸⁴

Hıdırellez, her yıl Türk dünyasında kutlanan mevsimlik bayram ve Hızır ve İlyas Peygamberin 6 Mayıs'ta bulunduğu inanan gündür.

Hıdırellez merasimleri, Sünni, gayrisünni bütün Türkler arasında genel bir şekilde kutlanır. Mesela, Edirne Bektaşileri, Batı ve Güney Anadolu Tahtacıları, Çepniler, Orta

⁸⁴ *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 17. Cilt, 1998, s.313.

Anadolu Alevileri ve diğer bütün Bektaşî ve Alevî zümreleri de Hıdırellezî aşığı yukarı aynı biçimde kutlar. Bu durum popüler dindarlığın birleştirici özelliğine güzel bir örnektir. Aynı durumu biz Çorum'da da görüyoruz. Hıdırellezî hem Sünnî hem de Alevîler kutlamaktalar. Dışarıda yeşillik bir yerde kutlama, bazen evde kutlama, türbe ziyareti, adak adama gibi Sünnî ve Alevîlerin ortak kutlamaları yanında Alevîlerde ayrıca, müsait yerlerde semah oynanır, içki de kullanılır. Hıdırellez gecesi Çorum'da yapılan bir diğer uygulama da hamura veya süte yoğurt için maya çalmaktır. Maya tutarsa oraya Hızırın uğradığına ve o senenin çok bereketli geçeceğine inanılır. Çorum'da bir diğer inanış ve uygulama, imkânı olan ailelerin nişanlı olan çiftleri dışarı çıkarmalarıdır. Böylelikle (inanışa göre) gelin ve damat bereketli bir günde bir araya gelmiş, bundan sonraki evliliklerinin temeli bereket ve hayır üzerine kurulmuş olmaktadır.⁸⁵

Çorum'da Hıdırellez inanışı bünyesinde zengin inanış ve uygulamalara rastlamaktayız. Bunlardan birisi de Hızır ve İlyas'ın Hıdırellez gecesi gül fidanının dibinde buluşacağı inancıdır. İnsanlar kabul edilmesini istediği dualarını ve isteklerini ifade eden malzeme, yazı, resim vb. şeyleri gül fidanının dibini bir miktar eşerek gömerler ya da gül fidanının dalına asarlar. İnanışa göre böylelikle o gün buluşma olur ve bereket yağar, istekler kabul olur. Çorum'da görev yaptığım dönemde 5 Mayıs günü kadınlar gelerek cami bahçesinde bulunan gül fidanlarının dibine ev sahibi olmak isteyenler ev maketi, gelin almak isteyenlerin gelin ve damat resmi yaparak gömdüklerine şahit olmuş bulunmaktayım. Yaptığımız mülakat ve incelemelere göre Çorum Hıdırellez inanış ve uygulamaları bakımından oldukça zengin bir yapıya sahiptir.

⁸⁵ Arslan, a.g.e, s.325- 329.

II. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

Toplanan ham verilerin çeşitli tekniklerle işlenerek çözümlenmesi sonucu bulgular (kanıt bilgiler) elde edilir. Problemin çözümü için, araştırmacının, bulguları yorumlaması, onları çeşitli bakış açılarından değerlendirilmesi gerekir. Bulgular ne denli geçerli ve güvenilir olursa olsun, iyi bir yorumla bütünleştirilmezse problem çözümüne ışık tutamaz. Bulgular araştırmacının dışında olduğu halde, yorum kişisel (sübjektif)'dir. Aynı bulgular farklı şekillerde yorumlanabilir. Yorum çok yönlüdür. Bulgular ne kadar değişik açılardan bakılabilir ve değerlendirilebilirse yorumun geçerlik olasılığı o ölçüde artar. Yorum son yargı değil, serbest tartışmadır.⁸⁶

Araştırmamızın bu bölümünde anketimize katılan, Çorum il merkezi ve İl Merkezine bağlı köylerde görev yapan din görevlilerimizden, anket yoluyla toplanan verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bu bulgulara dayanılarak açıklama ve yorumlamalar yapılmıştır.

Örnekleme din görevlilerinin bağımsız değişkenler açısından nasıl bir dağılım gösterdikleri aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

1. Örneklemin Olgusal Özellikleri

Tablo 1. Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet	S	%
Erkek	182	77,4
Kadın	49	20,9
Cevapsız	4	1,7
TOPLAM	235	100,0

Tablo-1'deki dağılıma göre, örneklemdaki katılımcılarımızın %79,1'inin erkek, %20,9'unun ise kadın olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılarımızın %1,7'si ise bu alanı cevapsız bırakmıştır. Yaklaşık olarak her köyde ve mahallede görev yapan İmam-hatipler bulunmaktadır. Hatta bazı köylerde birden fazla görevli İmam-hatiplere rastlanmaktadır. Bunun yanında il merkezine bağlı camiler de, imam-hatiplerle beraber görev yapan Müezzin-kayyımlar da bulunmaktadır. İmam-hatiplik ve Müezzin-kayyımlık görevinin sadece erkekler tarafından yapılabilmesi erkek katılımcı sayısının çok olmasının temel sebebidir.

⁸⁶ Karasar, a.g.e, s. 36.

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde, resmi sitesindeki verilere göre: 78590 İmam-hatip, 11736 Müezzin-kayyım, 20094 Kur'an kursu öğreticisi görev yapmaktadır.⁸⁷ Resmi veriler ile tablo 1'deki veriler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu anlamda kadın katılımcı sayısının erkek katılımcı sayısından az olması beklediğimiz ve olması gereken bir durumdur. Çünkü mesleğin getirmiş olduğu zorunluluk erkek katılımcı sayısının çok olmasını zorunlu hale getirmektedir.

Tablo 2. Yaşa Göre Dağılım

Yaşa Göre Dağılım	S	%
18-25	11	4,7
26-30	30	12,8
31-40	78	33,2
41-50	90	38,3
51-60	20	8,5
61+	0	0
Cevapsız	6	2,6
Toplam	235	100,0

Yaş değişkeni açısından örneklem dağılımına baktığımızda 18-25 arası %4,7 ile en az yaş grubuna sahip olan grubu görüyoruz. 26-30 arası %12,8, 31-40 arası %33,2, 41-50 arası %38,3 ile en fazla katılımcının olduğu yaş grubumuzdur. 51-60 arası %8,5, oranında katılımcı vardır. Görüldüğü gibi en yüksek oranı %38,3 katılımla 41-50 yaş arası grup oluşturmaktadır. En düşük oranı ise %4,7 katılımla 18-25 yaş arası grup oluşturmaktadır.

Tablo 2'ye baktığımızda örneklem grubumuzun çoğunluğunun 41-50 yaş ve 31-40 yaş arasında olduğu görülmektedir. Bu durum deneklerimizin büyük çoğunluğunun mesleki tecrübesinin olduğunu göstermektedir.

Ülkemizdeki gençlerin devlet memuru olup bir işe başlama yaşları, ortalama göz önünde bulundurulacak olursa, gençler 25 yaş civarında devlet memuru olabilmektedirler. 18-25 yaş arasındaki katılımcılarımızın oranın %4,7 gibi düşük oranda çıkmasının temel sebeplerinden birisi budur. Ayrıca 61+ yaş üzerinde hiç katılımcımızın olmaması, DİB'te görev yapan görevlilerimizin 50-55 yaşlarında emekli olabilme fırsatı yakalamaları, görevlilerinde 61 yaş üstüne gelmeden emekliliği tercih etmeleridir. DİB resmi verilerine göre personel sayısı her ne kadar 2003'ten 2014'e kadar %50'nin üzerinde artış gösterse de personelin büyük çoğunluğu 2003 yılından önce göreve başlamıştır. Bu durumda

⁸⁷ *Dib istatistikler*, Kaynak: <http://www.diyamet.gov.tr/tr/kategori/istatistikler/136> (Erişim Tarihi: 11 Mart 2015).

katılımcılarımızın yaşlarının 25 yaş civarında görevlerine başladıkları kabul edilirse, yaşlarının şuan itibariyle 35-40 yaşın civarında ya da üzerinde olması muhtemel olacaktır.

Yeni atanan görevlilerin hemen hepsi öğrenimlerine devam etmektedirler. Öğrenimlerini tamamladıktan sonra başka kurumlara veya DİB içerisinde üst göreve geçmektedirler. Fakat 41-50 yaş üzerindeki görevlilerin birçoğu öğrenimlerine devam etmemekte, devam edenlerin de çoğunluğu 2 yıllık açık öğretim okumaktadırlar. Ayrıca 41-50 yaş aralığında öğrenimine devam edenlerin büyük çoğunluğunun da DİB'ten ayrılma, başka üst bir göreve geçme gibi bir niyeti de yoktur. Bu gibi durumlar görevlilerin yaş aralığı yoğunluğunun 41-50 yaş aralığında olmasına neden olmuştur.

Tablo 3. Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni duruma göre Dağılım	S	%
Evli	209	88,9
Bekâr	15	6,4
Boşanmış	1	,4
Dul	1	,4
Cevapsız	9	3,8
TOPLAM	235	100,0

Tablo 3'e göre deneklerin %88,9'u evli, %6,4'ü bekâr, az miktarda %0,4 boşanmış ve %0,4 dul bulunmaktadır. Medeni duruma göre örneklemimizin çok büyük çoğunlukla evlilerden oluştuğu görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) 2013 yılı verilerine göre, Türkiye'de evlenme yaşı erkelerde 26,8, kadınlarda ise 23,6'dır.⁸⁸ Bu ortalamaları dikkate aldığımızda, katılımcılarımızın çok büyük çoğunluğunun 30 yaş ve üzeri yaşta olduğu görülmüştür. Ayrıca din görevlisinin evli olması, halk nezdinde daha etkin konuma gelmesine, daha kaliteli din hizmeti vermesine vesile olmaktadır. Ayrıca dul, boşanmış ve bekâr sayılarının düşük oranda olması, din görevlilerinin evlilik müessesesine önem verdiğini düşündürmektedir.

⁸⁸ Tuik, evlenme –boşanma istatistikleri, Kaynak:<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16051> (Erişim Tarihi: 18 Mart 2015).

Tablo 4. En Son Mezun Olunan Okula Göre Dağılımı

En Son Mezun Olunan Okula Göre Dağılım	S	%
İHL veya dengi Lise	35	14,9
İlahiyat Önlisans	111	47,2
İlahiyat Fakültesi	31	13,2
Herhangi bir 4 yıllık Fakülte	19	8,1
Herhangi bir Yüksekokul	19	8,1
Yüksek Lisans	11	4,7
Başka	1	0,4
Toplam	235	100,0

Tablo-4'e baktığımızda farklı eğitim düzeyinde deneklerin katılmış olduğunu görüyoruz. Buna göre en son mezun olunan okul açısından, İHL veya dengi Lise %14,9 İlahiyat Ön lisans %47,2, İlahiyat Fakültesi mezunları %13,2, Herhangi bir yüksekokul %8,1, herhangi bir 4 yıllık fakülte %8,1, Yüksek lisans %4,7'dir. Örneklemimizin çoğunluğunu %47,2 ile İlahiyat Önlisans mezunlarından oluşturmaktadır. Onun hemen peşini ise %14,9 ile İHL veya dengi lise mezunları takip etmektedir.

Çağın bir gerekliliği olarak ilmin önemi geçmişte olduğu gibi günümüzde de artmaya devam etmektedir. Katılımcılarımızın 4 yıllık üniversite mezun oranının düşük olduğu tespit edilmiştir. Genç katılımcılarımıza baktığımızda ise; çoğunluğunun örgün eğitim veya açık öğretim yoluyla eğitimlerine devam ettikleri görülmüştür. Son yıllarda hızlı ve çok sayıda alınan din görevlileri genç yapıyı oluşturmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine baktığımızda DİB personel sayısının son 10 yılda %50 üzerinde bir artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Eğitim imkânlarının şu an çok olması, genç din görevlilerinin faydalanmalarına imkân vermiştir.

Genç katılımcıların eğitimlerine devam etmelerinin bir diğer nedeni de, Diyanet İşleri Başkanlığı personeline son yıllarda özlük hakları getirilmiş olması ve sınavlar yapılarak görevde yükselme imkânlarının sağlanmasıdır. Bu sınavlarda da genellikle DİB mensuplarına 4 yıllık İlahiyat Fakültesi bitirmiş olma şartı veya lisans mezunu olma şartı koşulmaktadır. Uzman imam-hatiplik, vaiz ve vaizelik, murakıplık, şeflik, yurt dışında görevlendirme vb. sınavlar din görevlilerinin eğitime önem vermelerinin sebebidir. Ayrıca din görevlilerinin görevlerinde yükselme arzusu, çağın gereklerine göre kendini yenileme ihtiyacı ve dinin ilk emri olan "oku" ayeti kerimesi, din görevlisini eğitime çeken sebepler arasında yerini almıştır. Bu durumda din görevlilerinin eğitime başvurularında hem dünyevi hem de uhrevi düşünceler yer almaktadır

Son yıllarda ülkemizdeki üniversiteleşme oranı oldukça artmıştır. Özellikle örgün ve açık öğretimden hizmet veren yüksekokullardaki sayı hayli fazladır. Bu artıştan din görevlileri de nasibini almıştır. Mevcut orana baktığımızda deneklerimizin yüksek oranda sınavsız geçiş hakkı bulunan İlahiyat Önlisans okudukları görülmüştür. Yaptığımız mülakatlarda din görevlileri dikey geçiş sınavını kazandıkları takdirde lisans mezunu olmak istediklerini söylemişlerdir. Bazı katılımcılarda DİB'in her personeline İlitam (İlahiyat Lisans Tamamlama)'dan lisans eğitimi hakkı kazandırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Görev yılı 20 yılı aşkın olan katılımcılar artık eğitimin onlardan geçtiğini ve derslerde zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Genç katılımcıların eğitimlerine devam etmeleri, din görevlilerinin lisans mezunu olmak istemeleri eğitime ve ilme verdikleri önemi göstermektedir.

Tablo 5. Çorum'da Çalışma Süresi

Kaç yıldır Çorum'da çalışıyorsunuz?	S	%
1-5	72	30,6
6-10	43	18,3
11-15	41	17,4
16-20	25	10,6
21-25	23	9,8
26+	24	10,2
Cevapsız	7	3,0
Toplam	235	100,0

Tablo-5'e baktığımızda deneklerin çoğunluğu %30,6 katılım ile 1-5 arası yıldan beri Çorum'da çalışanlardan oluştuğu görülmektedir. En az katılımın ise %9,8 katılım ile 21-25 yıl arası çalışanlar olduğu görülmektedir. 6-10 yılları arası çalışan %18,3, 11-15 arası çalışan %17,4, 16-20 arası %10,6, 26 ve fazlası %10,2 ve bu alanı cevapsız bırakanlar ise %3,0 olduğu görülmektedir.

DİB özellikle 2003 yılından sonra personel alımında büyük alımlar yapmıştır. Mevcut personel sayısının %50 civarını 2003 yılından sonra gerçekleştirmiştir. Bundan dolayı 1-5 ve 6-10 yılları arası Çorum'da çalışma süresinin toplamda %48,9 çıkma sebebi olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6. Meslekteki Süreye Göre Dağılım

Kaç yıldır bu mesleği yapıyorsunuz?	S	%
1-5	45	19,1
6-10	52	22,1
11-15	19	8,1
16-20	25	10,6
21-25	37	15,7
26+	38	16,2
Cevapsız	19	8,1
Toplam	235	100,0

Tablo-6'ya baktığımızda deneklerin çoğunluğu %22,1 ile 6-10 arası yıldan beri bu mesleği yaptığı görülmektedir. Hemen bunu %19,1 ile 1-5 arası takip etmektedir. 11-15 arası %8,1, 16-20 arası %10,6, 21-25 arası %15,7, 26 ve fazlası %16,2 ve cevapsız bırakanlarınsa %8,1 olduğu görülmektedir.

Bu mesleği yapanların oranlarının 1-5 ve 6-10 yılları arasında yoğunlukta olmasının nedeninin, yaklaşık son 10-12 yıldır din görevlisi alımlarının hızlı ve çok sayıda olmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Çünkü 2003 yılında DİB toplam personel sayısı 74.114'ken 2012 yılına gelindiğinde bu sayı 105.452'ye çıkmıştır.

Tablo 7. Meslekteki Dağılım

Mesleklere göre dağılım	S	%
İmam-Hatip	153	65,1
Müezzin-Kayyım	28	11,9
Kur'an Kursu Öğreticisi	46	19,6
Cevapsız	8	3,4
Toplam	235	100,0

Tablo-7'de mesleklere göre dağılıma baktığımızda din görevlilerinden imam-hatiplerin %65,1 katılımı ile ilk sırada yer aldığını görmekteyiz. İkinci sırada %19,6 katılımı ile Kur'an kursu öğreticilerinden oluşmaktadır. %11,9 katılımı ile müezzin-kayyımlar ise son sırada yer almaktadır. Cevap vermeyenlerin oranı ise %3,4 orana sahiptir.

Diyanet İşleri Başkanlığının resmi sitesindeki verilere göre: 78590 İmam-hatip, 11736 müezzin-kayyım, 20094 Kur'an kursu öğreticisinin görev yaptığını, cinsiyetle ilgili tablomuzda vermiştik. Türkiye'de görev yapan toplam din görevlileri oranlarıyla çıkan sonuçtaki oranların çok yakın oldukları görülmektedir. Katılımcılarımızın büyük çoğunluğunun imam-hatiplerden oluşması, ikinci sırada yaklaşık %20'lik payı ile Kur'an

kursu öğreticilerin gelmesi ve %11,9 katılımıla müezzin-kayımlardan oluşması çalışmamızın Türkiye’deki din görevlilerini temsil etmesi açısından önem arz etmektedir.

Tablo 8. Görev Yapılan Yerleşim Birimi

Görev yapılan yerleşim birimine göre dağılım	S	%
Köy	115	48,9
Mahalle	10	4,3
İl merkezi	102	43,4
Başka..	2	0,9
Cevapsız	6	2,6
Toplam	235	100,0

Katılımcılarımızın %48,9 katılımıla büyük çoğunluğu köylerde görev yapmaktadırlar. %4,3’ü mahallelerde, %43,4’ü ise il merkezinde görev yapmaktadırlar. %0,9 başka şikkını işaretleyerek belde ve bucaklarda görevli olduklarını belirtmişlerdir. %2,6’lık kısım ise soruyu cevapsız bırakmıştır. Çorum iline bağlı 300 civarında köyün bulunması ve yaklaşık her caminin bir görevlisinin bulunması deneklerimizden çoğunun köyden olmasının sebebidir. Yine il merkezine bağlı camilerin sayıca çok olması ve her caminin görevlisinin olması, il merkezinden katılımcı oranımızın yüksek olmasının sebebidir.

Tablo 9. Gelir Durumuna Göre Dağılım

Gelir durumlarına göre dağılım	S	%
Düşük	6	2,6
Orta	88	37,4
İyi	118	50,2
Çok iyi	14	6,0
Cevapsız	9	3,8
Toplam	235	100,0

Tablo-9’a baktığımızda katılımcılarımızın büyük çoğunluğu %50,2 katılımıla İyi gelirlilerden oluşmaktadır. Devamında %37,4’ü orta gelirli, %2,6’sı düşük gelirli olduğunu, %6,0 ekonomik gelirinin kendisine göre çok iyi olduğunu belirtmiştir. %3,8 oranında katılımcı ise bu alanı cevapsız bırakmıştır.

Katılımcılarımızın çoğunun gelir durumunun iyi olmasının sebebinin son yıllarda DİB personeline özlük haklarının verilmesi, maaşlarında yapılan iyileştirmeler ve dengelemeler neticesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Bunun yanı sıra din görevlilerinin arıcılık, tarım ve

hayvancılık gibi ek işlerle uğraşıyor olması gelir durumlarının iyi olmalarının bir diğer sebebidir.

Tablo 10. Mesleki Yeterliliği Değerlendirmeye Göre Dağılım

Mesleki yeterliliği değerlendirmeye göre dağılım	S	%
Çok yeterli	5	2,1
Yeterli	178	75,7
Fikrim yok	18	7,7
Yetersiz	13	5,5
Çok yetersiz	1	0,4
Cevapsız	20	8,5
Toplam	235	100,0

Tablo-10'da mesleki yeterliliği değerlendirmeye göre katılımcılarımız, %75,7 katılımı kendilerini yeterli görmektedirler. Devamında ise %7,7 katılımı fikrim yok seçeneğini işaretlemişlerdir. %5,5 katılımı din görevlileri kendilerinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. %2,1 katılımı çok yeterli seçeneğini işaretlemişlerdir. %0,4 çok yetersiz olduğunu belirtmiştir. Cevapsızların ise %8,5 olduğu görülmüştür.

Bir mesleği icra eden kişilerde belli donanımların olması gerekmektedir. Kişinin mesleğinde mutlu ve başarılı olmasının ilk ve temel basamağı, mesleğiyle ilgili sahip olduğu donanımdan geçer. Din görevlisinin de diğer mesleklerde olduğu gibi verimli olabilmesi için mesleki donanımının tam olması gerekir. Çünkü din görevlisinin etkililiği açısından bilgi eksikliğini cemaat affetmemektedir. Bilimsel ve kültürel değişimlerin hızla yaşandığı modern çağımızda din görevlisinin mesleğinde kendisini yeterli görmesi, problem alanının çözümü açısından, toplumla bütünleşip görev misyonunu yerine getirebilmesi açısından önem arz etmektedir. Deneklerimizin bu aşamada anketimize verdikleri cevap anlamlı olup amacımıza hizmet etmektedir.

Katılımcılarımızın büyük çoğunluğunun kendisini mesleki anlamda yeterli görmesi problem alanımızın çözümüne katkı sunmaktadır.

2. Din Görevlileri ve Popüler İnanışlarla İlgili Bulgular

Tablo 11. Din ve Dindarlık Algısını Değiştirme

Din görevlileri bireylerin din ve dindarlık algılarını değiştirebilirler	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,9
Katılmıyorum	21	8,9
Kararsızım	6	2,6
Katılıyorum	136	57,9
Tamamen Katılıyorum	66	28,1
Cevapsız	4	1,7
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda deneklerimiz “Din görevlileri bireylerin din ve dindarlık algılarını değiştirebilirler” ifadesine %57,9 katılıyorum ve %28,1 tamamen katılıyorum cevabını vererek din görevlilerinin bireylerin din ve dindarlık algılarını değiştirebileceğini ifade etmişlerdir. %0,9 kesinlikle katılmıyorum, %8,9 katılmıyorum, %2,6’sı ise kararsızım seçeneğini tercih etmiştir. %1,7 denek ise bu ifadeyi cevapsız bırakmıştır.

Din görevlisi yaşadığı topluma ışık tutan ve yön veren kimsedir. Din adına görevlerini yerine getirebilmesi için kendisini bu şekilde hissetmesi ve bu şuur altında olması gerekir. Din ve din adamı önemi hiçbir zaman kaybetmemiştir. Toplumda meydana gelen inanç ve tutumların şekillenmesinde ve oluşmasında birçok unsur rol oynamaktadır. Fakat en başta bireyin din ve dindarlık algısında camii ve din görevlisi rol almaktadır.

Her insan mensubu olduğu dinle ilgili az ya da çok bilgiye sahiptir. Önemli olan bilginin çokluğu değil o bilginin nasıl kullanıldığıdır. Bireylerin din ve dindarlık yaşantılarında önemi haiz olan ehliyet sahibi din görevlileri sorduğum soruda bireylerin din ve dindarlık algılarına yön verebileceklerini belirtmişlerdir. Çıkan bu netice bizi misyon sahibi olan din görevlilerinin üzerine düşen sorumluluğun farkında olduğu sonucuna ulaştırmıştır.

Tablo 12. Örneklem Grubunun, “Halk Arasında Bid’at Ve Hurafe Yaygındır.” İfadesine Göre Katılımı

Halk arasında Bid’at ve Hurafe yaygındır	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,9
Katılmıyorum	2	0,9
Kararsızım	4	1,7
Katılıyorum	127	54,0
Tamamen Katılıyorum	100	42,6
Cevapsız	0	0,0
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda katılımcılarımız “Halk arasında bid’at ve hurafe yaygındır.” ifadesine, din görevlilerinin bu ifadeye neredeyse tamamı katıldığını ya da tamamen katıldığını belirtmişlerdir. Deneklerimiz %54,0’ü bu ifadeye katıldıklarını, %42,6’sı ise tamamen katıldığını belirtmiştir. %1,7’si ise kararsız olduğunu, %0,9 kesinlikle katılmadığını, yine katılmıyorum cevabını %0,9’u vermiştir.

Çorum ili popüler halk inanışları açısından oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Çorum ilinin popüler dindarlıkta zengin bir yapıya sahip olması aynı zamanda bid’at ve hurafenin de çokluğunu göstermektedir. Bunların bir kısmını incelememiz içine almış bulunmaktayız. Deneklerimizin %96,6’sı, neredeyse tamamı halk arasında bid’at ve hurafenin yaygın olduğunu söylemişlerdir.

Bir toplumda halk inanışlarının resmi dinle iç içe işlev gördüğü bazen de birbirlerinin yerine geçecek şekilde işlev gördüğü yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkmıştır. İnsanların bir taraftan inanışlara devam etme isteği diğer taraftan da resmi dinle olan münasebetine ters düşmemek için zaman zaman ikisini bir arada yürütmeye çalışmıştır. Halk arasında birbirine alternatif işlevler yüklenen bu inanışlar varlığını her zaman açıktan değil genellikle üstü örtülü bir şekilde devam ettirmiştir.

Popüler din ile resmi- normatif din arasında bazı karşıtlıkların olduğu doğrudur ancak popüler dine “hak dininin mutlak anlamda karşısında” bir işlev yüklenemez. Zaman zaman hak dini (?)” ismi verilen mutlak sübjektif ve pozitif kategorinin iddiası açısından düşünüldüğünde, “popüler” in zıddı olan yüksek sınıfların din anlayışı arasında da “hak din”e aykırı davranışlar bulunabilir.⁸⁹

⁸⁹ Mustafa Arslan, *Popüler Dini Yönelimlerin İncelenmesinde Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri*, Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 6, No. 15, 2008, s. 16.

Halk arasında yaygın olan din kaynaklı uygulamalar aynı zamanda din-toplum arasındaki uygulamaları ve etkileşimleri gösterir. Halk arasındaki dini uygulamalar sadece dini tezahürlerle sınırlı kalmaz, içerisinde yerel birçok inanışı barındırır. Bu inanışlar arasında yer yer bid'at ve hurafelerde yerini alır. Bu unsurlar zamanla evrensel dinlerin varlığıyla bütünleşip “popülerleşir”. İlin ilerlemesi, şehirleşmenin yaygınlaşması, ticari ilişkiler, turizm, evrensel dinlerin gelişimi ile yerele veya başka dine ait inanç ve uygulamalar varlığını üstü kapalı sürdürür ve farklı şekillerde kendini gösterir. Bu oluşumu popüler din çatısı altında değerlendirmek istiyoruz. Bid'at, hurafe ve halk inanışlarını incelerken bu kavramları dinin direk dışında değerlendirmemiz ve tamamen dine ters bir durum olarak gösterme durumumuz bulunmamaktadır. Aslolan bu inanışların analizini yapmaktır.

Tablo 13. Örneklem Grubunun, “Sırf Görev Yerimde Olay Çıkmasını Diye Bazen Din Dışı Uygulamalara Sessiz Kalıyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Sırf görev yerimde olay çıkmasını diye bazen din dışı uygulamalara sessiz kalıyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	57	24,3
Katılmıyorum	96	40,9
Kararsızım	18	7,7
Katılıyorum	48	20,4
Tamamen Katılıyorum	11	4,7
Cevapsız	5	2,1
Toplam	235	100,0

Örneklem grubumuzun “Sırf görev yerimde olay çıkmasını diye bazen din dışı uygulamalara sessiz kalıyorum” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda din görevlilerimizin %40,9’u bu ifadeye katılmadıklarını, %24,3 kesinlikle katılmadığını belirtmişlerdir. %20,4’ü ise katılıyorum, %4,7 tamamen katılıyorum , %7,7, kararsızım cevabını vermiştir. %2,1 cevapsız kalmıştır.

Din görevlisinin yaptığı işten tatmin olması mesleğindeki verimini artırır. Bireyin mesleğinde mutlu ve başarılı olabilmesi için sahip olduğu değer yargıları ile mesleğinin uyum içerisinde olması gerekir. Din görevlisi bulunduğu toplumda köprü görevi görebilmeli adeta toplumun tuzu biberi olmalı, topluma düzen ve ahenk verebilmelidir. Yeri geldiğinde toplumla sessizleşen, yeri geldiğinde avukat gibi konuşan bir önder olmalıdır. Kısacası topluma yön verebilmelidir. Bunlarla birlikte yaklaşık %25 oranla katılıyorum ve tamamen katılıyorum tercihini işaretlemeleri, din görevlisinin misyonunu yerine getirebilmesi açısından azımsanmayacak bir orandır. Böyle bir oranın çıkmasının din görevlisinin yaptığı işten tatmin

olma derecesinin düşük olan görevlilerde olduğunu düşünmekteyiz. Yine yaptığımız mülakatlarda görevlilerimizden bazıları öğrenci olduklarını, öğrenimlerine devam etmeleri için uyum içinde olmalarının, ses çıkarmamalarının daha uygun olacağını söylemişlerdir.

Tablo 14. Örneklem Grubunun, “ Yanlış Dini Uygulamaları Söylediğimde Halktan Olumsuz Tepki Alıyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Yanlış dini uygulamaları söylediğimde halktan olumsuz tepki alıyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	12	5,1
Katılmıyorum	66	28,1
Kararsızım	16	6,8
Katılıyorum	107	45,5
Tamamen Katılıyorum	26	11,1
Cevapsız	8	3,4
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda katılımcılarımızın “Yanlış dini uygulamaları söylediğimde halktan olumsuz tepki alıyorum.” İfadesine %45,5 katılıyorum, %11,1 tamamen katılıyorum, %28,1 katılmıyorum, %5,1 kesinlikle katılmıyorum, %6,8 kararsızım cevabını vermiştir. %3,4 cevapsız bırakmıştır. Konuyla ilgili Örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevapları incelediğimizde katılımcılarımızın bu ifadeye katılanların ve tamamen katılanların oranını yüksek çıkararak yanlış uygulamaları söylediklerinde halktan olumsuz tepki aldıklarını ifade etmişlerdir.

Din görevlisinin görevini hakkıyla ifa edebilmesi için dış tepkilerden ve engellemelerden uzak olması, yanlış dini uygulamaları gördüğünde usulüne uygun müdahale hakkına sahip olması, doğruları gönül rahatlığı içerisinde anlatabilmesi gerekir. Katılımcılarımızın çoğunluğunun bu ifadeye tamamen katılıyorum ve katılıyorum ifadesini tercih etmeleri, din görevlisinin dinin özünü hakkıyla anlatabilmesi açısından dolayısıyla yanlış dini uygulamaların görünürlüğü azalması açısından önüne çıkan bir engel olarak değerlendirilebilir. Ayrıca din görevlisinin yanlış dini uygulama sonucu halktan olumsuz tepki alması popüler uygulamaların ne kadar yerleştiğini gösteren bir durumdur.

Tablo 15. Örneklem Grubunun, “Cami Dışında Halkla İlgilenmek Onlar Üzerindeki Etkimi Artırıyor.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Cami dışında halkla ilgilenmek onlar üzerindeki etkimi artırıyor.	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	2	0,9
Katılmıyorum	12	5,1
Kararsızım	10	4,3
Katılıyorum	122	51,9
Tamamen katılıyorum	84	35,7
Cevapsız	5	2,1
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda deneklerimiz “Cami dışında halkla ilgilenmek onlar üzerindeki etkimi artırıyor.” İfadesine %51,9 katılıyorum, %35,7 tamamen katılıyorum, %5,1 katılmıyorum, %0,9 kesinlikle katılmıyorum, %4,3 kararsızım cevabını vermiştir. %2,1 cevap vermemiştir.

Din görevlisi ile toplum arasındaki etkileşimi ortaya koyabilmek için, din görevlisinin sosyal alan olarak toplum ile diyalogunun ortaya konması gerekmektedir.⁹⁰ Din görevlisinin bireylerin ve toplumların üzerinde etki bırakabilmesi ve görevini layıkıyla yapabilmesi için onların duygu ve düşünce dünyalarını anlaması gereklidir. Bireylerin ve toplumların dini yaşayışlarının şekillenmesinde ve din görevlisinin etkililiğinin artmasında, din görevlisinin cemaatiyle sadece camii içerisinde ilgilenmesi yetersiz kalmaktadır. Çünkü insanların dini yaşantısı camiden ibaret değildir. Hayatının her anında dinin izlerine rastlanır. Dolayısıyla halk din görevlisini hep arasında görmek istemektedir. Din görevlisinin halkın içine girip empati yapması, cami dışında halkın dini ve dünyevi sorunlarıyla ilgilenmesi, etkililiğini artıracak hususlardandır. Mevlit, cenaze, sünnet törenleri, nikâh merasimi, asker uğurlama, hasta ziyareti, sosyal ve dini etkinliklerde bulunması bunların başında gelmektedir.

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevapları incelediğimizde deneklerimiz “Camii dışında halkla ilgilenmek onlar üzerindeki etkimi artırıyor” ifadesine % 51,9 oranla katılıyorum, %35,7 oranında ise tamamen katılıyorum cevabını vererek din görevlisinin cami dışında da aktif olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

⁹⁰ Yusuf Yıldırım, *İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Din Görevlisi Olarak Atanmasının Dini Hayat Üzerindeki Sosyolojik Analizi (Birecik ve Köyleri Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2006, s. 48.

Tablo 16. Örneklem Grubunun, “ Halkın Din Dışı Uygulamalarını Gördüğümde Suçluluk Duyuyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Halkın din dışı uygulamalarını gördüğümde suçluluk duyuyorum.	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,4
Katılmıyorum	26	11,1
Kararsızım	12	5,1
Katılıyorum	125	53,2
Tamamen Katılıyorum	61	26,0
Cevapsız	3	1,3
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda katılımcılarımız “Halkın din dışı uygulamalarını gördüğümde suçluluk duyuyorum” ifadesine %53,2 katılıyorum, %26,0 tamamen katılıyorum cevabını vererek din görevlilerinin halkın din dışı uygulamalarını gördüklerinde suçluluk duyduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca %11,1 katılmıyorum, %3,4 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. %1,3 cevapsız bırakmıştır.

Bir işi hakkıyla yerine getirebilmek için sorumluluk sahibi olmak gerekir. İslam dininde Allah kulundan yapmış olduğu işleri sağlam ve güzel yapmasını istemiş, bundan hoşnut olacağını bildirmiştir. Din görevlisinin din dışı uygulamaları gördüğünde suçluluk hissetmesi görevine olan hassasiyetini göstermektedir. Din görevlilerimizin büyük çoğunluğunun bu ifadeye tamamen katılıyorum ve katılıyorum tercihini kullanmaları, din dışı uygulamalarda vicdanen rahatsızlık hissetmesi görevini hakkıyla yapmak istemesinin ve sorumluluk sahibi olmasının neticesidir.

Tablo 17. Örneklem Grubunun, “Dinden Olmasa Bile Bu Tip İnanışların Kişinin Manevi Hayatına Katkı Sağladığına İnanırım” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Dinden olmasa bile bu tip inanışların kişinin manevi hayatına katkı sağladığına inanırım	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	38	16,2
Katılmıyorum	83	35,3
Kararsızım	32	13,6
Katılıyorum	60	25,5
Tamamen Katılıyorum	14	6,0
Cevapsız	8	3,4
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun, “Dinden olmasa bile bu tip inanışların kişinin manevi hayatına katkı sağladığına inanırım” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %16,2

kesinlikle katılmıyorum, %35,3 katılmıyorum, %13,6 kararsızım, %25,5 katılıyorum, %6 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %3,4 cevapsız bırakmıştır.

Katılımcı din görevlilerimiz, din dışı uygulamaların kişinin manevi dünyasına hizmet etmediğine inanmaktadır. Bu ifadeye toplam %51,5 oranla kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum şikkını tercih ederek din dışı inanışların kişinin manevi hayatına katkı sağlamadığını düşündüklerini göstermiştir.

Tablo 18. Örneklem Grubunun, “Popüler Halk İnanışı Konusunda Halk Benim Uyarılarımı Dinliyor.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Popüler Halk inanışı konusunda halk benim uyarılarımı dinliyor	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,4
Katılmıyorum	27	11,5
Kararsızım	57	24,3
Katılıyorum	117	49,8
Tamamen Katılıyorum	23	9,8
Cevapsız	3	1,3
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda katılımcılarımız “Popüler halk inanışı konusunda halk benim uyarılarımı dinliyor” ifadesine %3,4 kesinlikle katılmıyorum, %11,5 katılmıyorum, %24,3 kararsızım, %49,8 katılıyorum, %9,8 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %1,3 cevapsız bırakmıştır.

Toplumsal hayat içerisinde bireyin inanış, ibadet ve ahlakla ilgili duygu düşünce davranış ve uygulamaları ve bunlara bağlı olarak dış dünyaya yansıyan yaşayışlarının neticesi olan dini yaşantının devam ettirilmesinde önemli olan iki etken vardır. Bunlardan birincisi, bir cemaat içerisinde bulunma, ikincisi ise, onun bu dini yaşantısına rehberlik eden, daha geniş bir anlamda cemaatin dini yaşantısının yürütülmesini üstlenen din görevlisidir.⁹¹

Görev yaptığı alan içerisinde din görevlisinin etkililiği için dinin öz değerlerini koruyarak, halkı doğru aydınlatabilecek ve bireylere dini ve dünyevi anlamda yön verecek kapasitede olması gerekmektedir. Halk nezdinde uyarılarımızın dinlenmesi tek taraflı değerlendirilebilecek bir husus değildir. Örneklem grubumuzun halkın uyarılarını dinlediklerini ifade etmeleri mesleki temsil ve kabiliyet güçlerini de ifade eden bir durumdur. Sonuç olarak din görevlilerine göre, din görevlilerinin büyük oranla halkı aydınlattığı ve uyarılarının neticesinde halkın kendilerini dinlediklerini söyledikleri ortaya çıkmıştır.

⁹¹ Yıldırım, a.g.e, s.49

Tablo 19. Örneklem Grubunun, “Uyarılarım Erkekler Üzerinde Daha Etkili Oluyor.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Uyarılarım erkekler üzerinde daha etkili oluyor	S	%
Kesinlikle katılmıyorum	6	2,6
Katılmıyorum	44	18,7
Kararsızım	44	18,7
Katılıyorum	102	43,4
Tamamen Katılıyorum	23	9,8
Cevapsız	16	6,8
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Uyarılarım erkekler üzerinde daha etkili oluyor” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %2,6 kesinlikle katılmıyorum, %18,7 katılmıyorum, %18,7 kararsızım, %43,4 katılıyorum, %9,8 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %6,8 cevapsız bırakmıştır.

Cinsiyet ile ilgili düşüncemizin oluşmasında kurulmasında G. Mensching’in “Kadınlar, erkeklerden daha çok popüler inanış ve uygulamalara meyyaldirler” görüşünden hareket edilmiştir. Ayrıca, R. Patai ve E. Gellner’de bu konuda aynı tespitleri yapmaktadır.⁹² Mustafa Arslan “Türk Popüler Dindarlığı” çalışmasında hipotezini kadınlar arasında popüler dindarlık erkeklere göre daha fazladır, şeklinde kurgulamış ve sonuçlara göre bu hipotez doğrulanmamıştır.

Popüler dindarlıkla ilgili yapılan çalışmaları incelediğimizde popüler dindarlığının kadınlar arasında daha çok var olduğu belirlenmiştir. Fakat bazı çalışmalarda popüler dindarlık düzeyinde erkeklerin daha öne geçtiği, bazen aynı oranda olduğu da saptanan bir diğer durumdur.

Biz burada bu ifadeyi kadınlar arasında popüler dindarlığın daha yaygın olduğunu düşünerek öne sürdük. Bu düşüncemizde de Çorum ilimizde bizzat 5 yıl din görevlisi olarak görev yaparken gördüğüm durumlar etkili oldu. Ayrıca gerek medyada gerekse de karşılaştığımız popüler dindarlık durumlarında kadınların daha göze çarpması gözlemlediğim bir diğer durumdu. Din görevlilerinden imam-hatiplerin sayıca çok olması ve erkeklerin din görevlisini kadınlara göre daha fazla görme, istişare etme imkânının olması, kadınların erkeklere göre popüler dindarlık ortamlarının çok olması (mevlit, piknik, kahve falı vb.) kanaatimizi güçlendirmişti. Tüm bunları göz önünde bulundurarak sorularımızı oluşturduk.

⁹² Arslan, a.g.e, s. 203.

Çıkan netice her ne kadar yüksek bir orana sahipse de tablo 20'deki netice bu durumu doğrular vaziyette değildir.

Tablo 20. Örneklem Grubunun, “Uyarılarım Kadınlar Üzerinde Daha Etkili Oluyor.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Uyarılarım kadınlar üzerinde etkili oluyor	S	%
Kesinlikle katılmıyorum	8	3,4
Katılmıyorum	31	13,2
Kararsızım	39	16,6
Katılıyorum	120	51,1
Tamamen katılıyorum	33	14,0
Cevapsız	4	1,7
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Uyarılarım kadınlar üzerinde daha etkili oluyor” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %3,4 kesinlikle katılmıyorum, %13,2 katılmıyorum, %16,6 kararsızım, %51,1 katılıyorum, %14,0 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %1,7 cevapsız bırakmıştır.

Aynı katılımcılarımızın bir alt ifade de yer alan “uyarılarım kadınlar üzerinde etkili oluyor” ifadesine tamamen katılanların ve katılanların tercih oranlarının daha yüksek olması düşüncemizi sarsan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Popüler inanışların kadınlar üzerinde daha yaygın olduğunu düşünerek, din görevlisinin erkekler üzerinde daha belirgin bir konuma sahip olduğunu düşündük. Toplumsal ve bireysel dini yaşantıda kadınların bir takım popüler dini inanışları yaşadıkları ve yaşattıkları bizim gözlemlediğimiz bir durumdu. Din görevlilerine göre kadınların uyarıları dikkate alma oranı erkeklere göre yüksek olsa da aralarında çok fazla fark bulunmamaktadır. Tüm bunlarla birlikte ulaşılan neticenin örneklem grubumuzdaki din görevlilerinin düşünceleri olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir.

Tablo 21. Örneklem Grubunun, “ Cenazelerde Telkinin Şart Olmadığını Kolaylıkla Anlatıyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Cenazelerde telkinin şart olmadığını kolaylıkla anlatıyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	19	8,1
Katılmıyorum	67	28,5
Kararsızım	56	23,8
Katılıyorum	64	27,2
Tamamen katılıyorum	14	6,0
Cevapsız	15	6,4
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Cenazelerde telkinin şart olmadığını kolaylıkla anlatıyorum” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %8,1 kesinlikle katılmıyorum, %28,5 katılmıyorum, % 23,8 kararsızım, %27,2 katılıyorum, %6,0 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %6,4 cevapsız bırakmıştır.

Katılımcılarımızın burada %34’e varan katılıyorum ve tamamen katılıyorum cevabını vermeleri aslında beklediğimiz bir sonuç değildir. Yapılan mülakatlarda din görevlileri telkin duasının kesinlikle yapıldığını ifade etmişlerdir. Katıldığımız cenaze törenlerinde de telkin duasının yapıldığı gözlemlerimiz arasındadır.

Tablo 22. Örneklem Grubunun, “Definden Sonra Telkin Duası Okumadan Mezarlıktan Dönebiliyorum” İfadesine Katımına Göre Dağılımı

Definden sonra telkin duası okumadan dönebiliyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	28	11,9
Katılmıyorum	101	43,0
Kararsızım	32	13,6
Katılıyorum	28	11,9
Tamamen Katılıyorum	12	5,1
Cevapsız	34	14,5
Toplam	235	100,0

“Örneklem grubunun “Definden sonra telkin duası okumadan dönebiliyorum” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %11,9 kesinlikle katılmıyorum, %43,0 katılmıyorum, %13,6 kararsızım, %11,9 katılıyorum, %5,1 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %14,5 cevapsız bırakmıştır.

Çorum’da yaygın olan ritüellerden birisi de definden sonra cenazeye verilen telkindir. Katılımcılarımızın definden sonra telkin duası okumadan dönebiliyorum ifadesine katılmayanların oranlarının yüksek olması bu ritüelin halk nezdinde ne kadar kalıplaştığının bir göstergesidir. Mülakatta bulunduğumuz din görevlileri cenazelerde telkini muhakkak yaptıklarını, halkın bunu dini bir zorunluluk gibi algıladığını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte bu ifadeye, katılıyorum ve tamamen katılıyorum ifadelerini tercih eden katılımcılarında bulunması dikkat çekicidir. Tablo 21 ve tablo 22’deki oranların arasında paralellik olması tahminlerimiz dâhilindeydi. Çünkü ifadeler birbirleriyle bütünlük göstermektedir. Telkinin kalıplaşmış olması, bid’at ve hurafenin yaygınlığı vb. aynı zamanda din görevlisinin bu inanışların görünürlüğünün azalmadığını da gösteren bir durumdur.

Tablo 23. Örneklem Grubunun, “Mevlit Okumanın Dini Bir Gereklilik Olmadığını, Mesuliyet Gerektirmediğini Anlatabiliyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Mevlit okumanın dini bir gereklilik olmadığını, mesuliyet gerektirmediğini anlatabiliyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	17	7,2
Katılmıyorum	40	17,0
Kararsızım	21	8,9
Katılıyorum	102	43,4
Tamamen Katılıyorum	49	20,9
Cevapsız	6	2,6
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Mevlit okumanın dini bir gereklilik olmadığını, mesuliyet gerektirmediğini anlatabiliyorum” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %7,2 kesinlikle katılmıyorum, %17,0 katılmıyorum, %8,9 kararsızım, %43,4 katılıyorum, %20,9 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %2,6 cevapsız bırakmıştır.

Çorum’da yaygın olan ritüellerden biriside mevlit törenleridir. Din görevlilerimizden bazıları anketlerin kenarlarına mevlit okumanın dini bir gereklilik gibi algılandığını belirtmişlerdir. Yaptığımız mülakatlarda din görevlileri mevlit törenlerine katılıp bizzat mevliti kendilerinin okuduklarını ifade etmişlerdir. Mevlitin şart olmadığını anlattıklarında halktan olumsuz tepkiler aldıklarını ifade etmişlerdir. Burada şunu gördük ki; anketimizin tablo 23’teki sonuçlarıyla, yaptığımız mülakatlar birbiriyle uyuşmamaktadır. Çünkü tablo 23’te “Mevlit okumanın dini bir gereklilik olmadığını, mesuliyet gerektirmediğini anlatabiliyorum” ifadesine katılımın oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 24. Örneklem Grubunun, “Cenazenin Arkasından Üç, Beş, Yedi, Kırk Ve Elli İkinci Günler Yapılmasının İslâmi Gelenekten Gelmediğini Anlatıyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Cenazenin arkasından üç, beş, yedi, kırk ve elli ikinci günler yapılmasının İslâmi gelenekten gelmediğini kolaylıkla anlatıyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	11	4,7
Katılmıyorum	28	11,9
Kararsızım	19	8,1
Katılıyorum	109	46,4
Tamamen Katılıyorum	61	26,0
Cevapsız	7	3,0
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Cenazenin arkasından üç, beş, yedi, kırk ve elli ikinci günler yapılmasının İslâmi gelenekten gelmediğini kolaylıkla anlatıyorum” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %4,7 kesinlikle katılmıyorum, %11,9 katılmıyorum, %8,1 kararsızım, %46,4 katılıyorum, %26,0 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %3,0 cevapsız bırakmıştır.

Tablo 20’den sonra katılımcılarımızın ifadelerimizi okumadaki hassasiyetlerini kaybettikleri kanaatindeyiz. Çünkü bu ritüel ülke genelinde oldukça yaygındır. Yaptığımız mülakatlarda din görevlileri bu ritüeli artık önüne geçilemeyecek halde olduğunu, dinin bir şartı gibi algılandığını, her cenazenin arkasından mutlaka yapıldığını ifade etmişlerdir. Tablo 24’deki sonuçta ise katılımcılarımızın %70’e yakını tamamen katılıyorum veya katılıyorum ifadelerini tercih etmeleri bizi düşündürmektedir. Burada da tablo 23’teki durum söz konusudur.

Tablo 25. Örneklem Grubunun, “Tekkelerde Mum Yakmayı Kolaylıkla Engelleyebiliyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Tekkelerde mum yakmayı kolaylıkla engelleyebiliyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	13	5,5
Katılmıyorum	42	17,9
Kararsızım	30	12,8
Katılıyorum	86	36,6
Tamamen Katılıyorum	55	23,4
Cevapsız	9	3,8
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Tekkelerde mum yakmayı kolaylıkla engelleyebiliyorum” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %5,5 kesinlikle katılmıyorum, %17,9 katılmıyorum, %12,8 kararsızım, %36,6 katılıyorum, %23,4 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %3,8 cevapsız bırakmıştır.

Mum yakma, dileklerin kabulü için tekkelerde yakılır. Çorum’da din görevlilerine göre deneklerimizin bu ritüelin görünürlüğünü azalttıkları yapılan anketimizin sonucunda ortaya çıkmıştır. Fakat kararsızların, katılmayanların ve kesinlikle katılmayanların oranlarının toplamına baktığımızda %37 gibi bir orana sahip olduğunu görmekteyiz. Bu oranın dikkate değer bir oran olduğunu da göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Yapılan mülakatlarda din görevlileri Alevi köylerinde türbe kültürünün çok yaygın olduğunu ve mum yakma ritüelinin yaygın şekilde devam ettiğini belirtmişlerdir.

Tablo 26. Örneklem Grubunun, “Ağaçlara Çaput Bağlamayı Engelleyebiliyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Ağaçlara çaput bağlamayı engelleyebiliyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	13	5,5
Katılmıyorum	39	16,6
Kararsızım	28	11,9
Katılıyorum	91	38,7
Tamamen Katılıyorum	57	24,3
Cevapsız	7	3,0
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Ağaçlara çaput bağlamayı engelleyebiliyorum” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %5,5 kesinlikle katılmıyorum, %16,6 katılmıyorum, %11,9 kararsızım, %38,7 katılıyorum, %24,3 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %3,0 cevapsız bırakmıştır.

Dilek kabulü için yapılan ritüellerden biriside ağaçlara çaput bağlamaktır. Çorum’da din görevlileriyle yaptığımız mülakatlarda din görevlilerinin yaklaşık yarısı görev alanları içerisinde bu ritüelle karşılaştıklarını, bir kısmı ise her yerde bu ritüele rastlamadıklarını ifade etmişlerdir. Bir kısım görevlimiz ise her ne kadar kendi görev yerlerinde bu ritüellere rastlamasalar da muhakkak yakın çevrelerde karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Tablo 26’ya baktığımızda, %63 oranla (katılanlar ve tamamen katılanlar) din görevlilerinin islam dışı bu ritüeli, çoğunlukla engelleyebildiklerini belirtmişlerdir. Din görevlisin görev misyonu açısından çıkan bu sonuç olumlu bulunmaktadır. Çıkan bu tablo her ne kadar olumlu olsa da tamamen önüne geçilebilmiş bir durum değildir. Din görevlilerinin bu ifadeye katılmamaları ve kesinlikle katılmamaları, bu ritüelin belirli yerlerde devam etmesi bunun göstergelerindedir.

Tablo 27. Örneklem Grubunun, “Nazar Boncuğunun Takılmasını Engelleyebiliyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Nazar boncuğunun takılmasını engelleyebiliyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	10	4,3
Katılmıyorum	46	19,6
Kararsızım	46	19,6
Katılıyorum	86	36,6
Tamamen Katılıyorum	45	19,1
Cevapsız	2	0,9
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Nazar boncuğunun takılmasını engelleyebiliyorum” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %4,3 kesinlikle katılmıyorum, %19,6 katılmıyorum, %19,6 kararsızım, %36,6 katılıyorum, %19,1 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %0,9 cevapsız bırakmıştır.

Hem inanış hem de gelenek olarak halen güçlü bir şekilde yerini korumaya devam eden nazar boncukları, Çorum ilinin hemen yerinde rastlayabileceğimiz bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Nazar boncuğunun bu kadar yaygın bir şekilde kullanılması, tarafımızdan din görevlilerinin bu inanışın görünürlüğü azaltamadıkları kanaatini oluşturmuştu. Fakat çıkan neticede “Nazar boncuğunun takılmasını engelleyebiliyorum” ifadesine katılımın %55,5 oranla tamamen katılıyorum ve katılıyorum şeklinde olmuştur. Bu çıkan netice ve bu figürün yaygın olarak kullanılması paralellik göstermeyen bir durumdur. Tüm bunlarla beraber bu ifadeye katılmayanlar, tamamen katılmayanlar ve kararsızlar %43 oranındadır. Bu oranda göz önünde bulundurulması gereken, kanaatimizi güçlendiren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 28. Örneklem Grubunun, “Tekkelere İsim Koymayı Engelleyebiliyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Tekkelere isim koymayı engelleyebiliyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	12	5,1
Katılmıyorum	48	20,4
Kararsızım	49	20,9
Katılıyorum	82	34,9
Tamamen Katılıyorum	37	15,7
Cevapsız	7	3,0
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Tekkelere isim koymayı engelleyebiliyorum” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %5,1 kesinlikle katılmıyorum, %20,4 katılmıyorum, %20,9 kararsızım, %34,9 katılıyorum, %15,7 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %3,0 cevapsız bırakmıştır.

Tekkelere isim koyma genellikle gelişmemiş toplumlarda görülen bir durumdur. Daha çok köylerde görev yapan görevlilerimiz bu ritüele rastladıklarını belirtmişlerdir. Yaşlı kadınlarda bu inanışın varlığını halâ koruduğunu, Satılmış, Satı, Dursun, Yaşar, Yeter gibi isimlerin ve tekkelerde bulunan zatların isimlerinin konulduğunu ifade etmişlerdir. Din

görevlilerimizin “Tekkelere isim koymayı engelleyebiliyorum” ifadesine yaklaşık %51 oranla katılıyorum ve tamamen katılıyorum ifadesini tercih etmişlerdir.

Tablo 29. Örneklem Grubunun, “Ağaç Kültüne Verilen Önemin Eski Dinlerden Geldiğini Anlatabiliyorum” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Ağaç kültüne verilen önemin eski dinlerden geldiğini anlatabiliyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	7	3,0
Katılmıyorum	33	14,0
Kararsızım	44	18,7
Katılıyorum	95	40,4
Tamamen Katılıyorum	43	18,3
Cevapsız	13	5,5
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda deneklerimiz “Ağaç kültüne verilen önemin eski dinlerden geldiğini anlatabiliyorum” ifadesine , %40,4 katılıyorum, %18,3 tamamen katılıyorum cevabını vererek Ağaç kültüne verilen önemin eski dinlerden geldiğini ifade etmişlerdir. %3,0 kesinlikle katılmıyorum, %14,0 katılmıyorum, %18,7 kararsızım, %5,5 cevapsız bırakmıştır.

Tablo 30. Örneklem Grubunun, “Ezan Okunurken Bir İş Yapılamaz” Anlayışını Değiştirebiliyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Ezan okunurken bir iş yapılamaz anlayışını değiştirebiliyorum	S	%
Kesinlikle katılmıyorum	8	3,4
Katılmıyorum	41	17,4
Kararsızım	43	18,3
Katılıyorum	105	44,7
Tamamen Katılıyorum	24	10,2
Cevapsız	14	6,0
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda katılımcılarımız, “Ezan okunurken bir iş yapılamaz anlayışını değiştirebiliyorum” ifadesine %44,7 katılıyorum, %10,2 tamamen katılıyorum cevabını vererek ezan okunurken bir iş yapılamaz anlayışını değiştirebildiklerini ifade etmişlerdir. %3,4 kesinlikle katılmıyorum, %17,4 katılmıyorum, %18,3 kararsızım, %6,0 cevapsız bırakmıştır.

Tablo 31. Örneklem Grubunun, “Gece Kül dökülmez, İncancının Dinden Olmadığı Anlayışını Değiştirdim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Gece kül dökülmez” incancının dinden olmadığı anlayışını değiştirdim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	7	3,0
Katılmıyorum	35	14,9
Kararsızım	39	16,6
Katılıyorum	112	47,7
Tamamen Katılıyorum	33	14,0
Cevapsız	9	3,8
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda deneklerimiz “Gece kül dökülmez” incancının dinden olmadığı anlayışını değiştirdim” ifadesine %47,7 katılıyorum, %14,0 tamamen katılıyorum cevabını vererek gece kül dökülmez inancının dinden olmadığı anlayışını değiştirdiklerini ifade etmişlerdir. %3,0 kesinlikle katılmıyorum, %14,9 katılmıyorum, %16,6 kararsızım, %3,8 cevapsız bırakmıştır.

Tablo 32. Örneklem Grubunun, “Gece Tırnak Kesmenin Günah Olduğu” İncancını Değiştirdim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Gece tırnak kesmenin günah olduğu” incancını değiştirdim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,4
Katılmıyorum	25	10,6
Kararsızım	32	13,6
Katılıyorum	128	54,5
Tamamen Katılıyorum	40	17,0
Cevapsız	2	0,9
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda katılımcılarımız “Gece tırnak kesmenin günah olduğu” incancını değiştirdim” ifadesine %54,5 katılıyorum, %17,0 tamamen katılıyorum cevabını vererek gece tırnak kesmenin günah olduğu incancını değiştirdiklerini ifade etmişlerdir. %3,4 kesinlikle katılmıyorum, %10,6 katılmıyorum, %13,6 kararsızım, %0,9 cevapsız bırakmıştır.

“Gece tırnak kesmek” ve “gece kül dökmek” inanışlarının dini bir alt yapısı bulunmamakta ve hurafe kapsamında değerlendirilmektedir. Din görevlileri Cuma hutbelerinde birkaç yılda bir bu inanışların konu edildiğini ve hurafe olduğunu halka

duyurdıklarını bildirmişlerdir. Anketimiz neticesinde bu iki ifadeye de din görevlileri çok yüksek oranda katıldıklarını ve tamamen katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 33. Örneklem Grubunun, “ İki Bayram Arası Nikâh Kıyılmaz” İnancını Değiştirdim” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“İki bayram arası nikâh kıyılmaz” inancını değiştirdim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	6	2,6
Katılmıyorum	16	6,8
Kararsızım	16	6,8
Katılıyorum	133	56,6
Tamamen Katılıyorum	57	24,3
Cevapsız	7	3,0
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda katılımcılarımızın “İki bayram arası nikâh kıyılmaz” inancını değiştirdim” ifadesine %56,6 katılıyorum, %24,3 tamamen katılıyorum cevabını vererek iki bayram arası nikâh kıyılmaz inancını değiştirdiklerini ifade etmişlerdir. %2,6 kesinlikle katılmıyorum, %6,8 katılmıyorum, %6,8 kararsızım, %3,0 cevapsız bırakmıştır.

İki bayram arası nikâh kıyılmaz inancı Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hurafe kapsamında değerlendirilmektedir. Bu sözün muhtemelen biri sabah diğeri öğleyin kılınan Cuma ve bayram namazları aynı güne rastladığı için vaktin darlığından dolayı ortaya çıktığı düşünülmektedir. Din görevlilerine göre, büyük çoğunluğun bu inancı değiştirdiği anket neticesinde ortaya çıkmıştır. Fakat yaptığımız mülakatlarda özellikle yaşlılarda bu inancın halen varlığını koruduğunu belirtmişlerdir. Hatta din görevlilerinden birisi başından geçen bir olayı da anlatmıştır. Yeni evlenen yaşlı bir kişinin Ramazan ayında resmi nikâh kıyarak kapısına geldiğini ve Ramazan Bayramı olmadan dini nikâhı kıydırması gerektiğini aksi takdirde kurban bayramına kadar beklemesi gerekeceğini söylemiştir.

Tablo 34. Örneklem Grubunun, “Baykuş Ötmesinin Uğursuzluk Olduğu” İncancını Engelledim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Baykuş ötmesinin uğursuzluk olduğu” incancını engelledim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	6	2,6
Katılmıyorum	21	8,9
Kararsızım	31	13,2
Katılıyorum	124	52,8
Tamamen Katılıyorum	48	20,4
Cevapsız	5	2,1
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Baykuş ötmesinin uğursuzluk olduğu” incancını engelledim” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %2,6 kesinlikle katılmıyorum, %8,9 katılmıyorum, %13,2 kararsızım, %52,8 katılıyorum, %20,4 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %2,1 cevapsız bırakmıştır.

Baykuş ötmesinin uğursuzluk olduğu inancını hemen hemen tüm toplumlarda görülen bir durumdur. Çorum’da da sıklıkla karşılaşılan bu inancı engelleme ve halkı bilinçlendirme noktasında din görevlileri “Baykuş ötmesinin uğursuzluk olduğu incancını engelledim ifadesine %75’e yakın bir oranla katılıyorum veya tamamen katılıyorum ifadelerini tercih ederek baykuş ötmesinin uğursuzluk olduğu inancını engellediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 35. Örneklem Grubunun, “Yatırların Arasından Ve Yanlarından Ağaç Kesilmez İncancını Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Yatırların arasından ve yanlarından ağaç kesilmez incancını engelledim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	9	3,8
Katılmıyorum	42	17,9
Kararsızım	49	20,9
Katılıyorum	90	38,3
Tamamen Katılıyorum	35	14,9
Cevapsız	10	4,3
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Yatırların arasından ve yanlarından ağaç kesilmez incancını engelledim” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %3,8 kesinlikle katılmıyorum, %17,9 katılmıyorum, %20,9 kararsızım, %38,3 katılıyorum, %14,9 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %4,3 cevapsız bırakmıştır.

Çorum’da halk yatırların bulunduğu yerlerden ağaç kesmemekte ve bunu bir musibete davetiye olarak görmektedir. Din görevlilerimiz “Yatırların arasından ve yanlarından ağaç kesilmez inancını engelledim” ifadesine katılanlar ve tamamen katılanların oranı %53,2 oranında olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla yukarıdaki verilerden din görevlilerinin bu inancı engellemede kendilerini başarılı buldukları anlaşılmaktadır. Bu arada ifadeye katılmayanların, kesinlikle katılmayanları ve kararsızların oranı da oldukça yüksektir.

Tablo 36. Örneklem Grubunun, “Karabasan İnancının Dini Bir İçeriğinin Olmadığını Kabul Ettirdim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Karabasan inancının dini bir içeriğinin olmadığını kabul ettirdim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	12	5,1
Katılmıyorum	22	9,4
Kararsızım	58	24,7
Katılıyorum	104	44,3
Tamamen Katılıyorum	31	13,2
Cevapsız	8	3,4
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Karabasan inancının dini bir içeriğinin olmadığını kabul ettirdim” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %5,1 kesinlikle katılmıyorum, %9,4 katılmıyorum, %24,7 kararsızım, %44,3 katılıyorum, %13,2 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %3,4 cevapsız bırakmıştır.

Tıbbi ifadelerle açıklanabilecek olan “karabasan” inancı halk arasında meşhur hale gelmiş ve dini sıfatlar yüklenmiştir. Din görevlilerimiz, “Karabasan inancının dini bir içeriğinin olmadığını kabul ettirdim” ifadesine büyük oranda tamamen katılıyorum ya da katılıyorum ifadelerini tercih ederek halkı bu konuda aydınlattıklarını göstermişlerdir.

Tablo 37. Örneklem Grubunun, “Sınav Öncesi Gidilen Yatırları, Dökülen Sirke vb. Şeyleri Engelleyebiliyorum.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Sınav öncesi gidilen yatırları, dökülen sirke vb. şeyleri” engelleyebiliyorum	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	9	3,8
Katılmıyorum	36	15,3
Kararsızım	54	23,0
Katılıyorum	95	40,4
Tamamen Katılıyorum	30	12,8
Cevapsız	11	4,7
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Sınav öncesi gidilen yatırları, dökülen sirke vb. şeyleri” engelleyebiliyorum” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %3,8 kesinlikle katılmıyorum, %15,3 katılmıyorum, %23,0 kararsızım, %40,4 katılıyorum, %12,8 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %4,7 cevapsız bırakmıştır.

Türbelerden medet umularak yapılan ritüellerden birisi de Çorum’da sınav öncesi yapılan türbe ziyaretleri ve dökülen sirke vb. şeylerdir. Katılımcılarımız ifademize %53.2 oranında tamamen katıldıklarını ya da katıldıklarını belirtmişlerdir. Çıkan bu sonucu olumlu değerlendirmekteyiz. Fakat ifadeye katılmayan ve kararsız olanlarında sayıca az olmadıklarını belirtmek doğru olacaktır.

Tablo 38. Örneklem Grubunun, “Okunmuş Suyun Şifa Olacağı” İncancını Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Okunmuş suyun şifa olacağı” incancını değiştirebildim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	14	6,0
Katılmıyorum	58	24,7
Kararsızım	70	29,8
Katılıyorum	61	26,0
Tamamen Katılıyorum	21	8,9
Cevapsız	11	4,7
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “okunmuş suyun şifa olacağı” incancını değiştirebildim” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %6,0 kesinlikle katılmıyorum, %24,7 katılmıyorum, %29,8 kararsızım, %26,0 katılıyorum, %8,9 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %4,7 cevapsız bırakmıştır.

Katılımcılarımızın “okunmuş suyun şifa olacağı incancını değiştirebildim” ifadesinde tereddüt yaşadıklarını tahmin etmekteyiz. Çünkü kararsızların oranı %29,8 gibi oranla başı çekmektedir. Ayrıca ifadeye katılanların ve katılmayanların oranlarının birbirlerine yakın oldukları gözlenmiştir. Bu ifadede din görevlilerinin ifadeyi tam olarak anlayamadıklarını ve konuyla ilgili yetersiz kaldıklarını düşünmekteyiz.

Tablo 39. Örneklem Grubunun, “Lohusalık Döneminde 40 Gün O Eve Gidilemez” İncancını Değiştirdim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Lohusalık döneminde 40 gün o eve gidilemez” incancını değiştirebildim”	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,4
Katılmıyorum	31	13,2
Kararsızım	51	21,7
Katılıyorum	101	43,0
Tamamen Katılıyorum	39	16,6
Cevapsız	5	2,1
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda katılımcılarımız “Lohusalık döneminde 40 gün o eve gidilemez, incancını değiştirebildim” ifadesine %3,4 kesinlikle katılmıyorum, %13,2 katılmıyorum, %21,7 kararsızım, %43,0 katılıyorum, %16,6 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %2,1 cevapsız bırakmıştır.

Çıkan bu netice ile din görevlilerine göre, lohusalık döneminde o eve 40 gün gidilemez, inancının görünürlüğünü azalttıklarını göstermişlerdir.

Tablo 40. Örneklem Grubunun, “Zemzem Suyu İle Ölünün Azabının Hafifleyeceği” İncancını Değiştirebildim” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Zemzem suyu ile ölünün azabının hafifleyeceği” incancını değiştirebildim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	10	4,3
Katılmıyorum	34	14,5
Kararsızım	53	22,6
Katılıyorum	91	38,7
Tamamen Katılıyorum	32	13,6
Cevapsız	15	6,4
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda deneklerimiz “Zemzem suyu ile ölünün azabının hafifleyeceği incancını değiştirebildim” ifadesine %4,3 kesinlikle katılmıyorum, %14,5 katılmıyorum, %22,6 kararsızım, %38,7 katılıyorum, %13,6 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %6,4 cevapsız bırakmıştır.

Cenazenin yıkanması ve kefenlenmesinde bizzat görevi üstlenen katılımcı din görevlilerimiz, %52,3 oranla bu ifadeye tamamen katıldıklarını ya da katıldıklarını belirtmişlerdir. Çıkan neticede karar veremeyen katılımcılarımızın oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 41. Örneklem Grubunun, “Ölünün Arkasından Kesilen Kurbanla Ölünün Huzur Bulacağı” İncancını Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Ölünün arkasından kesilen kurbanla ölünün huzur bulacağı” incancını değiştirebildim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	9	3,8
Katılmıyorum	36	15,3
Kararsızım	62	26,4
Katılıyorum	91	38,7
Tamamen Katılıyorum	30	12,8
Cevapsız	7	3,0
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda katılımcılarımız, “Ölünün arkasından kesilen kurbanla ölünün huzur bulacağı incancını değiştirebildim.” İfadesine %3,8 kesinlikle katılmıyorum, %15,3 katılmıyorum, %26,4 kararsızım, %38,7 katılıyorum, %12,8 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %3,0 cevapsız bırakmıştır.

Çorum’da yapılan mülakatlarda ve katıldığımız cenaze törenlerinde ölünün arkasından kesilen kurbanla ölünün huzur bulacağı inancı olmazsa olmaz bir ritüel olarak algılanmaktadır. Fakat ifademize din görevlilerimiz %51,5 oranında katıldıklarını ya da tamamen katıldıklarını belirterek bu inancı değiştirebildiklerini ifa etmişlerdir. Yine çıkan neticede kararsız deneklerimiz gözden kaçamayacak kadar yüksek oranda oldukları görülmektedir.

Tablo 42. Örneklem Grubunun, “Rüya İle Amel Edilmesi Gereklidir” İncancını Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Rüya ile amel edilmesi gereklidir” incancını değiştirebildim”	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	11	4,7
Katılmıyorum	28	11,9
Kararsızım	41	17,4
Katılıyorum	119	50,6
Tamamen Katılıyorum	30	12,8
Cevapsız	6	2,6
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda katılımcılarımız, “Rüya ile amel edilmesi gereklidir incancını değiştirebildim” ifadesine %4,7

kesinlikle katılmıyorum, %11,9 katılmıyorum, %17,4 kararsızım, %50,6 katılıyorum, %12,8 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %2,6 cevapsız bırakmıştır.

Bu ifademizde yüksek oranda katılıyorum ya da tamamen katılıyorum tercihlerini kullanarak, din görevlilerinin “rüya ile amel edilmesi gereklidir” inancını değiştirebildikleri kanaatinde oldukları görülmüştür.

Tablo 43. Örneklem Grubunun, “Mezar Taşlarındaki İsimleri Okumak Unutkanlık Yapar” İncancını Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Mezar taşlarındaki isimleri okumak unutkanlık yapar” incancını değiştirebildim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	10	4,3
Katılmıyorum	35	14,9
Kararsızım	45	19,1
Katılıyorum	107	45,5
Tamamen Katılıyorum	28	11,9
Cevapsız	10	4,3
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda deneklerimiz “Mezar taşlarındaki isimleri okumak unutkanlık yapar” incancını değiştirebildim.” İfadesine %45,5 katılıyorum, %11,9 tamamen katılıyorum cevabını vererek, mezar taşlarındaki isimleri okumak unutkanlık yapar incancını değiştirebildiklerini ifade etmişlerdir. %4,3 kesinlikle katılmıyorum, %14,9 katılmıyorum, %19,1 kararsızım,. %4,3 cevapsız bırakmıştır.

Tablo 44. Örneklem Grubunun, “Kara Kedinin Önümden Geçmesi Uğursuzluktur” İncancını Değiştirebildim” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Kara kedinin önümden geçmesi uğursuzluktur” incancını değiştirebildim	S	%
Kesinlikle Katılıyorum	8	3,4
Katılıyorum	26	11,1
Kararsızım	26	11,1
Katılmıyorum	126	53,6
Tamamen Katılmıyorum	41	17,4
Cevapsız	8	3,4
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun, “Kara kedinin önümden geçmesi uğursuzluktur incancını değiştirebildim” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %3,4 kesinlikle

katılmıyorum, %11,1 katılmıyorum, %11,1 kararsızım, %53,6 katılıyorum, %17,4 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %3,4 cevapsız bırakmıştır.

Çorum’da sıklıkla karşılaşılmayan inanışlardan birisi kara kedinin önünden geçmesi uğursuzluk getireceği inanışıdır. Katılımcılarımız bu inanca her yerde rastlamadıklarını ifade etmişlerdir. Yüksek katılımı da halk arasında bu inanışın din görevlileri tarafından değiştirilebildiğini belirtmişlerdir.

Tablo 45. Örneklem Grubunun, “Gece Köpek Ulumasına Yüklenen İnancı Değiştirebildim” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

Gece “köpek ulumasına” yüklenen inancı değiştirebildim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,4
Katılmıyorum	24	10,2
Kararsızım	42	17,9
Katılıyorum	93	39,6
Tamamen Katılıyorum	40	17,0
Cevapsız	28	11,9
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda “Gece köpek ulumasına yüklenen inancı değiştirebildim” %39,6 katılıyorum, %17,0 tamamen katılıyorum cevabını vererek gece köpek ulumasına yüklenen inanışı değiştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca %3,4 kesinlikle katılmıyorum, %10,2 katılmıyorum, %17,9 kararsızım, %11,9 cevapsız şıklarını tercih etmişlerdir.

Hayvan ötüşlerinin dini bir alt yapısı bulunmamaktadır. %56,6 oranla katılıyorum ya da tamamen katılıyorum ifadelerini tercih ederek, köpek ulumasına yüklenen inanışı değiştirebildikleri belirtmişlerdir.

Tablo 46. Örneklem Grubunun, “Hıdırellez Kutlamalarının İslâm Dininden Kaynaklanmadığı Gerçeğini Halka Kabul Ettirebildim” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Hıdırellez kutlamalarının İslâm dininden kaynaklanmadığı” gerçeğini halka kabul ettirebildim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,4
Katılmıyorum	25	10,6
Kararsızım	46	19,6
Katılıyorum	98	41,7
Tamamen Katılıyorum	33	14,0
Cevapsız	25	10,6
Toplam	235	100,0

Konuyla ilgili örneklem grubumuza sorduğum soruya verilen cevaplara baktığımızda, “Hıdırellez kutlamalarının İslâm dininden kaynaklanmadığı gerçeğini halka kabul ettirebildim” %41,7 katılıyorum, %14,0 tamamen katılıyorum cevabını vererek Hıdırellez kutlamalarının İslâm dininden olmadığı gerçeğini halka kabul ettirebildiklerini ifade etmişlerdir. %3,4 kesinlikle katılmıyorum, %10,6 katılmıyorum, %19,6 kararsızım%10,6 cevapsız bırakmıştır.

Tablo 47. Örneklem Grubunun, “Ölünün Devr-i İskatı Mutlaka Yapılmalıdır.” İncancını Tamamen Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Ölünün Devri-ıskatı mutlaka yapılmalıdır” incancını tamamen değiştirebildim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	14	6,0
Katılmıyorum	21	8,9
Kararsızım	43	18,3
Katılıyorum	89	37,9
Tamamen Katılıyorum	44	18,7
Cevapsız	24	10,2
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun “Ölünün devri-ıskatı mutlaka yapılmalıdır incancını tamamen değiştirebildim” ifadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %6,0 kesinlikle katılmıyorum, %8,9 katılmıyorum, %18,3 kararsızım, %37,9 katılıyorum, %18,7 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %10,2 cevapsız bırakmıştır.

İfademize din görevlilerimizin çoğu tamamen katılıyorum ya da katılıyorum ifadelerini tercih ederek bu inancı değiştirebildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılarımızla yaptığımız mülakatlarda Çorum yöresinde çok fazla olmadığını dile getirmişlerdir.

Tablo 48. Örneklem Grubunun, “Nazar Değen Kişiyi Kurşun Dökmek Gerekir” İncancını Tamamen Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Nazar değen kişiye kurşun dökmek gerekir” incancını tamamen değiştirebildim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	11	4,7
Katılmıyorum	19	8,1
Kararsızım	32	13,6
Katılıyorum	99	42,1
Tamamen Katılıyorum	47	20,0
Cevapsız	27	11,5
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun, “Nazar değen kişiye kurşun dökmeğ gerekir inancını tamamen değiştirebildim.” İfadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %4,7 kesinlikle katılmıyorum, %8,1 katılmıyorum, %13,6 kararsızım, %42,1 katılıyorum, %20,0 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %11,5 cevapsız bırakmıştır.

Yüksek oranla deneklerimiz ifademize tamamen katılıyorum ya da katılıyorum şıklarını tercih ederek din görevlilerine göre bu inanın görünürlüğünü azalttıklarını göstermişlerdir.

Tablo 49. Örneklem Grubunun, “Ölünün Canı İçin Yemek Yedirmek Dini Vecibelerdendir.” İncını Tamamen Değiştirebildim.” İfadesine Katılımına Göre Dağılımı

“Ölünün canı için yemek yedirmek dini vecibelerdendir” inancını tamamen değiştirebildim	S	%
Kesinlikle Katılmıyorum	15	6,4
Katılmıyorum	43	18,3
Kararsızım	57	24,3
Katılıyorum	72	30,6
Tamamen Katılıyorum	20	8,5
Cevapsız	28	11,9
Toplam	235	100,0

Örneklem grubunun, “Ölünün canı için yemek yedirmek dini vecibelerdendir inancını tamamen değiştirebildim.” İfadesine katılımına göre dağılımına baktığımızda %6,4 kesinlikle katılmıyorum, %18,3 katılmıyorum, %24,3 kararsızım, %30,6 katılıyorum, %8,5 tamamen katılıyorum cevabını vermiştir. %11,9 cevapsız bırakmıştır.

Ölünün canı için yemek yedirmek toplumsal birlikteliğe vesile olan uygulamalardandır. Fakat halk katında dinin zorunluluğu gibi algılanmaktadır. Din görevlilerimiz bu ifadeye katılımları düşündürücü vaziyettedir. Çünkü deneklerimizin %39,1’i bu ifadeye katılıyorum ya da tamamen katılıyorum tercihlerini kullanmışlardır. Kararsızların ve katılmayanların oranları ise yüksek durumdadır. Dolayısıyla din görevlilerinin bu inanın önüne geçmede kendilerini başarılı gördükleri ve değerlendirdikleri ortaya çıkmaktadır.

2.1. Örneklem Grubunun, “Halkın Din Dışı Uygulamaları Adeta Dindenmiş Gibi Göstermelerinin Sebebi Sizce Ne Olabilir? (Birden Fazla Seçenek İşaretleyebilirsiniz)” İfadesine Verdikleri Cevap Durumları

- () İçki ve kumardan kurtulmak için,
- () Günahlardan kurtulmak ve manevi temizliğe ulaşmak için,
- () Öyle inandığı için, niçin inandığını kendisi de bilmiyor,
- () Sihir, büyü, muska, okutma, vb. korunmak için,
- () Dünyalık işlerinin yolunda gitmesi için,
- () Kısmetlerinin açılması ve başarılı olmak için,
- () Hastalıklardan kurtulmak veya hastalıklara yakalanmamak için,
- () Kaza, belâlardan korunmak için,
- () Eş, dost ve akrabalarıyla arasının düzelmesi için,
- () Diğer

Halkın din dışı uygulamalarını sadece tek bir sebep etrafında toplamamız mümkün değildir. Daha içerisinde sayamayacağımız kadar birçok unsuru barındırmaktadır. Fakat biz bunların en belirgin olanlarını incelemeye çalıştık. Katılımcılarımızın seçeneklerimizden yoğun olarak “Öyle inandığı için, niçin inandığını kendisi de bilmiyor” seçeneğini yoğun olarak tercih ettikleri anket neticemiz neticesinde ortaya çıkmıştır. Sihir, büyü, muska, okutma, vb. korunmak için, dünyalık işlerinin yolunda gitmesi için, kaza, belâlardan korunmak için, seçenekleri de en çok tercih edilen seçeneklerimiz arasındadır. Tüm bunlarla beraber deneklerimiz tüm şıkları değerlendirmişler ve tüm seçenekler farklı oranlarla işaretlenmiştir. Ayrıca cuma günleri bir iş yapılmaz inancının yaygın olduğu denekler tarafından belirtilmiştir. Yine atalarından öyle gördükleri için bu inanışları devam ettirdikleri belirtilmiştir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

“Popüler Dini İnanışlar ve Din Görevlilerinin Rolü (Çorum Örneği)” adlı incelememizde, gelenek ile yoğrulmuş, geçmişinde içinde sayamayacağımız kadar çok unsuru barındıran popüler dini inanışları, din görevlilerinin bu inanışlar karşısındaki rolünden hareketle ele almaya çalıştık.

DİB ülkemizde kurumsal dinin en büyük ve önemli temsilcisidir. Araştırmamızda ülkemizde kurumsal dini yapı ve aktörlerinin popüler halk inanışları üzerinde önemli etkilerinin olduğu düşünülmektedir.

Örnekleme olarak Çorum il merkezinde ve il merkezine bağlı köy ve mahallelerde görev yapan din görevlileri seçilmiştir. İlk etapta konuyla alakalı kaynak taraması yapılmış olup devamında kavramsal çerçeve ortaya çıkarılmıştır. Konuyla ilgili veri elde etme aracı olarak anket tercih edilmiştir. Oluşturulan bir anket formu ile elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Yapılan incelemeden sonra örneklem grubumuz olan, Çorum il merkezi ve merkeze bağlı köylerde görev yapan din görevlilerimizin, popüler dini inanışların görünürlüğünün azalmasındaki rolünün bağımlı değişkenlerimize verdikleri cevaplar neticesinde, oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Halk arasında popüler inanışlar yaygındır. Bu yapı içinde pek çok “bid’at” ve “hurafe”, “mistik öğeler” ve yine içinde “resmi-kitabi öğeler”, “eski inançlara ait öğeler”, “büyüsel öğeler”, “eski ve yeni kültürler” gibi etkenleri barındırmaktadır. Modern ve post-modern toplumlarda da yeni giysilerle var olan, kırsalda, geleneğin olduğu yerden hiç çıkmamış olan bu inanışların görünürlüğünün azalması ve yaygınlık kazanmamasında din görevlilerimiz görevlerini icra etmektedirler.

Popüler dini inanışlar yerleşim yerlerine göre farklılık arz etse bile bireyin hayatının her aşamasında kendisini göstermiştir. Kırsal yerlerde varlığını daha güçlü hissettiren popüler dini inanışlar bazen dinin içinde harmanlanarak bazen de dinin dışında fakat din gibi algılanarak görülmüştür. İnsanların dini ilimden yoksunluğu, çaresizlik, tıbbi yoksunluk, eğitimsizlik, geçmiş dinlerin ve diğer dinlerin etkisi gibi başlıca sebeplerden ötürü varlığını her daim devam ettirmiştir. Popüler dini inanışların varlığı anlaşılacağı üzere sadece tek bir nedene indirgenemeyecek kadar fazladır. Sebepler zincirinin birinin varlığı başka bir inancın varlığına adeta davetiye çıkarmıştır. Her bir popüler inanışın altında yatan çeşitli sebeplere

ulaşlmıştır. Dini ilim eksikliği din ile ilgili popüler inanışın doğmasına, tıbbi çaresizlik tıp ile ilgili bir popüler inanışın doğmasına zemin hazırlamıştır. Hayatın önemli anlarında da var olan bu inançları ölüm, evlilik ve doğum gibi insan hayatının geçiş evrelerinde, bir sonraki aşamaya ayak uydurabilmek, olası aksilik ve ihtiyaçların önüne geçebilmek ümidiyle uygulanmıştır.

Popüler halk inanışlarının sosyolojik temeli olan; “Cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, yaşanan yer, meslek, gelir durumu” gibi önemli etkenlerin, popüler dini inanışların görünürlüğünün azalmasında din görevlileri açısından önem arz ettiği yapılan incelememiz neticesinde ortaya çıkmıştır.

Popüler dini inanışlarda din görevlileri, evli olanların popüler halk inanışlarını engellemede, bekârlara göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumda halkın din görevlisini evli görmek istemesi kuvvetli ihtimal dâhilindedir. Genellikle bekârların yaş oranının düşük olması, mesleki tecrübesizlik, popüler dini inanışların engellemesindeki rolünü düşürmüş olması bir diğer kuvvetli ihtimalimizdir.

Eğitim bireyi sürekli yenileyen ve geliştiren bir süreçtir. Yaptığımız anket verileri ve mülakatlar eğitim seviyesinin yükselmesinin, din görevlisinin mesleğinde daha başarılı olmasına ve popüler dini inanışlar karşısında daha etkin duruma geldiğini göstermektedir.

Köylerde görev yapan din görevlilerimiz halkla daha bire bir muhatap olmak durumundadır. Küçük bir yerleşim yerinde sürekli yüz yüze bakmak, sürekli diyalog içerisinde olmak durumundadırlar. Bu anlamda onların bu görevlerinde daha aktif olmaları yerinde olacaktır. Şunu da unutmamak gerekir kırsalda gelenek hâkimdir. Gelenekselliğin hüküm sürdüğü yerlerin başında da köyler gelir. Yapılan popüler dindarlık araştırmaları bize bir yerleşim yeri eğitime ne kadar uzaksa, modernleşmeye ne kadar uzaksa, ne kadar kırsalda ise o kadar popüler inanışlar hâkimdir neticesine ulaştırmıştır. Meslek durumu ile popüler dini inanışlar arasındaki ilişkide, köyde görev yapan görevlilerimiz kadar, il merkezinde görev yapan din görevlilerimizin popüler dini inanışlarla karşılaşma olasılığı yoktur. Bulgularımızı yorumlarken bu durumu da gözden kaçırmamak doğru olacaktır.

Din görevlilerimizin mesleki yeterliliklerini değerlendirmelerine baktığımızda aralarında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Kendisini çok yeterli ve yeterli gören din görevlilerimizin kendisini yetersiz ve çok yetersiz görenlere göre popüler dini inanışların görünürlüğünün azaltılmasında daha yüksek orana sahip oldukları gerek mülakatlarda gerekse de anket verilerinde görülmüştür.

Din görevlileri popüler halk inanışlarıyla en çok karşılaşan, en çok konuyla alakalı sorular sorulan ve en çok da bu soruna eğilim gösteren kişilerimizdir. İncelememizde

katılımcılarımızı din görevlilerinden seçmemiz ve din görevlerinin popüler halk inanışlarının görünürlüğünün azalmasındaki oranlarını bilimsel verilerle ortaya çıkarmaya çalışmamızın sebebi gerek devletin onları görevlendirmedeki gayesi, gerekse de bu kutsal görevi yapan görevlilerimizin görevlerini ne kadar layıkıyla yerine getirdikleridir.

İncelememizde temel problemi doğrulamak için örneklem grubumuza çeşitli sorular sorulmuş ve genel anlamda olumlu cevaplar alınarak problem doğrulanmaya çalışılmıştır. Çıkan sonuçlar şöyledir:

Araştırmamızda problem olarak , “Kurumsal dinin en önemli ayağını teşkil eden din görevlileri halk inanışları karşısında gösterdikleri farklı tepkilerle görev misyonunu yerine getirmeye çalışmakta mıdır?” şeklindeki ifademiz genel anlamda doğrulanmıştır.

Yapılan inceleme neticesinde, “Din görevlileri halkın din ve dindarlık algılarını değiştirebilirler” ifadesine katılanlar ve tamamen katılanların toplamda %86 oranda olduğu tespit edilmiştir

“Halk arasında bid’at ve hurafe yaygındır.” ifadesine katılanlar ve katılmayanların toplamda %96,6 oranla çok yüksek bir katılım olduğu görülmüştür.

“Din görevlisi sırf görev yerinde olay çıkmasın diye bazen din dışı uygulamalara sessiz kalıyorum” ifadesine katılmayanlar ve kesinlikle katılmayanların %65,2 oranında çıkmıştır. Bunlarla birlikte yaklaşık %25 oranla katılıyorum ve tamamen katılıyorum tercihini işaretlemeleri, din görevlisinin misyonunu yerine getirebilmesi açısından azımsanmayacak bir oran olarak değerlendirmekteyiz. Din görevlisini dinin özüne hizmet edebilmesi için görevi gereği dinin dışında olan uygulamalara müdahale edebilmelidir. Din görevlilerinin, sırf görev yerlerinde olay çıkmaması için din dışı uygulamalara sessiz kalıyorum ifadesine katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranı %75 oranla din görevlisinin üzerine düşen görevi yerine getirdikleri görülmüştür. Bu oran: “Din görevlileri halk inanışları karşısında çeşitli tepkiler göstererek görev misyonunu yerine getirmeye çalışmaktadır.” temel problemimizin çözümünü doğrulayan bir nitelik daha kazandırmıştır. Sorduğum sorulara genel anlamda olumlu cevaplar alınması ve bunun bilimsel verilerle ispatı din görevlisinin misyonunun farkında olduğunu göstermektedir.

“Din görevlisi yanlış dini uygulamaları söylediğinde halktan olumsuz tepki alıyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların %56,6 oranında çıktığı görülmüştür.

“Cami-i dışında insanlarla ilgilenmek, din görevlisinin etkililiğini artırmaktadır.” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların toplamda %87,6 olduğu görülmüştür.

“Din görevlisi halkın din dışı uygulamalarını gördüğünde suçluluk duyuyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların toplamda %79,2 olduğu görülmüştür.

“Din görevlisi dinden olmasa bile bu tip inanışların kişinin manevi hayatına katkı sağladığını düşünmez.” ifadesine katılmayanların ve kesinlikle katılmayanların % 51,5 olduğu tespit edilmiştir. Burada katılanların ve tamamen katılanların oranının da azımsanmayacak oranda oldukları görülmüştür.

“Popüler halk inanışı konusunda halk benim uyarılarımı dinler” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %59,6 görülmüştür.

“Popüler dini inançları engellemede erkekler üzerinde daha etkilidirler.” İfadesi örneklem grubumuza “Uyarılarım erkekler üzerinde daha etkili oluyor” ve “Uyarılarım kadınlar üzerinde daha etkili oluyor” şeklinde iki ayrı soru sorulmuş, erkekler üzerinde daha etkin oldukları görülmüştür.

“Cenazelerde telkin şart olmadığını kolaylıkla anlatıyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %33,2 olduğu görülmüştür.

“Definden sonra telkin duası okunmadan mezarlıktan dönebiliyorum” ifadesine katılmayanların ve kesinlikle katılmayanların oranının %54,9 olduğu tespit edilmiştir.

“Mevlit okumanın dini bir gereklilik olmadığını, mesuliyet gerektirmediğini anlatabiliyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %64,3 olduğu tespit edilmiştir.

“Cenazenin arkasından üç, beş, yedi, kırk ve elli ikinci günler yapılmasının İslâmi gelenekten gelmediğini anlatıyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %72,4 olduğu tespit edilmiştir.

“Tekkelerde mum yakmayı kolaylıkla engelleyebiliyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %60 olduğu tespit edilmiştir.

“Ağaçlara çaput bağlamayı engelleyebiliyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %63 olduğu tespit edilmiştir.

“Nazar boncuğunun takılmasını engelleyebiliyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %55,7 olduğu tespit edilmiştir.

“Tekkelere isim koymayı engelleyebiliyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %50,5 olduğu tespit edilmiştir.

“Ağaç kültüne verilen önemin eski dinlerden geldiğini anlatabiliyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %58,7 olduğu tespit edilmiştir.

“Ezan okunurken bir iş yapılamaz anlayışını değiştirebiliyorum” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %54,9 olduğu tespit edilmiştir.

“Gece kül dökülemez inancının dinden olmadığı” anlayışını değiştirdim ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %61,7 olduğu tespit edilmiştir.

“Gece tırnak kesmenin günah olduğu inancını değiştirdim” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %71,5 olduğu tespit edilmiştir.

“İki bayram arası nikâh kıyılmaz inancını değiştirdim” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %80,9 olduğu tespit edilmiştir.

“Baykuş ötmesinin uğursuzluk olduğu inancını engelledim” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının %73,2 olduğu tespit edilmiştir

“Yatırların arasından ve yanlarından ağaç kesilmez inancını değiştirebildim” ifadesine katılan ve tamamen katılan din görevlilerinin toplamda %53,2 olduğu görülmüştür. Bununla beraber kararsızların ve katılmayanların oranının da dikkate değer olduğu tespit edilmiştir.

“Karabasan inancının dini bir içeriğinin olmadığını kabul ettirdim” ifadesine katılan ve tamamen katılanların toplamda %57,5 olduğu görülmüştür.

“Sınav öncesi gidilen yatırları, dökülen sirke vb. şeyleri engelleyebiliyorum” ifadesine katılan ve tamamen katılanların toplamda %53,2 olduğu görülmüştür.

“Okunmuş suyun şifa olacağı inancını değiştirebildim” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların toplamda %34,9 olduğu görülmüştür.

“Lohusalık döneminde 40 gün o eve gidilemez inancını değiştirdim” ifadesine katılan ve tamamen katılanların toplamda %59,6 olduğu görülmüştür.

“Zemzem suyu ile ölünün azabının hafifleyeceği inancını değiştirebildim” ifadesine toplamda %52,13 olduğu görülmüştür. Katılmayanların ve kararsızların oranlarının da yüksek olduğu dikkatimizden kaçmamıştır.

“Ölünün arkasından kesilen kurbanla ölünün huzur bulacağı inancını değiştirebildim” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların oranının toplamda %51,5 olduğu görülmüştür. Kararsızların ve katılmayanların oranlarının da yüksek oldukları görülmüştür.

“Rüya ile amel edilmesi gereklidir inancını değiştirebildim” ifadesine katılanların ve tamamen katılanların toplamda %63,4 oldukları görülmüştür.

“Mezar taşlarındaki isimleri okumak unutkanlık yapar inancını değiştirebildim” ifadesine katılan ve tamamen katılanların toplamda %57,4 oranında olduğu görülmüştür.

“Kara kedinin önümden geçmesi uğursuzluktur inancını değiştirebildim” ifadesine katılan ve tamamen katılanların toplamda %71 oranında olduğu görülmüştür.

“Gece köpek ulumasına yüklene inancı değiştirebildim” ifadesine katılan ve tamamen katılanların toplamda %56,6 oranında olduğu tespit edilmiştir.

“Hıdırellez kutlamalarının İslâm dininden kaynaklanmadığı gerçeğini halka kabul ettirir” ifadesine katılan ve tamamen katılanların toplamda %55,7 olduğu görülmüştür. Hıdırellez inancının temelleri İslam öncesi dönemlere rastlamaktadır. Hıdırellez

kutlamalarının İslam dininden kaynaklanmadığını din görevlilerimiz %55,7 oranla halka kabul ettirebildiklerini ifade etmişlerdir.

“Ölünün devr-i iskatı mutlaka yapılmalıdır inancını tamamen değiştirir” ifadesine katılan ve tamamen katılanların toplamda %56,6 oranda olduğu görülmüştür.

“Nazar değen kişiye kurşun dökmek gerekir inancını tamamen değiştirir” ifadesine katılan ve tamamen katılanların toplamda %62,1 oranda oldukları görülmüştür.

“Ölünün canı için yemek yedirmek dini vecibelerdendir inancını tamamen değiştirir” ifadesine katılan ve tamamen katılanların toplamda %39,1 oranda olduğu görülmüştür.

“Halkın din dışı uygulamaları adeta dindenmiş gibi göstermelerinin sebebi sizce ne olabilir?” şeklinde soru sorulmuş olup din dışı inanışların sebepleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Popüler hale gelmiş uygulamaların birtakım sebepleri vardır. Sihir, büyü, muska, okutma, vb. korunmak için, dünyalık işlerinin yolunda gitmesi için, kaza, belâlardan korunmak için, seçenekleri de en çok tercih edilen seçeneklerimiz arasındadır. Tüm bunlarla beraber katılımcılarımız tüm şıkları değerlendirmişler ve tüm seçenekler farklı oranlarla işaretlenmiştir. Ayrıca cuma günleri bir iş yapılmaz inanışının yaygın olduğu katılımcılarımız tarafından belirtilmiştir. Yine atalarından öyle gördükleri için bu inanışları devam ettirdikleri belirtilmiştir.

Araştırmamıza katılan görevlilerimizin popüler dini inanışları engelleme noktasında cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, medeni durum, görev yeri, gelir durumu, mesleki yeterlilik gibi önemli etkenler rol oynamaktadır. Buradan hareketle anketimizdeki sorduğum sorulara genel anlamda olumlu cevaplar alınması ve bunun bilimsel verilerle ispatı neticesinde, din görevlilerimiz popüler dini inanışlar karşısında üzerlerine düşen görevi yerine getirmiştir, diyebiliriz.

KAYNAKÇA

Altan, Asiye, *Beykoz Yûşa Türbesi Bağlamında Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyal Yönden İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007.

Arslan, Mustafa, *Türk Popüler Dindarlığı*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul 2004.

Arslan, Mustafa, *Popüler Dini Yönelimlerin İncelenmesinde Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri*, Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 6, No. 15, 2008, s. 16

Balcı, Ali, *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Pegem Yay. Ankara 2007.

Bilgin, Vecdi, *Makale, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, Cilt 12, Sayı, 2003, s.196

Coşkun, Ali, *Geleneksel Toplum ve Din (Din Sosyolojisinin El Kitabı)*, Grafiker Yay. Ankara 2012.

Coşkun, Mustafa Asım, *Geleneksellik ve Modernlik Ekseninde Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim İhtisas Kursları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İstanbul 2010.

Coştu, Yakup, *Dine Normatif ve Popüler Yaklaşım “Bir Dini yönelim Ölçeği Denemesi”*, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2009.

Çoban, Ramazan, *Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Sanal Bağımlılık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Burdur Gölhisar Örneği)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2013.

Cılaz, Demet, *Çorum İlinde Yaşayan Aleviler Üzerine Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, Aralık 2006

Dini Terimler Sözlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı Yay. Ankara 2009.

Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve çalışma yönergesi (Mevzuat), R-10/44, Nisan 2006.

Erdil, Kemalettin, *Yaşayan Hurafeler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013.

Erkal, Mustafa E. *Sosyoloji (Toplum Bilimi)*, Der Yay. İstanbul 2009.

Erkol, Mehmet, *Din-Dindarlık Kavramları ve Sosyolojik Bir Yöntem Olarak Dindarlık Ölçekleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2004.

- Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan yay. İstanbul 2010.
- Günay, Ünver, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum Kitaplığı: 6, Ağustos 1999.
- Güvendi, Tarık, *Geleneksel Yapının Kırılma Sürecinde Dindarlık, (Oğuzeli Örneği)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2008.
- Hökelekli, Hayati, *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Kitabevi Yay. İstanbul 2008.
- Işık, *Ramazan Türklerde Ağaçla ilgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler*, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9:2 Elazığ 2004.
- İçli, Rukiye, *Sosyolojik Açıdan Ziyaret Fenomeni Örneği (Erzurum Abdurrahman Gazi Türbesi Örneği)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2007.
- İlmihal I. İman ve İbadetler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. I. Cilt, Ankara 2012.
- İslâm İlmihali*, Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Yay. İstanbul 2007.
- İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı yay. 17, 22.cilt, 1998
- Karagöz, İsmail, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, , Dib. Yay. Ankara 2010.
- Kanburoğlu, Betül Ü. *Popüler Kültür-Din Eğitimi İlişkisi İmam Hatip Liseleri Örneği*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisan Tezi), İstanbul 2011.
- Karasar, Niyazi, *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*, Nobel Yayınları, Ankara 2012.
- Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntem: Kavramlar, ilkeler, Teknikler*, Bilim Yay. Ankara 1986.
- Köktaş, M.Emin, *Türkiye’de Dini Hayat İzmir Örneği*, İşaret Yay. İstanbul 1993.
- Köroğlu, Cemile Zehra, *Türkiye’de Dini Hayatın İncelenmesi: Bütüncül Bir Yaklaşım*, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012/2, c.1, sayı: 2
- Köse, Ali- Ayten, Ali, *Türbeler Popüler Dindarlığın Durakları*, Timaş Yay. İstanbul 2010.
- Okumuş, Ejder, *Gösterişçi Dindarlık*, Özgü Yay. İstanbul 2005.
- Orozobaev, Mayrambek, *Kırgızcadaki İslam Dışı Geleneksel İnanç ve İnanışlarla İlgili Söz Varlığı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara 2010.
- Osmanoğlu, Muhammed, *Bid’at ve Hurafeler*, Yasin Yayınevi, İstanbul 2013.
- Peker, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yay. İstanbul 2010.
- Sarıçam, İbrahim-Erşahin Seyfettin, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3.Baskı, Ankara 2008.

Soyak, Ercan, *Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battal Gazi Örneği)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2013.

Subaşı, Necdet, *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İz Yayıncılık: 453, İstanbul 2004.

Sürgeç, Celal, *Diyanet İşleri Başkanlığı ve Eğitim faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2010.

Şamil İslâm Ansiklopedisi, 3. Cilt, Dergah Ofset Baskı, İstanbul 2000.

Şentürk, Lütfi- Yazıcı, Seyfettin, *İslam İlmihali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.

Tan, Şeref, *Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme*, Pegem Akademi Yay, Mart 2012.

Topaloğlu, Bekir- Yavuz, Yusuf Şevki- Çelebi, İlyas, *İslam'da İnanç Esasları*, Çamlıca yay. İstanbul, Ocak 2008.

Turan, Adem, *İmam-Hatip Görevlilerini Ailevi Yaşantısının Psikolojik Tahlili*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2011.

Yavuz, Sefer, *Din Sosyolojisi El kitabı, Zihniyet ve Din*, Grafiker Yay. Ankara 2012.

Yılbrır, Serkan, *Türk Destanlarında İnanç ve İnanışlar*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2006.

Yıldırım, Celal, *Kaynaklarıyla İslâm İlmihali*, Uysal Kitabevi, 2.Baskı, 4.Cilt, Ankara 1980.

Yıldırım, Yusuf, *İlahiyat Fakültesi Mezunlarının Din Görevlisi Olarak Atanmasının Dini Hayat Üzerindeki Sosyolojik Analizi (Birecik ve Köyleri Örneği)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2006.

İNTERNET KAYNAKLARI

Koca, Ferhat, *Din görevlisi Cemaat ilişkisi*, Diyanet Aylık Dergi, Ekim 2008.

http://www2.diyaret.gov.tr/DiniYay%C4%B1nlarGenelMudurlugu/DergiDokumanlar/Aylik/2008/ekim_2008.pdf (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2015).

Dib istatistikler, Kaynak: <http://www.diyaret.gov.tr/tr/kategori/istatistikler/136> (Erişim Tarihi: 11 Mart 2015).

Tuik, evlenme –boşanma istatistikleri,

Kaynak:<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16051> (Erişim Tarihi: 18 Mart 2015).

Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve çalışma yönergesi (Mevzuat), Kaynak:
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633> (Erişim Tarihi: 02.01.2017)

Çağimler, Zekiye, Adana Halk İnançları içinde Nazara Bağlı hastalık, Ölüm Anlatıları ve Bunlardan korunmak için Kullanılan Yöntemler, Kaynak:
http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/zekiye_cagimler_adana_nazar_s.2. (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2016).

Karabasan nedir, nasıl olur? Kaynak: <http://genelsaglikbilgileri.com/karabasan> (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2017).

Diyanet Nazar boncuğu Caiz midir? Kaynak https://kurul.diyamet.gov.tr/SoruSor-nazar_boncuğu (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2015).

Uğursuzluk, Kaynak: <http://www.diyametislamansiklopedisi.com/ugursuzluk/> (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2017)

Diyanet açıkladı: İki bayram arası düğün olur mu? Kaynak:
<http://www.haberler.com/diyamet-acikladi-iki-bayram-arasi-dugun-olur-mu-6904010-haberi/> (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2016)

Diyanetten ezber bozan açıklama, Kaynak:<http://www.mynet.com/haber/guncel/diyanetten-ezber-bozan-aciklama-667014-1> (Erişim Tarihi: 2 Aralık 2015)

Göz değmesi, Kaynak: <http://hadislerleislam.diyamet.gov.tr/?p=kitap&i=1.0.672>. (Erişim Tarihi: 01 Ocak 2017)

EKLER

EK 1: ANKET FORMU ÖRNEĞİ

ANKET FORMU

Bu anket, **POPÜLER DİNİ İNANÇLAR ve DİN GÖREVLİLERİNİN ROLÜ (ÇORUM ÖRNEĞİ)** isimli bilimsel bir çalışma için düzenlenmiştir. Konunun sağlıklı bir şekilde ortaya konulması sizin sorulara vereceğiniz **SAMİMİ ve GERÇEĞE UYGUN** cevaplara bağlıdır. Bu nedenle lütfen her soruyu dikkatlice okuyup durumunuza ve görüşünüze **EN UYGUN** veya **EN YAKIN** seçeneği **X** işareti ile işaretleyiniz. Vereceğiniz cevaplar tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Lütfen ad, soyad belirtmeyiniz.

Ömer ERENLER

Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

1-Cinsiyetiniz:

Erkek Bayan

2- Yaşınız:

18-25 arası 26-30 arası 31-40 arası

41-50 arası 51- 60 arası 61+

3- Medeni durumunuz:

Evli Bekar Boşanmış Dul Başka.....

4- En Son Mezun olduğunuz okul:

İHL veya dengi lise İlahiyat ön lisans İlahiyat Fakültesi

Herhangi bir 4 yıllık fakülte Herhangi bir Yüksek Okul

Yüksek Lisans Başka

5- Kaç yıldır Çorum'da çalışıyorsunuz:

() 1-5 () 6-10 () 11-15 () 16-20 () 21-25 () 26+

6- Kaç yıldır bu mesleği yapıyorsunuz?

() 1-5 () 6-10 () 11-15 () 16-20 () 21-25 () 26+

7- Mesleğiniz Nedir?

() İmam-Hatip () Müezzin-Kayyım () Kur'an Kursu Öğreticisi

8- Görev yaptığınız yerleşim birimi:

() Köy () Mahalle () İl Merkezi () Başka

9- Size göre gelir durumunuz:

() Düşük () Orta () İyi () Çok iyi

10- Mesleki yeterliliğinizi nasıl değerlendirirsiniz:

() Çok yeterli () Yeterli () Fikrim yok

() Yetersiz () Çok yetersiz

Bu bölümde Çorum Şehrimizde tespit edilen bir takım popüler dini inançlarla ifadeler yer almaktadır. Lütfen her ifade için fikrinizi yansıtan **TAMAMEN KATILYORUM, KATILYORUM, KARARSIZIM, KATILMIYORUM, KESİNLİKLE KATILMIYORUM** seçeneklerinden birini X işareti ile işaretleyiniz.

1 Din Görevlileri bireylerin din ve dindarlık algılarını değiştirebilirler.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

2- Halk arasında Bid'at ve Hurafe yaygındır.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

3- Sırf görev yerimde olay çıkmasın diye bazen din dışı uygulamalara sessiz kalıyorum.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

4- Yanlış dini uygulamaları söylediğimde halktan olumsuz tepki alıyorum.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

5- Cami dışında halkla ilgilenmek onlar üzerindeki etkimi artırıyor.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

6- Halkın din dışı uygulamalarını gördüğümde suçluluk duyuyorum.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

7- Dinden olmasa bile bu tip inanışların kişinin manevi hayatına katkı sağladığını inanırım.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

8- Popüler halk inanışı konusunda halk benim uyarılarım dinliyor.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

9- Uyarılarım erkekler üzerinde daha etkili oluyor.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

10- Uyarılarım kadınlar üzerinde daha etkili oluyor.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

11- Cenazelerde telkinin şart olmadığını kolaylıkla anlatıyorum.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

12- Definden sonra telkin duası okumadan mezarlıktan dönebiliyorum.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

13- Mevlid okumanın dini bir gereklilik olmadığını, mesuliyet gerektirmediğini anlatabiliyorum.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

14- Cenazenin arkasından üç, beş, yedi, kırk ve elli ikinci günler yapılmasının İslâmi gelenekten gelmediğini kolaylıkla anlatıyorum.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

15- Tekkelere mum yakmayı kolaylıkla engelleyebiliyorum.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

16- Ağaçlara çaput bağlamayı engelleyebiliyorum.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

17- Nazar Boncuğunun takılmasını engelleyebiliyorum.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

18- Tekkelere isim koymayı engelleyebiliyorum.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

19- Ağaç kültüne verilen önemin eski dinlerden geldiğini anlatabiliyorum.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

20- “Ezan okunurken bir iş yapılmaz” anlayışını değiştirebiliyorum.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

21- “Gece kül dökülmez” inancının dinden olmadığı anlayışını değiştirdim.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

22- “Gece tırnak kesmenin günah olduğu” inancını değiştirdim.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

23- “iki bayram arası nikâh kıyılmaz” inancını değiştirdim.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

24- “Baykuş ötmesinin uğursuzluk olduğu” inancını engelledim.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

25- Yatırların arasından ve yanlarından ağaç kesilmez inancını değiştirebildim.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

26- Karabasan inancının dini bir içeriğinin olmadığını kabul ettirdim.

() Tamamen Katılıyorum () Katılıyorum () Kararsızım

() Katılmıyorum () Kesinlikle Katılmıyorum

27- “Sınav öncesi gidilen yatırları, dökülen sirke vb. şeyleri” engelleyebildim.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

28- “Okunmuş suyun Şifa olacağı” inancını değiştirebildim.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

29- “Lohusalık döneminde 40 gün o eve gidilmez” inancını değiştirebildim.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

30- “Zemzem suyu ile ölünün azabının hafifleyeceği” inancını değiştirebildim.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

31- “Ölünün arkasından kesilen kurbanla ölünün huzur bulacağı” inancını değiştirebildim.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

32-“Rüya ile amel edilmesi gereklidir” inancını değiştirebildim.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

33- “Mezar taşlarındaki isimleri okumak unutkanlık yapar” inancını değiştirebildim.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

34- “Kara kedinin önümden geçmesi uğursuzluktur” inancını değiştirebildim.

Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım

Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

35- Gece köpek ulumasına yüklenen inancı değiştirebildim.

- Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım
 Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

36- “Hıdırellez kutlamalarının İslâm Dininden kaynaklanmadığı” gerçeğini halka kabul ettirebildim.

- Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım
 Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

37- “Ölünün devri-ıskatı mutlaka yapılmalıdır” inancını tamamen değiştirebildim.

- Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım
 Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

38- “Nazar değen kişiye kurşun dökmek gerekir” inancını tamamen değiştirebildim.

- Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım
 Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

39- “Ölünün canı için yemek yedirmek dini vecibelerdendir” inancını tamamen değiştirebildim.

- Tamamen Katılıyorum Katılıyorum Kararsızım
 Katılmıyorum Kesinlikle Katılmıyorum

40- Halkın din dışı uygulamaları adeta dindenmiş gibi göstermelerinin sebebi sizce ne olabilir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- İçki ve kumardan kurtulmak için,
 Günahlardan kurtulmak ve manevi temizliğe ulaşmak için,
 Öyle inandığı için, niçin inandığını kendisi de bilmiyor,
 Sihir, büyü, muska, okutma, vb. korunmak için,
 Dünyalık işlerinin yolunda gitmesi için,
 Kısmetlerinin açılması ve başarılı olmak için,
 Hastalıklardan kurtulmak veya hastalıklara yakalanmamak için,
 Kaza, belâlardan korunmak için,
 Eş, dost ve akrabalarıyla arasının düzelmesi için,

() Diğer

